

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΝΑΟΥΣΑΣ

Ο Χρίστος Βασιλείου Σέρμος μαζί με τον Καπετάν Ακρίτα (Κων/νος Μαζαράκης) και
Καπετάν Μπούα (Σπύρος Σπυρομήλιος) στο Άνω Σέλι το 1905.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
Αρχείο του Μακεδονικού Αγώνα περιοχής Ναούσης

Φυλάξτε τα τεύχη της «Νιάουστας»

Παλαιά τεύχη μπορείτε να προμηθευτείτε από τα γραφεία του Συλλόγου

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στην αγάπη και το ενδιαφέρον
των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε για την ανανέωση
της συνδρομής σας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας. Τηλέφωνα 24.102 και 22.575

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ -

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1995

Έτος 19ο - Τόμος Θ' - Τεύχος 73
Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΔΡΥΤΑΙ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά
Χρήστος Μπαταντζής, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102 & 22.575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Από το αρχείο της Πολιτιστικής Εταιρείας Νάουσας

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Τυπογραφείο Αντώνη Γ. Μαυρογένη
Αντων. Καμάρα 3 — Θεσσαλονίκη
Τηλέφωνα 260.140 & 261.747 - FAX 261747

Περιεχόμενα

Ιστορικά

- ΤΑΣΟΥΛΑΣ ΣΙΟΥΓΓΑΡΗ - ΔΟΥΔΟΥ: Ξύλο για
του Χριστού σελ. 180
- ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ: Μανουήλ ο του Γεωρ-
γίου Ζωγράφου εκ Σελίτσης και η εικόνα της
Παναγίας του 1843 στον Γιδά 181
- ΠΕΤΡΟΥ ΔΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: Γενίτσαροι και Μπου-
λες στη Νάουσα και στα Λεχαινά 182
- ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΤΣΙΑΛΑ - ΖΕΓΚΙΝΗ: Η σωτηρία της
οικογένειας Ν. Γισαλή και του μικρού Βλάχου 185
- ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Η Παναγιά του Γκέγκα 187
- ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΚΟΥΤΑ: Μέρες του 1910 189
- ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Αναφορά σε βιοτεχνίες
και βιομηχανίες της προπολεμικής Νάουσας
και της Θεσσαλονίκης 172
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΝΤΣΗ: Η βιομηχανική ανάπτυξη της
Νάουσας και της λοιπής Κεντρικής Μακεδονίας
στα τέλη της τουρκοκρατίας 174
- ΓΙΩΡΓΟΥ ΤΟΥΣΙΜΗ: Ανέκδοτη εμπιστευτική αλ-
ληλογραφία του Καπετάν Ακρίτα (Κώστα Μα-
ζοράκη) με το Προξενείο Θεσσαλονίκης. Μάιος
1905 — Σεπτέμβριος 1905 177

Λαογραφικά

- ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΩΨΑΧΕΙΛΗ: Διονυσιακά δρώμενα στο
χωριό Μελίκη 187
- ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Τα μικρούπαγγέλματα 188

Λογοτεχνικά — Διάφορα

- ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ: Φώτα — Ολόφωτα 191
- ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ: Όχι στο Ρατσισμό Όχι στο
Φασισμό 194
- ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΓΓΙΑ: Πορεία προς την Ομογένεια 198

Δραστηριότητες Συλλόγων — Γεωργικά

- Μ.Ε.Γ.Σ.Ν. Κοπανού -Η Μιεζα- 203
- ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Κλαδέματα για χαμηλά δένδρα
ροδακινιάς 205

Αγαπητοί φίλοι

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Πολιτιστικής Εται-
ρείας Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος» και
η συντακτική επιτροπή του περιοδικού «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

σας εύχονται ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ
Υγεία και Ευτυχία το 1996

Σ' αυτό το τεύχος το 73ο αρχίζουμε την δη-
μοσίευση των αρχείων του Μακεδονικού Αγώνα
που αφιέρωσα την περιοχή μας, παραθέτοντας αυθεν-
τικά στοιχεία και σχόλια από τον πλέον αρμόδιο
για το θέμα κ. Γιώργο Τουσίμη τον οποίο ευχαρι-
στούμε θερμά για την συνεργασία του.

Επίσης ευχαριστούμε για άλλη μία φορά την
«Φωνή της Νάουσας» και τον κ. Πέτρο Δεινόπου-
λο που με την ευγενική τους χορηγία αποκτήσα-
με αυτό το πολύτιμο αρχείο.

Καλή Χρονιά

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Πολιτ. Εταιρείας Νάουσας («Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»)

ΛΕΥΚΗ ΣΑΜΑΡΑ, Πρόεδρος
ΘΩΜΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ, Αντιπρόεδρος
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Γραμματέας
ΒΑΓΓΕΛΙΤΣΑ ΔΕΛΗΧΡΗΣΤΟΥ, Ταμίας
ΕΛΕΝΗ ΜΗΤΣΙΑΛΑ - ΖΕΓΚΙΝΗ, μέλος
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΣΙΩΛΗΣ, μέλος
ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΑΤΑΝΤΖΗΣ, μέλος

Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα - συνδρομές
Λογιστικό Γραφείο
Βαγγελίτσας Δεληχρήστου
Παναγούλη 14. Τηλ. (0332) 25.278
(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Τιμή Τεύχους δρχ 750
Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών 3.000
Δήμοι, Κοινότητες, (Συν) αμοί 5.000
Εξωτερικού δολάρια 40

Ξύλα για τα Χριστού

.....

Το ρολόι στην πλατεία του Δημαρχείου, χτύπησε 5 φορές, έχει ώρα ακόμα ως τις 6. Στις 6 θα μαζευτούμε τα παιδιά της Βύρωνος, θα πάμε στο βουνό να μαζέψουμε «ξύλα για τα Χριστού». Η οργάνωση είχε γίνει από μέρες. Τα αγόρια θα έφεραν 1 ή 2 αραμπάδες, που θα φορτώνουμε όλα τα ξύλα. Πρώτα τους καρτσιούνους (δηλ. τις ρίζες και χοντρούς κορμούς) και από πάνω όσα άλλα μπορούσαμε να θρούμε. Άλλος θάφερνε μεγάλο ή μικρό φόρτωμα (σχοινί) για να τα δέσουμε μην μας φύγουν στην κατηφόρα, άλλος κανένα ζουβανά, σκεπάρι, ή ότι μπορούσε φανερά ή κρυφά να πάρη απ' το σπίτι του.

Εμείς τα κορίτσια θα παίρναμε χαλβά και ψωμί, νυστεύαμε τότε πολύ, για να προγευματίσουμε εκεί.

Επίσης θα μαζεύαμε και από κάτω ό,τι ξύλα βρισκαμε, θα δίναμε και ένα χεράκι στο συμπόρι των αραμπάδων. Όλοι λαγοκοιμόμαστε περιμένοντας τις 6. Η νύχτα έφεγγε απ' το χιόνι.

Τα τζάκια και οι σόμπες από ώρες έχουν σβύσει και εμείς κουκουλωμένοι στο κρεβάτι με τις μύτες παγωμένες, περιμένουμε τις 6. Τέτοιες ώρες μπορείς να ακούς το χιόνι που πέφτει.

Κρατούσα την αναπνοή μου, για να το ακούω και σκεφτόμουν, θα θρούμε καρτσιούνους;

Θα έπρεπε τα αγόρια νάχουν κάνει πιο νωρίς, μια βόλτα στο βουνό για να επισημάνουν ό,τι καλύτερο και ευκολότερο σε μετακίνηση έβρισκαν.

Μήπως μας πρόλαβαν άλλα παιδιά απ' άλλους μαχαλάδες;

Θα δούμε τί τυχερό θάχουμε.

Αυτές οι ώρες της προσμονής, είχαν τόση ησυχία. Σκέφτομαι ακόμη ότι τότε και τα σκυλιά που υπήρχαν, ήταν ήσυχια. Ούτε σκύλος, ούτε γάτα ενοχλούσε. Ενώ

Της Τασούλας Σιούγγαρη - Δούδου

σήμερα το άγχος περιφέρεται και μέσα από τις φωνές τους.

Έπεφτε το χιόνι και εμείς το ακούγαμε.

Επί τέλους 6. Η περιπέτεια αρχίζει. Όλοι μας ζεστοί, καθαροί, γελαστοί και γεμάτοι από δύναμη. Ο Μάκης και ο Χρήστος ο Σεραφείνης, ο Θεόφιλος με την Ευγενούλα Γκάφου, ο Παρόλας, ο Λάκης ο Παρδάλης, εγώ και άλλοι πολλοί, αφού φορτώνουμε στους αραμπάδες ό,τι κρατούσαμε με τη σειρά τους σπρώχαμε στο χιόνι. Μέχρι τη Μηλίτσα, λέγαμε, μιλούσαμε, από κεί και πέρα όχι γιατί άρχισε η ανηφόρα, τότε ακουγότανε μόνο το σύρσιμο των αραμπάδων και πάλι το χιόνι που έπεφτε. Άλλες φορές βρισκαμε ρίζες, άλλες όχι. Τότε έπρεπε να τις ξεθάψουμε, ξεχώριζε λίγο ο κορμός τους. Φοβερό.

Έπρεπε να σκάψουν τα αγόρια όσο μπορούσαν γύρω γύρω από τον κορμό να κάψουν όσες ρίζες γινόταν και μετά να τον δένουν με το φόρτωμα και να τραβούμε όλοι μαζί, ώσπου να τα καταφέρουμε να τον ξεθάψουμε. Από τις κυκλώπειες προσπάθειές μας, και την φοβερή κούραση, νομίζαμε ότι ζούμε εξωσωματική εμπειρία. Όταν δεν μπορούσαμε να τα καταφέρουμε, ερχόταν τα αγόρια, την άλλη μέρα με κανένα άλογο ή γαϊδούρι και ο καρτσιούνος σερνόταν μέχρι τη γειτονιά μας. Τότε γυρίζαμε από σπίτι σε σπίτι, για την επί πλέον βοήθεια, ζητώντας από τους γειτόνους την εισφορά τους για τη φωτιά του Χριστού. «Ξύλα για τα Χριστού».

Με την πρώτη καμπάνα μεσ' τη νύχτα, που έφερνε το μήνυμα της Γέννησης, ανάβαμε τη φωτιά στους καρτσιούνους που θα έκαίγε 3 μέρες και 3 νύχτες, η κάθε γειτονιά την δική τους. Αυτό το 3ήμερο τι κρύο τρώγαμε γύρω απ' τη φωτιά. Δεν θέλαμε να χάσουμε ούτε λεπτό από αυτό το χιονισμένο υπαίθριο πάρτυ. Με τα πόδια και τα χέρια ξυλιασμένα, οι μύτες κρουσταλιδες, έσταζαν κι όλες οι γάμπες να τσούζουν σκασμένες, αλλά τα αισθήματα αγάπης αυτές τις μέρες να μας φέρνουν τόσο κοντά, μα τόσο κοντά, που να νομίζουμε ότι ο καθένας βιώνει το όνειρό του.

Μέσα στα δικά μας ανατροφίκια είναι και αυτό. Να μην λησμονούμε να γυρίζουμε στη Νάουσα τέτοιες μέρες και να ξαναζούμε απ' όπου και αν βρισκόμαστε. «Ξύλα για τα Χριστού».

Μανουήλ ο του Γεωργίου Ζωγράφου εκ Σελίτσας και η εικόνα της Παναγίας του 1843 στον Γηδά

Έλαβα πρόσφατα δυο βιβλία του Αθανασίου Ζ. Βαρσαμίδα, ερευνητή της ιστορίας της Σελίτσας (σημερινή Εράτυρα Σιατίστης), τα οποία είχε την ευγενή καλωσύνη να μου αποστείλει ο παραπάνω συγγραφέας.

Το πρώτο, έχει τον τίτλο «Συμ-

Του Γιάννη Δ. Μοσχόπουλου Δικηγόρου

βολή στη μελέτη της λαϊκής ζωγραφικής - λαϊκής αγιογραφίας», εκδόθηκε στη Θεσ/νίκη το 1990, αποτελείται από 88 σελίδες και αναφέρεται στη λαϊκή ζωγραφική και αγιογραφία του 18ου και 19ου αιώνα, όπως αυτή αναπτύχθηκε στην περιοχή της ιδιαίτερης πατρίδας του.

Το δεύτερο βιβλίο έχει τον τίτλο «Η κοινωνική και Οικονομική ζωή της Εράτυρας (Σελίτσας) το 19ο και στις αρχές του 20ου αιώνα», εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1995 και αποτελείται από 107 σελίδες. Με αφορμή τη δημοσίευση, σ' αυτό το βιβλίο, του εκλογικού καταλόγου των αρρένων εκλογέων της Σελίτσας του έτους 1915 (των οποίων βέβαια τα έτη γεννήσεως ανάγονται στα έτη 1840 και επόμενα), ο συγγραφέας επιχειρεί μια αξιολογώτατη έρευνα στα επαγγέλματα των Σελιτσιωτών, που μνημονεύονται σ' αυτών τον κατάλογο και έτσι εξάγει χρησιμώτατα συμπεράσμα-

τα για την κοινωνικοοικονομική ζωή της Σελίτσας εκείνης της εποχής.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον, που παρουσιάζει αυτό το βιβλίο του για την έρευνα της ιστορίας του Γηδά, είναι η καταγεγραμμένη σ' αυτό πληροφορία, ότι υπήρχε στην Σελίτσα τον 19ο αιώνα σπουδαία συντεχνία λαϊκών ζωγράφων - αγιογράφων και ότι μια εικόνα ενός Σελιτσιώτη αγιογράφου βρέθηκε σε εκκλησία του Γηδά. Στην σελίδα 96 λοιπόν του προαναφερθέντος βιβλίου του Αθ. Βαρσαμίδα, υπάρχει φωτογραφία της εικόνας με την υποσημείωση «Μανουήλ Γ. Ζωγράφου. Η Θεοτόκος βρεφοκρατούσα (1843). Διαστ. 112 X 77. Από τον Ιερό Ναό Αγ. Αθανασίου Αλεξανδρείας Ημαθίας (βρίσκεται στον Ι. Ν. Κοίμησης Θεοτόκου Αλεξανδρείας) φωτ. πρωτοπρεσβυτέρου Ιερόθεου Γκουντρομπή».

Λόγω αυτής της σημαντικής πληροφορίας επισκέφτηκα πρόσφατα ξανά τον γυναικωνίτη του Ι. Ναού της Κοιμήσεως Θεοτόκου, είδα πράγματι την εικόνα αυτή και διάβασα στην δεξιά γωνία της: «τη 14: Οκτωβρίου 1843/ιστορίθησαν δια χειρός μανουήλ ο του Γεώργ. Ζωγράφου εκ Σελίτσας». Στην σ. 44 ο συγγραφέας Αθ. Βαρσαμίδης μεταξύ των ονομάτων της συντεχνίας των ζωγράφων της Σελίτσας, αναφέρει και τους «... 9. Γεώργιος Ζωγράφου (1833) ... 12. Μανουήλ Γ. Ζωγράφου "1843».

ονόματα που μνημονεύονται και στην εικόνα της Παναγίας του Γηδά.

Έτσι, αφού καταγράψουμε την ιστορική πληροφορία, ότι μια από τις εικόνες της Παναγίας το 1843 παραγγέλθηκε σε Σελιτσιώτη αγιογράφο, μένει στον ερευνητή της τοπικής Ιστορίας το χρέος να δέσει αυτό το νέο νήμα με το υπόλοιπο υφάδι της τοπικής μας Ιστορίας. Κατ' αρχήν σημειώνω ότι την ίδια χρονιά με την χρονολογία της εικόνας, δηλ. το 1843, κτίστηκε και ο ναός της Παναγίας (αυτός που γκρεμίστηκε για να χτιστεί ο σημερινός ναός). Εκφράζω λοιπόν την σκέψη, ότι πρέπει η εικόνα της βρεφοκρατούσας Παναγίας να παραγγέλθηκε το 1843 στον Σελιτσιώτη αγιογράφο Μανουήλ Γ. Ζωγράφου, για να τοποθετηθεί στον ομώνυμο και νεόκτιστο το ίδιο έτος ναό της Παναγίας, ο οποίος έγινε ο κεντρικός ναός του Γηδά μετά και την πέριξ του ναού της Παναγίας μεταφορά του χωριού από την περιοχή του Αγ. Αθανασίου. Δεν υπήρχε λόγος δηλαδή να παραγγείλουνε το 1843 μια ακριβή και μεγάλη εικόνα για τον παλιό και υπολειπόμενα τότε ναό του Αγίου Αθανασίου. Όμως τελικά άγνωστος παραμένει ο λόγος που αυτή η εικόνα θρέθηκε ή μεταφέρθηκε στον Ναό του Αγίου Αθανασίου και όχι στην Παναγίας.

Πέραν τούτου όμως η παραγγε-
•• συνέχεια στην σελίδα 166

ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΛΕΧΑΙΝΑ

Κοινές ρίζες στην αρχαιότητα και στην τουρκοκρατία

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950, αναβίωσε το Ναουσαϊκό Καρναβάλι μετά από 15ετή διακοπή, λόγω του πολέμου και των γεγονότων που ακολούθησαν. Τότε (1955) ιδρύθηκε και ο Τουριστικός Όμιλος που ανέλαβε και τη διοργάνωση των αποκριάτικων εκδηλώσεων. Άρχισαν να έρχονται χιλιάδες επισκέπτες στη Νάουσα, οι οποίοι, ήταν φυσικό, να εντυπωσιαστούν από τους Γενίτσαρους και τις Μπούλες και να ζητούν πληροφορίες για την «καταγωγή» τους. Βοηθώντας και του πατριωτικού κλίματος της εποχής, συνδέσαμε τα δρώμενα με εθνικά γεγονότα, με την επανάσταση της Νάουσας, τον Μακεδονικό Αγώνα κ.τ.λ. Άλλωστε σ'

όλην την Ελλάδα αυτό γίνεται. Όλα τα συνδέουμε με εθνικούς αγώνες, γιατί ακόμα κι αν δεν προήλθαν από αυτούς, πάλι σε

Του Πέτρου Δεινόπουλου

κάποιο στάδιο συνυπήρξαν και άσκησαν επίδραση.

Την «εξήγηση» αυτή, πρόβαλε αργότερα (1988) και ο Τάκης Μπαΐτης, προχωρώντας μάλιστα και στον χρονικό προσδιορισμό της «γέννησης» του εθίμου. Στο βιβλίο του «Γιανίτσαροι και Μπούλες της Νιάουσας», (σελ. 28), αφού αναφέρει την περίπτωση του παιδομαζώματος στη Νάουσα, την εξέγερση του Καραδήμου και των

παλικαριών του και την εξόντωσή τους από τους Τούρκους, συμπληρώνει, χωρίς ν' αναφέρει την πηγή στην οποία στηρίζει την περιεργή εκδοχή του: «Αντί μνημόσυνου τον επόμενο χρόνο 1706 οι νέοι της Νάουσας, ντύνονται την αρματολική τους στολή και φορώντας τον πρόσωπο - ήταν και τότε μέρες αποκριάς (...), μέρες ξεφάντωματος από την αρχαιότητα για να μήν τους αναγνωρίσουν οι Τούρκοι (...), γύριζαν στην πόλη αναπαριστώντας το παιδομάζωμα...».

Ο Καθηγητής Θωμάς Γαβριηλίδης με δυο άρθρα του στη «Νιάουσα» (τεύχη 70 και 71, «Γιανίτσαρος και Μπούλα»), διατυπώνει άλλη θεωρία, καταφεύγοντας στην «ιστορία των ονομάτων».

Γενίτσαραιοί και Μπούλες των Λεχαινών στο καρναβάλι του 1954. Η στολή των «Γενίτσαριών» θυμίζει το ντύσιμο των παλικαριών στην επανάσταση του 1821

Ναουσαία Μπούλα ανάμεσα σε δύο Γενίτσαρους. Ο «πρόσωπος» και ο «θώρακας» με τα κέρματα τονίζουν τις αρχαίες ρίζες.
(Φωτογραφία της «Φωνής» από τις αποκριές του 1958)

Γράφει Γιαννίτσαρος, με «ψήμιλον» για να υποστηρίξει ότι προέρχεται κατευθείαν από τον Διόνυσο (Διόνυσος - Γιάνουσος - Γιαννίτσαρος), ενώ για τις Μπούλες πιθανολογεί την προέλευσή τους από τις αρχαίες Βαθύλες, που οι Ρωμαίοι πρόφεραν «Μπιαμπούλες» και εμείς τις κάναμε «Μπούλες».

Γενίτσαροι και Μπούλες και στην Ηλεία

Μπούλες και Γενίτσαρους όμως δεν έχουμε μόνο στη Νάουσα. Ανάλογο δράμενο υπάρχει και στην Ηλεία, όπως το είχαμε αναφέρει πριν από μερικά χρόνια στη «Φωνή της Ναούσης», χωρίς να παραθέσουμε αποδεικτικά στοιχεία γι' αυτό ίσως και δεν δόθηκε η δέουσα προσοχή. Αναγκαστήκαμε λοιπόν, ν' αναζητήσουμε περισσότερες πληροφορίες από τον Δήμο Λεχαινών, κοινότητες της Ηλείας και εφημερίδες της περιοχής.

Την προσπάθειά μας βοήθησαν με ενθουσιασμό ο δήμαρχος Λε-

χαινών κ. Δημ. Κατζηγιάννης και ο φίλος του εθίμου και εκδότης της τοπικής εφημερίδας «Μυρσίνη» κ. Διον. Μπάκος ο οποίος μας έστειλε πλούσιο υλικό για το έθιμο που δεν υπάρχει μόνο στα Λεχαινά, αλλά διατηρείται και στην ιδιαίτερη πατρίδα του τη Μυρσίνη καθώς και σε άλλες Κοινότητες της Ηλείας. Τους ευχαριστούμε θερμά και ευχόμαστε να πραγματοποιηθεί η κοινή μας επιθυμία για μιá στενότερη επαφή και αλληλογνωριμία».

Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δόθηκαν, το «μπουλούκι» στα Λεχαινά λέγεται «Γκοτσαριά» και το αποτελούν εννέα άνδρες: Ένας αρχιγενίτσαρης, με έξι Γενίτσαρους και δυο Μπούλες. Στο «γενίτσαριστικό» χορό τους συνοδεύουν ζουρνάς και νταούλι. Ένας άλλος χορός τους λέγεται «πηδητός» (μήπως ο δικός μας «νιζάμικος»);). Όταν φθάνουν μπροστά στους επισήμους, τους

χαιρετούν με μια «φούρλα» αντί για τα πηδήματα των δικών μας.

Η Μπούλα

Ο «Γενίτσαρος» της Νάουσας και ο «Γενίτσαρης» των Λεχαινών μας παραπέμπουν στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Το ίδιο και η Μπούλα. Τη λέξη «μπούλα», βρήκαμε στα λεξικά τριών τουλάχιστο Βαλκανικών γλωσσών, σερβικά, βουλγαρικά και αλβανικά, με τη σημασία της χανούμισσας, της τουρκάλας. Με την ίδια σημασία, αναφέρεται και στα γλωσσικά ιδιώματα των βορειοανατολικών νησιών του Αιγαίου, στη Λήμνο¹, την Ίμβρο, Τένεδο κ.τ.λ. Η λέξη δεν υπάρχει σε τουρκικά λεξικά, προφανώς, διότι τη χρησιμοποιούσαν μάλλον κοροϊδευτικά οι ραγιαδές, όπως φαίνεται και από τον συνηθισμένο στη Νάουσα χαρακτηρισμό «χούτα μπούλα», κουτή γυναίκα, που λέγεται και για γυναίκα η οποία είναι ντυμένη με χτυπητά, παρδαλά φουστάνια «σαν μπούλα». Και στη νήσο Ίμβρο την ίδια έννοια είχε ο χαρακτηρισμός².

Όλα αυτά, καθώς και η στολή της Μπούλας, με το παρδαλό φουστάνι, με το στεφάνι και τις πολύχρωμες κορδέλες, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι Ναουσαίοι με τη γελοιογραφική αυτή καρικατούρα, ήθελαν να σατιρίσουν τις τουρκάλες και να θγάλουν το άχτι τους. Αυτό το συμπέρασμα ενοχύεται και από το γεγονός ότι οι «Μπούλες» έπαυσαν να συμμετέχουν στο μπουλούκι των Γενίτσαρων από τα μέσα της δεκαετίας του 1920, μετά δηλαδή, την ανταλλαγή των πληθυσμών και την αναχώρηση των Τούρκων της Νάουσας³, οπότε δεν υπήρχε ο στόχος της σάτιρας. Οι Μπούλες όπως είναι γνωστό, ξανάκαναν την εμφάνισή τους, στις αποκριές του 1955.

Κοινές ρίζες

Όλα αυτά τα στοιχεία μάς οδηγούν αβίαστα στο συμπέρασμα ότι το έθιμο του Γενίτσαρου και της Μπούλας στη Νάουσα και τα Λέχαινα εκτός από τις κοινές αρχαίες ρίζες του, έχει κοινές και νεώτερες επιδράσεις, που πρέπει να τις εντοπίσουμε στην περίοδο της τουρκοκρατίας, με πιθανό σύνδεσμο τους Λαλαίους, τους Τουρκαλβανούς κατοίκους του χωριού Λάλα της Ηλείας, που κατά την περίοδο της επανάστασης του '21 το χωριό Λάλα που ήταν ορμητήριο των πολεμοχαρών τουρκαλβανών, οι οποίοι λυμαίνονταν τα ελληνικά χωριά, καταστράφηκε από τους Έλληνες επαναστάτες και οι κάτοικοί του εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα και σε άλλες περιοχές βορειότερα. Στους ιστορικούς εναπόκειται να ερευνήσουν αν στάλθηκαν και στη Νάουσα, μετά την επανάσταση της πόλης για να συνετίσουν τους άπιστους Ναουσαίους.

Οι κοινές αρχαίες ρίζες και τα νεώτερα κοινά στοιχεία, δεν σταματούν βεβαίως την εξέλιξη του εθίμου, που προσαρμόζεται στις εκάστοτε τοπικές συνθήκες. Οι διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και στις στολές. Πιο απλές στα Λεχαινά, πιο εντυπωσιακές στη Νάουσα, όπου η στολή του Γενίτσαρου διατήρησε κάποια αρχαία στοιχεία («πρόσωπος», θώρακας κ.τ.λ.), που ενίσχυσαν τα νεώτερα (φουστανέλα, τσαρούχι πάλα κ.τ.λ.). Έτσι ο Γενίτσαρος με την αρρενωπή εμφάνισή του δεν ήταν μόνο σύμβολο γονιμότητας, αλλά και πατριωτισμού.

Επίλογος

Πριν κλείσουμε το σημείωμα αυτό, θα θέλαμε να καθησυχάσουμε όσους ενδεχομένως νομί-

σουν ότι τα όσα εκθέσαμε, μειώνουν την αίγλη του εθίμου μας, ότι το «τουρκοποιούν» κ.τ.λ. Αντίθετα μάλιστα. Όλα δείχνουν ότι οι Γενίτσαροι και οι Μπούλες, όπως και όλα τα δρώμενα της αποκριάς, ξεκίνησαν με στόχο να σατιρίσουν τον Τούρκο δυνάστη και με την πάροδο των χρόνων, προσέλαβαν και ηρωικά στοιχεία, μπήκαν στην παράδοση του Λαού μας, και από γενιά σε γενιά, έγιναν βίωμά του. Αν τα ονόματα καθόριζαν και την εθνικότητα, τότε θα έπρεπε να αμφισβητηθεί η ελληνικότητα όχι μόνο του Γε-

νίτσαρου και της Μπούλας, αλλά και των εκατομμυρίων Ελλήνων που λόγω της μακράς περιόδου της τουρκοκρατίας, φέρουν επώνυμα τουρκογενή, με καταλήξεις σε «αγλου» σε «αζής» ή με πρώτο συνθετικό το «κάρω» κ.τ.λ.

Υποσημειώσεις

1) Δέσποινα Κοντονάτσιου: «Η διάλεκτος της Λήμνου». Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη 1989.

2) Μαρτυρία του Ιμβριώτη κ. Κώστα Ζεγκίνη.

3) Μαρτυρία του κ. Αλέκου Χωλού.

Το
 περιοδικό (ΝΙΑΟΥΣΤΑ)
 να μπει
 σε κάθε Ναουσαίικο σπίτι

Κάθε συνδρομητής
 να γράφει
 ένα καινούργιο
 συνδρομητή

Η σωτηρία της οικογένειας Ν. Γιαμαλή και του μικρού βλάχου

Ο αείμνηστος Ι. Βασδραβέλλης έχει καταγράψει δυο ενδιαφέρουσες μαρτυρίες για άτομα που σώθηκαν από την καταστροφή της Νάουσας. Η πρώτη προέρχεται από προφορική διήγηση του διομήχανου κ. Κύρου Κύρτση και η δεύτερη από τη συλλογή ανεκδότων Μακεδονικών ιστορικών της κυρίας Αγγελικής Μεταλλινού.

α' μαρτυρία'

«Όπως μου διηγήθηκε ο ναυοσαΐος σεβαστός φίλος, διομήχανος κ. Κύρος Κύρτση, στις αρχές του 19ου αι. ο ναυοσαΐος προύχοντας Ν. Γιαμαλής έσωσε τη ζωή κάποιου τούρκου ληστή που καταδικάστηκε σε θάνατο, ασκώντας την επιρροή που είχε στον Τούρκο διοικητή. Μετά μερικά έτη εξεργάγη η επανάσταση στη Νάουσα. Όταν η πρωϊκή πόλη κατελήφθηκε, ο πρώην ληστής, που υπηρετούσε σαν βαθμοφόρος στο στρατό, έσπευσε στο σπίτι του Γιαμαλή ενθυμούμενος τον ευεργέτη του, για να του ανταποδώσει τα οφειλόμενα. Συμβούλεψε στο Γιαμαλή να φορέσει τούρκικα ρούχα, ενώ ο ίδιος πήρε τις δυο του θυγατέρες την Αναστασία 14 ετών και τη Γλυκερία 7 ετών στα Κότσανα της Σερβίας και τις έκρυψε σε φιλική του οικογένεια. Ο ίδιος ο Γιαμαλής είχε καταφύγει στην Έδεσσα.

Μετά πάροδο ετών, όταν δόθηκε αμνηστία από τον Σουλτάνο στους διασωθέντες κατοίκους της πόλης, άρχισε ο επαναστατισμός των Ναυοσαΐων. Πάλι με τη βοήθεια του πρώην Τούρκου ληστή ο πατέρας με τα κορίτσια του επέ-

στρεψε στην Νάουσα.

Αργότερα η μεν Αναστασία παντρεύτηκε τον Αναστάσιο Κύρτση, η δε Γλυκερία τον Πλατσούκα.

β' μαρτυρία'

«Ένα άγνωστο δραματικό επεισόδιο της επανάστασης του έτους 1821».

Όπως είναι γνωστό στην επανάσταση της Νάουσας, πριν από 130 χρόνια, ο Εμπού Λουμπούτ πασιάς, αφού κατέλαβε την πόλη, συνέλαβε τους πρακρίτους και διέταξε τη σφαγή τους στη θέση «Κιόσκι». Τότε οι κάτοικοι τρομοκρατημένοι εγκατέλειψαν στην τύχη σπίτια, περιουσίες και αυτά ακόμα τα παιδιά τους και κατέφυγαν στα γύρω βουνά. Οι Γενίτσαροι μετά τη λεηλασία της πόλης, καταδίωξαν τους φυγάδες και συνέλαβαν στη γνωστή εσχακική τοποθεσία του Αγίου Νικολάου τρία παιδιά ηλικίας 5-7 ετών, τα οποία πήραν μαζί τους ομήρους. Τα παιδιά αυτά για να συντηρηθούν, έτρωγαν για μέρες, χόρτα και ρίζες δέντρων και ήταν σκελετωμένα από τις κακουχίες. Ήταν δε υποχρεωμένα να ακολουθούν το στρατό στις μετακινήσεις του προς τη Δυτική Μακεδονία μέχρι την Καστοριά.

Όταν περνούσαν τα παιδιά από τη θέση «Κιόσκι», είδαν τρεις σωρούς με ανθρώπινα κεφάλια στάζοντας αίματα σε σχήμα πυραμίδας, τόσοι δε ήταν ο τρόμος τους από το μακάβριο αυτό θέαμα, ώστε για τρεις μέρες δεν μπορούσαν να αρθρώσουν λέξη.

Από τα παιδιά ένα μόνο ελευθε-

ρώθηκε, αφού εξαγοράστηκε από έναν Καστοριανό γουναρέμπορο, ονόματι Διαμαντίδη, απόγονοι του οποίου ζουν στη Ρουμανία και εργάζονται σαν έμποροι γουναρικών.

Το παιδί, για να δείξει την ευγνωμοσύνη του προς τον προστάτη του, εργάστηκε κοντά σ' αυτόν με ζήλο και αφοσίωση, μέχρι την ηλικία των δεκαοκτώ ετών. Η επίδοσή του στη γουναρική, ήταν τόσο μεγάλη, ώστε ο Διαμαντίδης τον έπαιρνε μαζί του στα ετήσια ταξίδια του στο Βελιγράδι, Βιέν-

Επιμέλεια Ελένης Μήτσοιαλα-Ζεγκίνη

νη, Δρέσδη, Λειψία και Βουκουρέστι, όπου πήγαινε για την πώληση γουναρικών.

Ο μικρός τεχνίτης, εξελίχθηκε σε πρώτη τάξεως έμπορο, η εμπιστοσύνη δε του προϊσταμένου του ήταν απεριόριστη. Μια φορά που ο Διαμαντίδης ήταν άρρωστος και δεν μπορούσε να ταξιδέψει, τότε δε ταξίδευαν με ζώα, έστειλε τον δεκαοκταετή έφηβο σε μια περιοδεία, μόνον, με εμπορεύματα πολλών χιλιάδων γροσίων. Ο μέος πουύλησε τα εμπορεύματα σε πολύ ικανοποιητική τιμή, όταν δε ύπερα από μήνες γύρισε στην Καστοριά, ο προστάτης του συγκινημένος από την αφοσίωση του υφισταμένου του, του έδωσε σημαντικό ποσό από τα κέρδη και του πρότεινε να γίνει συνεργάτης του. Αλλά η νοσταλγία της γενέτρας των γονέων του και της αδελφής του, διότι είχε και αδελφή, ήταν κάτι το ακατανίκητο και σημαντικότερο από το υλικό συμφέρον.

Ἔσπευσε λοιπὸν πρὸς τὴ Νάουσα γιὰ νὰ ἀναζητήσῃ τοὺς οἰκείους του. Ἐκεῖ μὲ συντριβή, ἔμαθε τὴ σφαγὴ τοῦ πατέρα του καὶ τὸν πρόωγο θάνατο, ἀπὸ λύπη, τῆς μητέρας του. Δὲν ἔχασε ὅμως τὸ θάρρος του. Θυμῆθηκε ὅτι εἶχε ἀδερφή, τὴν ὁποία εἶχε υποχρέωση νὰ προστατεύσει, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐγνώριζε γιὰτὶ εἶχαν περάσει δεκατρία χρόνια. Μὲ πολλοὺς κόπους τὴ βρῆκε σὲ μιὰ φιλόξενη οἰκογένεια Νάουσαίων, οἱ ὁποῖοι τὴν εἶχαν ἀναθρέψει.

Ἀφοῦ τὴν προίκισε, μὲ τὰ χρήματα ποὺ εἶχε κερδίσει, τὴν πάντρεψε μὲ τὸν Κόκκινο, τοῦ ὁποῖο σήμερα ἐγγόνια εἶναι ὁ Νάουσαῖος βιομηχανὸς Ἐπαμεινώνδας Κόκκινος καὶ ἡ κ. Ἐλένη χήρα Γεωργίου Σεφερτζή στὴν Ἑδέσσα. Δισέγγονα δὲ τὰ παιδιὰ τοῦ Δημητρίου Κοκκίνου, Ἀριστείδου Κοκκίνου, Σταύρου Κοκκίνου, Βασιλείου Κοκκίνου καὶ Γεωργίου Σεφερτζή, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πεθάνει. Βλέποντας δὲ ὅτι ὁ ἐμπορικὸς ὀρίζοντας τῆς Νάουσας ἦταν περιορισμένος γι' αὐτὸν, καὶ μὴ θέλοντας νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδερφή του, ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴ Βέροια, ἡ ὁποία ἐμφάνιζε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μεγαλύτερη ἐμπορικὴ κίνηση. Ἐκεῖνὰ τοῦ σκεφθῆκε ὅτι δὲν εἶχε ἐπώνυμο, διότι ὅταν ἀπήχθηκε ἀπὸ τοὺς Γενίτσαρους ἀπὸ τὴ Νάουσα, ἦταν ἠλικίας μόνον πέντε ἐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ συγκαταστήσῃ τὸ ἐπώνυμο τῆς οἰκογενείας του, ὕστερα μάλιστα καὶ ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τὶς ὁποῖες πέρασε.

Οἱ Βεροιώτες ἐξ αἰτίας τῶν συχνῶν ταξιδιῶν του στὴ Ρουμανία, τὴν ὁποία ἀποκαλοῦσαν τότε Βλαχία τὸν ὀνόμασαν Βλάχο καὶ μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔμεινε πια γνωστὸς.

Στὴ Βέροια παντρεύτηκε καὶ ἀπέκτησε δύο γιουὺς καὶ μιὰ θυγατέρα. Ἀπόγονοι σήμερα αὐτοῦ, εἶ-

ναι οἱ ἐγγονοὶ τοῦ κ. Μαρία Χ' Νικολάκη, βιομηχανῶν, ὁ Ἀριστοτέλης Βλάχος, φαρμακοποιὸς στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ κ. Εὐαγγελία Σεφερτζή, βιομηχανῶν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὁ κ. Εμμανουὴλ Βλάχος τῆς τμηματάρχῃς τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Θεσ/νίκῃς καὶ ἡ κ. Καλλιόπη Κ. Ολυμπίου στὴ Θεσ/νίκη.

Ὁ πατέρας τοῦ Βλάχου, ὁ ὁποῖος σφάχθηκε ἀπὸ τὸν Ἐμποῦ Λουμπούτ, πασαὶ στὴ Νάουσα, εἶχε καταφύγει ἐκεῖ ἀπὸ τὴ Μοσχόπολη τῆς Βορείου Ἠπείρου μετὰ τὴν κα-

ταστροφὴ τῆς ἀπὸ τὶς Τουρκικὲς ὀρδῆς.

Κατὰ ἀφήγησιν τοῦ κ. Εμμανουὴλ Βλάχου τῆς τμηματάρχῃς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζῃς Θεσ/νίκῃς.

(Τὰ κείμενα, ἀποδόθηκαν ἐλεύθερα στὴ δημοτικὴ).

1. I. Βασοδραβέλη: «Μακεδονικῶν 3ος τόμος, σελ. 131, Θεσ/νίκη, 1956.

2. I. Βασοδραβέλη: «Μακεδονικῶν, 1ῶς τόμος, σελ. 265-267 Θεσ/νίκη, 1973.

ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

• Συνέχεια ἀπὸ τὴν σελίδα 161
 λία τῆς εἰκόνας σὲ ὀνομαστή συντεχνία δυτικομακεδόνων ἀγιογράφων, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ γεγονός τῆς ἀνέγερσῃς τοῦ ἴδιου ἔτους νέου ναοῦ καὶ τὴν παράλληλη μεταφορὰ τοῦ Γηδὰ σὲ νέα θέση, μὰς πείθει γιὰ τὴν εὐρωστὴ ἐκονομικὴ κατάστασιν τῶν κατοίκων τοῦ Γηδὰ κατὰ τὸ 1843.

Εὐτυχῶς ποὺ τὰ φιλόσοργα χέρια τοῦ αἰδουσιμολογιώτατου ἱεροῦ θεοῦ Γκουμπρούμη διέσωσαν καὶ προφύλαξαν καὶ αὐτὴν τὴν πολυτιμὴ εἰκόνα (ὅπως ἐγίνε μὲ τὸσες ἄλλες παλιῆς εἰκόνες, σταυροῦς, ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ διάφορα ἄλλα ἱερά σκεύη) καὶ μποροῦ-

με σήμερα νὰ αξιοποιήσουμε τὴν σημαντικὴ ἐπίσης πληροφορία, ποὺ ἀντλούμε ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Αθ. Βαρσαμίδη, πρὸς ὄφελος τῆς ἐρευνας γιὰ τὴν τοπικὴ μὰς ἱστορίας. Ὅμως καὶ γιὰ τὴν γενικώτερη ἱστορία τῆς Μακεδονίας εἶναι σημαντικὴ αὐτὴ ἡ πληροφορία, ἀφοῦ ἐτσι ἐντοπίζουμε καὶ ἐπιβεβαιώνουμε τὴν ἐμβέλειαν τῆς ἐργασίας τῶν δυτικομακεδόνων λαϊκῶν ἀγιογράφων στα χωριά τῆς Καμπανίας. Γι' αὐτὸ θεωρῶ χρέος μου, ὡς Ἀλεξανδρινὸς καὶ ὡς ἐρευνητῆς τῆς τοπικῆς ἱστορίας νὰ τοὺς ευχαριστήσω θερμὰ καὶ τοὺς δύο.

Ἀλεξάνδρεια, 14.4.1995

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΓΚΕΓΚΑ

Α' ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Μαθητής του Δημοτικού, θυμάμαι, μαζί με τους παιδικούς μου φίλους, το Τζιζιότσιο και τον Τίτο, είχα πρωτοπάει στην Παναγιά του Γκέγκκα. Κάποια από τις γειτόνισσες, δε θυμάμαι ποιά, μας είχε στείλει να ανάψουμε κερί, γιατί η ίδια δεν ευκαιρούσε, όπως φαίνεται, να πάει. «Θα πάτε στο σπίτι του Παπανάνου, θα πείτε στην Παπανάναινα ότι σας έστειλεν η θειάτσα η Σουλτανιώ (ας πούμε ένα όνομα πιθανό). Αυτή θα καταλάβει και θα

Του Θωμά Γαβριλίδη

σας ανοίξει να μπειτε στο κατώι. Εκεί θα δείτε την εικόνα της Παναγιάς του Γκέγκκα, θα ανάψετε το κερί και θα κάνετε από τρεις φορές το σταυρό σας. Άντε σύρτε και η Παναγιά του Γκέγκκα θα σας φυλάγει...».

Η γειτονιά μας, η Παπαντή, με τη γειτονιά της Παναγιάς του Γκέγκκα, τη Μπουλιάννα, ήταν και είναι κολλητές και αδεχώριστες και ο Παπανάνος πολύ γνωστός κι έτσι η παραγγελιά εκτελέστηκε πολύ γρήγορα και «κατά γράμμα».

Ακόμη μένει στη μνήμη μου η καλοσυνάτη μορφή της οικοδόστου που μας άνοιξε την πόρτα της και η ευωδιά της πεντακάθαρης και γεμάτης λουλούδια αυλής της.

Αρκετά χρόνια αργότερα, διαβάζοντας την «Ιστορία της πάλης Ναούσης» του Ευσταθίου Ι. Στουγιαννάκη, διαπίστωσα από τα γραφόμενα σ' αυτήν την ιστορική σημασία της εικόνας (τοιχογραφίας για την ακρίβεια) της Παναγιάς του Γκέγκκα, εφόσον αυτή είναι αρχαιότερη από το Ολοκαύτωμα της Νάουσας του 1822.

Πάντως για πολλά χρόνια η Παναγιά του Γκέγκκα για μένα ήταν δεμένη μόνο με την παιδική ανάμνηση του πρώτου εκείνου κατά παραγγελία προσκυνήματος, ενισχυμένη από την σύντομη ιστορική μαρτυρία του Ε. Ι. Στουγιαννάκη. Δεν ήξερα τίποτε παραπάνω γι' αυτήν και νιώθω τώρα τύψεις γιατί δεν είχα σκεφτεί να συγκεντρώσω πληροφορίες τότε, που ζούσαν οι παλιές γειτόνισσες, οι οποίες μνημόνευαν το όνομά της με μεγάλο σεβασμό, γιατί ήξεραν πολλές ιστορίες γι' αυτήν

Μαρία Ρουβέτη

και είχαν να λένε για τη θαυματουργική της δύναμη.

Όμως «κάλιο αργά παρά ποτέ». Το περασμένο καλοκαίρι σε μια συνεδρίαση του Δ.Σ. της Π. Ε. Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», συζητώντας με την πρόεδρο κ. Λευκή Σαμαρά και την κ. Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη για τις εκκλησιές, παρεκκλήσια, ξωκκλήσια και προσκυνητάρια της Νάουσας, έμαθα μαζί με άλλα σχετικά με το αντικείμενο της συζήτησης και τα εξής πολύ ενδιαφέροντα για την ιστορία και τη θαυματουργική δύναμη της Παναγιάς του Γκέγκκα:

Β' Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Τα παλιά τα χρόνια, χρόνια Τουρκοκρατίας, ζούσε στη Νάουσα, στη γειτονιά της Μπουλιάννας, εκεί που βρίσκεται το προσκυνητάρι της Παναγιάς του Γκέγκκα, ένας Τούρκος (ή Τουρκαλβανός) που τον έλεγαν Γκέγκαν.

Ο Γκέγκκας αυτός είχε μια κόρη μικρή. Επειδή δεν υπήρχαν άλλοι μουσουλμάνοι στη γειτονιά, όλες οι φιλενάδες της Γκεγκκοπούλας, ήταν χριστιανές Ελληνοπούλες.

Μια γιορτή, λοιπόν, ή Κυριακή που πήγαν οι φιλενάδες της Γκεγκοπούλας στην εκκλησιά και μετάλαβαν, πήγε μαζί τους και η Γκεγκοπούλα και μετάλαβε κι αυτή! Μόλις το έμαθεν ο Γκέγκας, έγινεν Τούρκος! Άρπαξεν το κοριτσάκι του και το έσφαξεν σαν αρνί και το παράχωσε στην αυλή

Γιάννης Ρουβέτης

του, γιατί δεν το ήθελαν στα μνήματά τους σαν μαγαρισμένο οι άλλοι καθαροί μουσουλμάνοι...

Ύστερα από το κακό αυτό, ο Γκέγκας πούλησε το σπίτι του και έφυγεν από τη χριστιανική γειτονιά. Ο χριστιανός που αγόρασε το σπίτι του Γκέγκα, όταν μια μέρα θέλησε να δει, αν όσα λέγονταν για τη σφαγή του κοριτσιού ήταν αληθινά,

έσκαψε στην αυλή του και τί να δει. Επάνω στα λείψανα της Γκεγκοπούλας, άστραφτεν η εικόνα της Παναγίας, που από τότε την είπαν «Η Παναγιά του Γκέγκα».

Η παράδοση αυτή είναι πραγματικά συγκλονιστική, αλλά και αποκαλυπτική, γιατί αν συνδυαστεί με το απομεινάρι της τοιχογραφίας, που γλύτωσε από το Ολοκαύτωμα της Νάουσας του 1822, μαρτυρεί ότι σε κείνον τον τόπο υπήρχε χριστιανικός ναός στολισμένος με αγιογραφίες.

Γ' ΕΝΑ ΘΑΥΜΑ

Ένα από τα πολλά θαύματα της Παναγίας του Γκέγκα που με πολλή συγκίνηση το θυμάται η κυρία Ζωή Ρουβέτη - Αγοραστή (μητέρα της κ. Λευκής Σαμαρά, η οποία μου το αφηγήθηκε) είναι αυτό που συνέβη στον αδερφό της τον Κώστα.

Ο Κωστάκης Ρουβέτης είχε γίνει τεσσάρων χρόνων και δεν μπορούσεν ακόμη να σταθεί στα πόδια του και να περπατήσει, ενώ οι συνομήλικόι του αλώνιζαν τη γειτονιά.

Ένα πρωί, λοιπόν, μόλις ξύπνησε ο μικρός, είτε στη μάνα του, την αείμνηστη Μαρία Ρουβέτη, ότι είδε στον ύπνο του μια γριά, που του είπε ότι θα περπατήσει, αν τον πάει η μάνα του στην Παναγιά του Γκέγκα.

Η Μαρία Ρουβέτη, χωρίς να χάσει καιρό, άρπαξε το γιόκα της στην αγκαλιά της και πήγε και τον άφησε μπροστά στο εικονοστάσι της Παναγίας του Γκέγκα. Το θαύμα έγινε! Ο Κωστάκης σηκώθηκε όρθιος μόνος του, στάθηκε στα πόδια του και γύρισε περπατώντας όλος χαρά και καμάρι στο σπίτι του για να τρέξει κι αυτός μαζί με τους συνομήλικούς του στις αυλές και τα δρομάκια της γειτονιάς του...

ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1910

Τώρα που πλησιάζουμε προς το τέλος του 20ού Αιώνα και προετοιμαζόμαστε να υποδεχθούμε, δηθεν, τον Επόμενο, αρχίζουν να έρχονται στο φώς και κάποιοι «απολογισμοί των πεπραγμένων». Πως πορεύτηκε η Ανθρωπότητα σε αυτήν την εκατονταετία της Ιστορίας; Αρκετοί σοφοί και άσοφοι προσπαθούν να δώσουν ε-

Του Αχιλλέα Φ. Γκούτα

ξηγήσεις ή να δικαιολογήσουν τα αναπάντητα. Δυο παγκόσμιοι πόλεμοι με εκατομμύρια νεκρούς και αναπήρους, επαναστάσεις, εκκρήξεις, σεισμοί, λιμοί και καταποντισμοί, εφευρέσεις και ανακαλύψεις για το καλό ή το κακό του Ανθρώπου, διάσπαση του πυρήνα του ατόμου, αλλά και Χιροσίμα, κατάκτηση της σελήνης, αλλά χάσιμο της ποιήσης της φεγγαρόλουστης βραδυάς, ξεσηκώθηκαν οι σκλάβοι στις αποικίες, αλλά τους πουλάμε όπλα για να σκοτώνονται...

Ίσως ο σύγχρονος Άγγλος ιστορικός E. HOBSBAWM να πέτυχε στον τίτλο του τελευταίου έργου του, με αντικείμενο το ιστορικό του αιώνα μας, με έναν εύστοχο χαρακτηρισμό. Τον αποκαλεί «Ο ΑΙΩΝΑΣ ΤΩΝ ΑΚΡΟΤΗΤΩΝ» (THE AGE OF EXTREMES)². Και σωστά ο ίδιος ιστορικός ξεκινάει από το 1914 (Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο) γιατί η πρώτη δεκαετία του Εικοστού Αιώνα ήταν ο επίλογος του προηγούμενου και μια προετοιμασία

του νέου αιώνα.

Αυτά τα πρώτα χρόνια που προηγήθηκαν των μετέπειτα συνταρακτικών γεγονότων, παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για κάθε σκεπτόμενο. Το παλιό που ετοιμάζει το καινούργιο.

Για μας το ενδιαφέρον συγκεντρώνεται χρονολογικά στα τελευταία έτη της τουρκοκρατίας στον τόπο μας και συγκεκριμενοποιείται τοπικά στα συμβάντα στην Νάουσα, τον τελευταίο καιρό πριν από την απελευθέρωσή της.

••

Το 1910 ίσως είναι μια τυπική, συμβολική χρονολογία, χωρίς να έχει τίποτε το ιδιαίτερο, παρά μόνο πως πλησιάζει η απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό. Κοντεύει να κλείσει ο κύκλος μιάς κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης 90 χρόνων της μικρής μας πόλης. Αυτή έχει μεγαλώσει και αναγεννημένη πήρε την όψη τυπικής αστικής πόλης.

Από μακριά ακούγεται να χτυπάει η καμπάνα για την ετοιμοθάνατη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ακόμα, όμως, σε όλον αυτόν τον χώρο της βόρειας Ελλάδας και της Βαλκανικής, την πολιτική εξουσία την έχουν οι Τούρκοι. Μια τεράστια αυτοκρατορία, που ιδρύθηκε το 1280 μ.Χ. και συνορεύει με μια άλλη αυτοκρατορία, την Αυστροουγγρική των Αψβούργων, μετά το μεσουράνημά της αρχίζει να παρακμάζει από τον 17ον αιώνα και στη συνέχεια να πορεύεται προς το θάνατο με μια σταθερή εδαφική συρρίκνωση. Μέχρι τον διαμελισμό της (1912 -

1924), όλος ο βορειοελλαδικός χώρος περιλαμβάνεται σε αυτήν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ανήκουμε στην «καθ' Ημάς Ανατολή», όπου η οθωμανική πρόοδος είναι αποσπασματική και χαώδης και υπακούει σε δικά της κριτήρια. Η επίδραση, όμως, της Δύσης, από την οποία δεν απέχουμε και πολύ, είναι σημαντική σε τεχνολογία, τρόπους ζωής και πολιτισμό. Σε αυτόν, λοιπόν, τον χώρο βρίσκεται και η μικρή μας πόλη και σε αυτά τα πρώτα δέκα χρόνια του Αιώνα μας, πολλά έχουν συμβεί, γεγονότα, συγκρούσεις, εξελίξεις και αρκετό αίμα έχει ποτίσει το πάτριο χώμα.

Είχαμε τις διάφορες φάσεις του Μακεδονικού Αγώνα μετά το 1903, στον οποίο μεγάλο ρόλο έπαιξε και η πόλη μας, με αρκετές θυσίες, ως κέντρο οργάνωσης και διεξαγωγής του, που κάποτε γύρω στο 1908 έληξε τυπικά. Την ίδια χρονιά έγινε στη Θεσσαλονίκη η επαναστατική εκδήλωση των Νεοτούρκων (23.7.1908), την οποία υποδέχθηκε ο ελληνικός πληθυσμός με «παράφορο και ουτοπικό ενθουσιασμό». Δεν είναι τυχαίο πως ακριβώς τότε το λαϊκό κίνημα της Νάουσας ΠΟΥΠΟΥ ΛΟ, νομιμοποιείται με την ίδρυση και καταστατικό του «Λαϊκού Συνδέσμου Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ»³.

Ας πάρουμε, όμως, τα πράγματα με τη σειρά τους:

Η Νάουσα «Πόλις κειμένη δυτικώς της Θεσσαλονίκης, απέχουσα αυτής 74 χιλιάμετρων, λέγεται τουρκιστί ΓΚΟΥΣΤΟΣ και έχει 12.

000 κατοίκους, από τους οποίους οι 1.500 είναι τούρκοι'.

Διοικητικά υπάγεται στον Καζά της Βέροιας, αλλά είναι έδρα Μουντίρη, που τότε ήταν ο Εφέντης Ρετζέπ Ραγίμπ. Οι δημόσιες υπηρεσίες (Χωροφυλακή, Δασαρχείο, Ταχυδρομείο, Μονοπώλια Καπνού κ.ά.), διοικούνται από τούρκους υπαλλήλους. Αλλά έχει Έλληνα Δήμαρχο αιρετό, το Θεολόγη Τσιάρα. Είναι γνωστό ότι η Νάουσα από το 1860 περίπου εκλέγει Έλληνα Δήμαρχο.

Την κοινωνική ζωή της πόλης την εξουσιάζει η Ελληνική Κοινότητα, με επικεφαλής την Δημογεροντία. Όπως είναι γνωστό ο θεσμός του κοινοτικού συστήματος αναπτύχθηκε για λόγους ιστορικούς στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Η Κοινότητα αποτελούσε ουσιαστικό στοιχείο στην οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αλλά εκτός από την δημοσιονομική αρμοδιότητα και λειτουργία της Κοινότητας (κατανομή, είσπραξη και απόδοση των φόρων που επιβάλλει η τουρκική εξουσία) όπως και την εκτέλεση διαταγών της κεντρικής εξουσίας, η Κοινότητα είχε και άλλες αρμοδιότητες που αφορούσαν την κοινωνική δράση των Ελλήνων κατοίκων της. Μέσα σ' αυτές ήταν βασικά η αυτοάμυνα, η απονομή της δικαιοσύνης μεταξύ των ραγιάδων, η εκπαίδευση, η άσκηση κοινωνικής πολιτικής, διαχείριση της κοινοτικής περιουσίας κλπ. Οι Κοινότητες διοικούνταν από τον κοινοτικό άρχοντα που πλαισιώνονταν από συμβούλιο ή επιτροπή (δημογέροντες, πρόκριτοι, προεστοί) και που εκλέγονταν από τα μέλη της Κοινότητας. Στην άψιμη τουρκοκρατία ο κοινοτικός χώρος αντανάκλασε άλλο και περισσότερο τους νέους κοινωνικοπολιτικούς συσχετι-

σμούς και ταυτόχρονα γίνεται το προνομιακό πεδίο έκφρασης των κοινωνικών αντιπαραθέσεων⁵.

Το ίδιο συμβαίνει και στην πόλη μας. Ο αγώνας για την κατάκτηση της εξουσίας παρουσιάζει κατά καιρούς μεγάλη έξαρση και φανατισμούς. Οι διαμάχες ανάμεσα στα δυο κόμματα των τζορμπατζήδων, που είχαν ενταθεί στα πρώτα χρόνια του αιώνα, σβήνουν σιγά-σιγά, γιατί αναδύεται ένα νέο κίνημα διαμαρτυρίας, το Πούπουλο που παίρνει και τη μορφή κόμματος αργότερα. Είναι μια κάποια συμμαχία των αποκλήρων, της νέας κοινωνικής τάξης που δημιουργήθηκε με την ίδρυση της βιομηχανίας, μικροκτηματιών, μικροαστών που αποτελούν τον εχαιμαζόμενο λαό. Κίνημα διαμαρτυρίας κατά των προυχόντων, που εκμεταλλεύονται τους άλλους και απομυζούν το πλεονέκτημα. Ο ταξικός αγώνας ανταναικλάται στην πολιτική κονίστρα, μέσα στις εκλογές για την ανάδειξη της Δημογεροντίας και στις διάφορες κοινοτικές επιτροπές (για την εκπαίδευση, τις εκκλησίες, την διαχείριση της κοινοτικής περιουσίας κλπ). Το 1909 στις κοινοτικές εκλογές πλειοψήφισε η προοδευτική παράταξη (Πούπουλο) με επικεφαλής τον αρχηγό της Κων)νο Χατζημαλούση⁶. Το ίδιο συμβαίνει και στις εκλογές του Ιανουαρίου του 1910 και όλες οι κοινοτικές εξουσίες παρέμειναν και πάλι στα χέρια του «Λαϊκού Συνδέσμου». Η κοινοτική διαμάχη είναι σκληρή γιατί οι «τζορμπατζήδες» Ναουσαίοι δεν καταθέτουν τα όπλα και ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την οικονομική διαχείριση των εκκλησιών, το λεγόμενο «παγκάρι». Τον άλλο χρόνο το 1911, το Πούπουλο κερδίζει και τις δημοτικές εκλογές και Δήμαρχος ανα-

κηρύσσεται ο Κων)νος Χ' Μαλούσης.

•

Αυτή η πολυτάραχη πολιτεία έχει μια σχετικά ανθηρή οικονομία, αποτέλεσμα της ανάκαμψης και απογεώσής της την τελευταία εικοσαετία του περασμένου αιώνα. Έτσι, το 1910 και νωρίτερα λειτουργούσαν στη Νάουσα πέντε εργοστάσια (νηματοουργεία και εριουργεία), που απασχολούσαν 1200 βιομηχανικούς εργάτες και είχαν μια ετήσια παραγωγή αξίας 5.000.000 χρυσών δραχμών.

Δεν είναι μόνον τα εργοστάσια που παράγουν και εξάγουν τα προϊόντα τους προς τη Θεσσαλονίκη ή την ελεύθερη Ελλάδα και στις γειτονικές χώρες και κινούν την οικονομία της πόλης. Είναι και η βιοτεχνία και το εμπόριο που διακινεί όλα τα παραγόμενα προϊόντα βιομηχανίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι υπήρχαν 12 εμπορικοί οίκοι με κεφάλαια μεγαλύτερα από 500.000 χρυσές δραχμές και άλλα είκοσι εμπορικά σπίτια με κεφάλαια 25.000 - 500.000 χρ. δραχμές το κάθε ένα. Η πόλη εξήγαγε στην Θεσσαλονίκη, στην επαρχία και στο εξωτερικό βιοτεχνικά και αγροτικά εμπορεύματα αξίας 3.750.000 χρ. δραχμές. Κοντά σε αυτά αξιολογώμενη είναι και η κίνηση στο λιανεμπόριο. Είναι χαρακτηριστικός ο αριθμός ορισμένων επαγγελματιών και επαγγελματιών. Μόνον τα παντοπωλεία ανέρχονται στα 35 και τα κρεοπωλεία στα 25, ενώ αναφέρονται 16 μιλωνάδες και άλλοι τόσοι ραφτάδες⁷. Έχουμε και δυο τραπεζίτες και πράκτορα ταξιδιών, τον Τάσο Μπέρο, που φρόντιζε για τους μετανάστες προς την Αμερική. Η άνθηση αυτή του εμπορίου στη Νάουσα δεν είναι ανεξήγητη, γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε πως

την εποχή εκείνη ήταν κέντρο επαρχίας, με είκοσι και πλέον χωριά και ήταν έδρα Μουδίρη (θέση Επάρχου). Τα χωριά αυτά είχαν άμεση επαφή με αυτήν την πόλη, όπου πουλούσαν τα προϊόντα τους και προμηθεύονταν όλα τα χρειαζόμενα, εργαλεία και έτοιμα εμπορεύματα. Η Βέροια ήταν τότε πολύ μακριά, οι συγκοινωνίες υποτυπώδεις και κυρίως για τα ορεινά χωριά, το τρένο θεωρούνταν πολυτέλεια και η Θεσσαλονίκη ήταν κάπως σαν μια απόμακρη ξενιτιά.

Εκτός από τα παραγόμενα βιομηχανικά και βιοτεχνικά προϊόντα, στη Νάουσα παράγονταν και το περίφημο από χρόνια κρασί της. Περί τις 700.000 οκάδες εξάγονται κάθε χρόνο προς κάθε κατεύθυνση και κυρίως προς την Αίγυπτο, όπου το εμπορεύονταν Ναουσαίοι πάροικοι. Για την παραγωγή του καλλιεργούνταν περί τα 4.000 στρέμματα αμπέλια. Παρ' όλο που η Νάουσα, με την πάροδο του χρόνου, παίρνει τη μορφή μιάς αστικής πόλης, έχει και μια γεωργική οικονομία με τα γύρω της 8.500 στρέμματα καλλιεργήσιμης γης. Εκτός από τα αμπέλια είναι και οι μπαζέδες, όπου ευδοκίμει η μουριά και της οποίας τα φύλλα ήταν απαραίτητα για την οικιακή σηροτροφία, με παραγωγή 60-70.000 οκάδες κουκούλια. Δεν πρέπει να λησμονούμε και τα έσοδα που αποκομίζουν οι Ναουσαίοι τσιφλικάδες, ιδιοκτήτες 9 τσιφλικιών στον κάμπο.

Για να κινηθούν, όμως, η βιομηχανία, η γεωργία, το εμπόριο και γενικά η οικονομία ήταν απαραίτητοι, εκτός των άλλων και οι τεχνίτες, οι σιδεράδες, οι χτίστες, οι μαστάροι οι βαρελοποιοί, οι αραμπατζήδες και τόσοι άλλοι, που ήταν οργανωμένοι στις συν-

τεχνίες τους.

Γενικά, η όλη οικονομία της πόλης μας την εποχή εκείνη, παρ' ότι τις ιδιαιτερότητές της, δεν διαφέρει και πολύ από την οικονομία του όλου βορειοελλαδικού χώρου, αλλά και της βαλκανικής. Παραγωγή, οργάνωσή της, βιοτεχνία, βιομηχανία, εμπόριο, γεωργία, δεν διαφέρουν στις διάφορες πόλεις, χωριά και γεωργικά κέντρα. Βέβαια, πρότυπο πάντα είναι η Θεσσαλονίκη.

Οι βιοτέχνες και τεχνίτες είχαν τα χρόνια εκείνα τις συντεχνίες τους, με τους κανόνες και τις συνήθειές τους, κατάλοιπα της παλιάς φεουδαρχικής οικονομίας. Οι αγρότες, όσοι ήταν ελεύθεροι και όχι κολλήγοι, δεν ήταν οργανωμένοι και μόνο λίγο πριν από την απελευθέρωση είχαν ιδρύσει στη Νάουσα γεωργικό σύλλογο με την επωνυμία «Γεωργική Ένωσις Ναούσης». Μόνο οι βιομηχανικοί εργάτες δεν κατόρθωσαν μέχρι και μετά την απελευθέρωση να συσσωματωθούν σε συνδικάτο, παρ' όλον ότι στη Θεσσαλονίκη έχει ιδρυθεί από τον Μπενάρζγια η περίφημη «Φεντερασιόν». Και προσπαθούν να προβάλουν τις διεκδικήσεις τους μέσα από το Πούπουλο.

••

Το 1910 λειτουργούσαν στη Νάουσα τρία ελληνικά σχολεία (αφ' ρεναγωγείο με οκτώ τάξεις, παρθεναγωγείο με πέντε τάξεις) με συνολικό αριθμό 800 μαθητών, όπως και νηπιαγωγείο με 300 παιδιά και 4 νηπιαγωγούς. Αρκετοί μαθητές συνεχίζουν τις σπουδές τους στην γειτονική Βέροια, Θεσσαλονίκη και στο Μοναστήρι. Στην Αθήνα σπουδάζουν κυρίως όσοι θέλουν να γίνουν γιατροί και την εποχή εκείνη τέσσερις γιατροί θεραπεύουν τους Ναουσαίους. Υπάρχει και ένα μικρό

Νασοκομείο της Φιλοπτώχου Αδελφότητας, με Φαρμακείο.

Δεν απολείπονται και τα διάφορα σωματεία, ανδρών και γυναικών, φιλόθρονα ή πολιτικά ή πολιτιστικά, όπως σε κάθε πόλη της Μακεδονίας. Οι Ναουσαίοι, φιλόπονοι και εργατικοί, είχαν και τα καφενεία τους (τα Ολύμπια του Μπέρσου, την Ομόνοια του Γουργουλιάτου, των αδελφών Βαλταδώρου κ.ά.) και τις ταβέρνες. Εκεί ξεκουράζονταν από τον κάματο της καθημερινότητας, συζητούσαν, έπιναν τον καφέ τους και τα τσιπούρα ή το κρασί τους, για να πάρουν κουράγιο για το αύριο. Είχαν και την κοινωνική τους ζωή με τις γιορτές και τα πανηγύρια, τους γάμους και τις επισκέψεις, με τα γλέντια τους, με αποκορύφωμα τις Αποκριές.

Και κυλούσαν οι μέρες και η ζωή συνεχίζονταν. Μα κοντά στα άλλα, όλοι οραματιζόνταν και περιμέναν τη μεγάλη μέρα, την απελευθέρωση απ' τον τουρκικό ζυγό. Όλοι οραματιζόνταν, μα κανένας δεν μπορούσε να προβλέψει το μέλλον.

••

Τα παραπάνω είναι μια συνοπτική εικόνα της ζωής γενικά στην πόλη μας, τα πρώτα χρόνια του Αιώνα μας. Πολλοί έχουν ασχοληθεί εκτενέστερα και μελέτησει τις διάφορες ενότητες της κοινωνίας και ιστορίας της εποχής εκείνης. Η προσπάθεια εδώ ήταν, μέσα σ' αυτά τα λίγα και ουσιαστικά, να συνοψίσουμε και να δούμε την πόλη μας σε όλες τις εκφάνσεις, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, όλες αλληλένδετες σε μια κρίσιμη εποχή. Πλησιάζει η αλλαγή πολιτικής εξουσίας.

Στις 17 Οκτωβρίου 1912 η πόλη μας απελευθερώνεται από τον

•• Συνέχεια στην σελίδα 173

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΒΙΟΤΕΧΝΙΕΣ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Από τα μέσα ακόμη της Τουρκοκρατίας μέχρι τέλος αυτής στην Νάουσα, αλλά και στην Έδεσσα και Βέροια, παρατηρείται μια ανάπτυξη ποικίλων Βιοτεχνιών.

Πολλές φορές αναρωτήθηκα όπως και άλλοι για το πως σ' αυτές τις πόλεις, ιδίως στην Νάουσα και στην Έδεσσα, αναπτύχθηκαν βιοτεχνίες και βιομηχανίες διαφόρων κλάδων για τις οποίες δεν εμφανίστηκαν συγκεκριμένα στοιχεία. Κατά την γνώμη μου είναι πρώτον η ύπαρξη ως κινητήριας δύναμης το νερό, αφού η ηλεκτρική ενέργεια δεν είχε μπει ακόμη στην ζωή την εποχή εκείνη. Απόδειξη η ύπαρξη κατά μήκος της Αράπιτσας των βιοτεχνιών των Μηπατανίων (τελειοποίηση των σαγακιών), των νεροτριβών και των υδρόμυλων.

Δεύτερον η θέση του Βερμίου παράπλευρα των κεντρικών αρτηριών που παρείχαν λόγους ασφαλείας κατά την Τουρκοκρατία, αλλά και η κοντινή απόσταση από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Βιοτεχνίες που άλλες μεν στηρίζονταν στην επεξεργασία ντόπιας παραγωγής όπως π.χ. η οινοποιία και η μεταξουργία και άλλες που εισήγαγαν την πρώτη ύλη τους, όπως η υφαντουργία και η ΟΠΛΟΥΡΓΙΑ, αλλά και μερικές άλλες που εμφανίστηκαν και έζησαν κατά διαστήματα.

Μια τέτοια μικρή βιοτεχνία που υπήρχε, ήταν και η σαπουνοποιία του παππού μου Κων(τίνου Βαλταδώρου που λειτουργούσε στα σημερινά Βαλταδωρικά μέχρι το 1885. Εγώ θυμήθηκα ένα στενό-

μακρο καζάνι με κάποιες χάλκινες σωληνώσεις του και εξαρτήματα που ο πατέρας μου τα πούλησε σε χαλκοματάδες τσιγγάνους, καθώς και μια ξύλινη σκα-

Του 'Αγγελου Δ. Βαλταδώρου

λιστή σφραγίδα με τουρκικά γράμματα που δυστυχώς χάθηκε στην μεγάλη πυρκαγιά.

Η πρώτη ύλη ήταν ζωικά λίπη ιδίως «χοιρινός παστός», που τον διατηρούσαν (τον πάστωναν) σε γούρνες και τον σκέπαζαν με χώμα για την διατήρησή του και τον ξεσκέπαζαν για την επεξεργασία του η οποία γίνετο κατά χρονικά διαστήματα. Το παραγόμενο μίγμα χυνόταν σε ξύλινα λούκια και αφού πάγωνε, επωλείτο στα μπακάλικα.

Στην κατοχή με την έλλειψη των πάντων μερικοί Ναουσαίοι και από τις Κοινότητες, ήρθαν και πήραν την συνταγή από τον πατέρα μου για δική τους χρήση.

Το θέμα όμως που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και όχι μόνο για την Νάουσα, είναι η παραγωγή όπλων (οπλοργία) στην προεπαναστατική περίοδο. Μια καταπληκτική βιοτεχνία, τόσο από απόψεως τεχνολογίας, όσο και από οργάνωση.

Θα πρέπει και είναι καιρός ν' αρχίσει μια έρευνα πάνω στο θέμα αυτό με ανάθεση σε έμπειρους ερευνητές και φυσικά με την προϋπόθεση της διαθέσεως χρηματικού κονδυλίου.

Μαθητής ακόμη, άκουγα τους

γέρους Ναουσαίους καθισμένους τα καλοκαίρια στο παλιό Κιόσκι κάτω απ' τα πλατάνια του προς την πλευρά του «κατήφορου Λόγγου» τις διάφορες ιστορίες τους. Παλλές φορές πενούσε η αναφορά στο θέμα αυτό με αφηγήσεις των γονιών τους και των παππούδων τους που και αυτοί τις είχαν πάρει απ' τους γεννητορές τους. Απ' ότι διαπιστώθηκε, επρόκειτο για μια καταπληκτική οργάνωση συντεχνιακής - συνεταιρικής μορφής που λειτουργούσε στην παρανομία. Σε συγκεκριμένες γειτονίες και σπίτια γινόταν η τμηματική κατασκευή. Αλλού «τα λαμιά» - «κάνεσι», αλλού τα «κοντάκια» (οι υποκόπανοι), αλλού τα «πετεινάκια» και τα άλλα εξαρτήματα.

Όλη δε αυτή η παραγωγή μετά τη συναρμολόγηση επωλείτο υπό ενιαία διαχείριση στα Βαλκάνια και στην Κεντρική Ευρώπη μεταφερόμενη μέσα σε βαρέλια του κρασιού.

Και φθάνουμε στην βιομηχανικής μορφής ανάπτυξη της Νάουσας που κυρίως περιορίζεται στην επεξεργασία του θάμβασκος και του μαλλιού, τόσο στον πρωτογενή τομέα, όσο και στην τελική φάση.

Στην περίπτωση αυτή απλώς μνημονεύουμε (διότι έχουν από άλλους αναφερθεί λεπτομερώς), τις θαμβασκουργίες Λόγγου - Κύρτση - Τουρπάλη, Μπίλη - Τσίτση, Γκούντα, Καράτζα, Κοκκίνου - Λαπαθίτσα, τις εριουργίες Λαναρά - Κύρτση και εριοκλωστήρια ΑΦΩΝ Χρήστου Λαναρά, την σχοι-

νοποιία Κοκκίνου - Πλατσούκα - Τουρπάλη και έναν αριθμό υδρόμυλων, καθώς και μερικές βιοτεχνίες επεξεργασίας υποπροϊόντων άλλων βιομηχανιών.

Σημαντική όμως βιομηχανική παρουσία συναντάμε κατά την προπολεμική εποχή, Ναουσαίων στην Θεσσαλονίκη, όπου από τα χρόνια της τουρκοκρατίας, δρούσε δυναμικά στην οικονομία της μια αρκετά μεγάλη παροικία Ναουσαίων. Δυστυχώς πλήρη στοιχεία αυτής δεν ερευνήθησαν μέχρι στιγμής και αυτά που αναφέρω μου εδόθησαν από το φίλο και συμπατριώτη μας Γεώργιο Οικονομίδη, άλλοτε Πρόεδρο του συλλόγου των Ναουσαίων της Θεσσαλονίκης, ενός συλλόγου που διακρίθηκε για την μεγάλη του προσφορά στην καταγραφή ιστορικών στοιχείων της Πατρίδας μας, αλλά και για την περίθαλψη των Ναουσαίων κατά την περίοδο του 1949.

Έτσι εδώ μπορούμε να μνημονεύσουμε την θαμβασκουργία των Δημητρίου, Αναστασίου και Χριστόδουλου Τσίτση, παρακλάδι της οικογενείας των Τσιτσαίων της Νάουσας. Εξ' αυτών δε ο Αναστάσιος Τσίτσης, διετέλεσε και Πρόεδρος της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης. Επίσης οι αδελφοί Ηρακλής, Χριστόδουλος και Λυσίμαχος Χατζηδημούλας που ίδρυσαν την ομώνυμη βιομηχανική μονάδα θάμβασκος στην Θεσσαλονίκη, αλλά και υπό την διεύθυνση του υιού του πρώτου Κωνσταντίνου Χατζηδημούλα, ίδρυσαν το ιστορικό μηχανουργείο και χυτήριο της ΕΣΤΙΑΣ, μοναδικό στον Βορειοελλαδικό χώρο για την υψηλή τότε τεχνολογία του, ένεκεν της οποίας και της ανετέθη με την επέμβαση του Ελευθερίου Βενιζέλου η κατασκευή της πρώτης σι-

δηροκατασκευασμένης γέφυρας των Σ.Ε.Κ. στον Αξιό.

Αλλά εκτός από τις δραστηριότητες των Ναουσαίων στο κρασί και στο ούζο και εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε την μεγάλη βιομηχανία Μπουτάρη. Και η μύρα δεν έμεινε έξω από τις δραστηριότητες των Ναουσαίων. Μετά τον μεγάλο πόλεμο ιδρύεται

στην Θεσσαλονίκη εργοστάσιο μύρας από τους αδελφούς Πλατσούκα με φίρμα «Όλυμπος Νάουσα» της οποίας παρακλάδι μπορεί να θεωρηθεί και το εστιατόριο «Όλυμπος Νάουσα», στου οποίου μάλιστα την ίδρυση συνέβαλε ο επί χρόνια επιχειρηματίας μεγάλων ζυθεστιατορίων συμπολίτης μας Θεόδωρος Τρόμπσκας.

ΜΕΡΕΣ ΤΟΥ 1910

• Συνέχεια από την σελίδα 171 τουρκικό ζυγό. Ημερομηνία σημαδιακή. Αρχίζουν οι αλλαγές στη ζωή της πόλης, που είναι διάφορες και ποικίλες. Άλλες απότομες και φανερές και άλλες ανεπαίσθητες, αλλά βαθιές. Ακολουθούμε το ρυθμό και τις τύχες της Πατρίδας μας πλέον.

Μετά την απελευθέρωση συμβαίνουν τόσα πολλά, ώστε να μη βλέπουμε τις βαθιές αλλαγές στη ζωή μας. Μόνον ύστερα από το 1920 ίσως συνειδητοποιηθούν αυτές και η σημασία της σημαδιακής ημέρας της 17 Οκτωβρίου 1912.

Σημειώσεις και Παραπομπές

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ: Η. Νικολοπούλου «Δομές και Θεσμοί στην Τουρκοκρατία» - Ε. Στουγιαν-

νάκη άρθρο ΝΑΟΥΣΑ στο Μακεδονικών Ημερολόγιον 1911 - Παν. Δεκάζου «Η Νάουσα της Μακεδονίας» 1913 - Στ. Αποστόλου «Πτυχές από την ιστορία των παραταξιακών αντιθέσεων στη Νάουσα 1670-1918» εκδ. 1994.

2. Το έργο του HOBBSBAWM δεν έχει μεταφραστεί στα Ελληνικά.

3. Στοιχεία για το Πούπουλο στο βιβλίο του Στ. Αποστόλου.

4. Σχετικά με τον πληθυσμό της Νάουσας το 1910: ο Ε. Στουγιαννάκης τον υπολογίζει σε 10.000, ενώ ο Δεκάζος και Ιγγλέσης στον «ΟΔΗΓΟ της Ελλάδος» εκδ. 1911 σε 12.000.

5. βλ. Νικολόπουλο σ. 52, 53 κ. επομ.

6. Τουσίμης στη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τ. 69/1994.

7. Στον ΟΔΗΓΟ της ΕΛΛΑΔΟΣ του Ν. Ιγγλέση εκδ. 1911.

Η βιομηχανική ανάπτυξη της Νάουσας και της λοιπής Κεντρικής Μακεδονίας στα τέλη της τουρκοκρατίας (Φαινόμενο και Αιτιολογία)

Β' Μέρος

Η βιομηχανική ανάπτυξη της Μακεδονίας στις τελευταίες δεκαετίες της τουρκοκρατίας, δημιουργεί πολλά δυσεπίλυτα ερωτήματα στο σύγχρονο ερευνητή: Καταρχήν (και χωρίς καμία δόση αυδαισιμισμού) γεννάται το ερώτημα γιατί ανέπτυξαν βιομηχανία μόνο οι Έλληνες από όλες τις εθνικές Κοινότητες (Millet) της τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας, δεδομένου ότι στην τότε πολυεθνική Μακεδονία κατοικούσαν Έλληνες, Βούλγαροι, λίγοι Σέρβοι στα βόρεια, μια μεγάλη εβραϊκή κοινότητα στη Θεσσαλονίκη (και δευτερευόντως στην Καβάλα, τις Σέρρες, τη Βέροια και το Μοναστήρι) και, φυσικά, οι Οθωμανοί. Από όλους αυτούς βιομηχανικά αναπτύχθηκαν μόνο οι Έλληνες, ενώ το εβραϊκό στοιχείο παρουσίασε τεράστια πρόοδο στο εμπόριο, αλλά είχε μικρή συμμετοχή στη βιομηχανία (κυρίως η οικογένεια Αλλατίνη). Από την άλλη πλευρά προξενεί εντύπωση η οικονομική στασιμότητα του πολιτικά κυρίαρχου οθωμανικού στοιχείου, δεδομένου ότι οι Τούρκοι από το 14ο/15ο αι. (εποχή της κατάκτησης της Μακεδονίας) μέχρι τις αρχές του 20ου αι. παρέμειναν δημόσιοι υπάλληλοι, γεωργοί ή -στην καλύτερη περίπτωση- φεουδάρχες. Επίσης γεννάται το ερώτημα με ποιο τρόπο συγκεντρώθηκαν τα κεφάλαια για την ίδρυση των βιομηχανιών. Η πρωτοπορεία του Ελληνικού στοιχείου στην εκβιομηχάνιση της Μακεδονίας και το θέμα της συγκέντρωσης των κεφαλαίων, νομίζω ότι βρίσκουν την εξήγησή τους στο φαινόμενο μετανάστευσης, το οποίο διέκρινε μόνο τους Έλληνες και όχι τα άλλα Millet της οθωμανικής Μακεδονίας.

Ήδη από το 17ο/18ο αι. δυναμικά στελέχη του ελληνισμού της Μακεδονίας μετανάστευσαν σε πόλεις της Βόρειας Βαλκανικής (Βουκουρέστι, Ιάσιο, Ζέμουν, Σεράγεβο, Φιλιππούπολη), της Κεντρικής Ευρώπης (Βιέννη, Τεργέστη) και κυρίως της Αιγύπτου· μάλιστα, η μετανάστευση αυτή εντάθηκε μετά την καταστροφή της Νάουσας το 1822 εξαιτίας ακριβώς του λόγου αυτού. Στις νέες τους πατρίδες οι Μακεδόνες μετανάστες ίδρυσαν πλούσιες παροικίες και εμπορευόμενοι κυρίως προϊόντα της Μακεδονίας (π.χ. τα φημισμένα κρασιά Ναούσης, θαμβάκι, υφάσματα), κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν μεγάλα κε-

φάλαια. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η μετανάστευση προς την Αίγυπτο, όπου μάλιστα ιδρύθηκε η Μακεδονική Αδελφότητα Καΐρου «Ο Μέγας Αλέξανδρος», μέλη της οποίας ήταν πολλοί πλούσιοι Ναουσαίοι έμποροι (Αποστόλου: 10, Γκούτας: 108, Στουγιαννάκης 1924, Δεκάζος 1913): έτσι, π.χ. ο Ναουσαίος πρωτοπόρος βιομήχανος Τουρπάλης είχε προηγουμένως μεταναστεύσει στην Αίγυπτο. Στα τέλη, λοιπόν, του 19ου αι., όταν αυτοί οι μετανάστες απέκτησαν μεγάλες περιουσίες και πείρα στο εμπό-

Του Γεωργίου Μίντση

Δικαστή

Διπλωματούχου Μεταπτυχιακών Σπουδών

ριο των υφαντουργικών προϊόντων (η Αίγυπτος μάλιστα ήταν βαμβακοπαραγωγός χώρα) και λόγω του ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Tanzimat, Hatti-Humayun) και των ευνοϊκότερων προϋποθέσεων στη Μακεδονία (υδατοπτώσεις, βαμβακοκαλλιέργεια), αποφάσισαν να ιδρύσουν κλωστούφαντουργίες στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Συνήθως διατηρούσαν και τους εμπορικούς οίκους τους στο εξωτερικό, με τους οποίους εξασφάλιζαν αγορές για τα βιομηχανικά προϊόντα της Μακεδονίας: έτσι, αναφέρεται ότι το 1910 στη Νάουσα υπήρχαν 12 μεγάλοι εμπορικοί οίκοι με κεφάλαια πάνω από 500.000 χρυσές δραχμές ο καθένας, καθώς και πολλοί μικρότεροι οίκοι (Γκούτας: 108). Επαμένως, η βιομηχανική ανάπτυξη της Μακεδονίας οφείλεται σε κεφάλαια Ελλήνων, τα οποία όμως συγκεντρώθηκαν με τη μετανάστευση στο εξωτερικό και χάρη στο εμπόριο. Ως δευτερεύων παράγοντας μπορεί να θεωρηθεί και η γνώμη του Ε. Στουγιαννάκη (Οικονόμου: 7) ότι οι πρώτοι Ναουσαίοι επενδυτές επηρεάστηκαν από το βιομηχανικό κλίμα που επικρατούσε τότε στον Πειραιά, γιατί από το λιμάνι αυτό προμηθεύθηκαν τα πρώτα μηχανήματά τους. Πιθανότερο, ωστόσο, φαίνεται ότι επηρεάστηκαν από το βιομηχανικό κλίμα της Αγγλίας, όπου μεταποιούνταν το θαμβάκι που παρήγαγε ο κυριότερος τόπος μετανάστευσής τους, δηλαδή η Αίγυπτος (αγγλική αποικία από το 1882).

Επίσης, εντύπωση προκαλεί η σχεδόν ταυτόχρονη εμφάνιση της βουλγαρικής προπαγάνδας στη Μακεδονία (1870 η ίδρυση της Εξαρχίας) με την πρώτη εμφάνιση της βιομηχανίας (1874 στη Νάουσα).

δεν υπάρχει, όμως κανένα στοιχείο που να υποδηλώνει σύνδεση των δυο αυτών γεγονότων, ούτε μπορεί η εκβιομηχάνιση να θεωρηθεί ως άμεση και οργανωμένη αντίδραση του ελληνοισμού στη βουλγαρική προπαγάνδα και ούτε υπάρχει η παραμικρή ένδειξη (σε προξενικές εκθέσεις κ.τ.λ.), περί εισροής κεφαλαίων στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία από το ελεύθερο ελληνικό κράτος του Νότου, το οποίο εξάλλου τότε δρισκόταν σε δεινή οικονομική θέση και κάθε άλλο παρά μπορούσε να ασκήσει επιθετική επενδυτική πολιτική, που θα αποσκοπούσε σε εθνικά οφέλη. Η εμφάνιση της βιομηχανίας, οφειλόταν καθαρά στην ιδιωτική πρωτοβουλία πλουσίων Ελλήνων από την ίδια τη Μακεδονία, μεταναστών στην Ευρώπη ή την Αίγυπτο, και απλώς συνέπεσε χρονικά με την έναρξη των εθνικών ανταγωνισμών στη Μακεδονία, αλλά ταυτόχρονα αποδεικνύει τον πολύπλευρο δυναμισμό του ελληνικού στοιχείου στην ίδια περιοχή.

Η οικιακή βιοτεχνία υφαντουργίας ήταν, όπως προαναφέρθηκε, διαδομένη σε όλη τη Μακεδονία πολύ πριν το 19ο αι. Όμως, πρώτοι οι Ναουσαίοι ήταν εκείνοι που κατόρθωσαν να εξημερώσουν την πρωτόγονη αυτή βιοτεχνία σε σύγχρονο - για τα δεδομένα της εποχής - βιομηχανικό επίπεδο επιπλέον, Ναουσαίοι ήταν οι βιομήχανοι που ίδρυσαν τα πρώτα εργοστάσια στις γειτονικές πόλεις Έδεσσα και Βέροια. Γεννάται, λοιπόν, το εύλογο ερώτημα για ποιο λόγο η Νάουσα έγινε πρωτοπόρος της εκβιομηχάνισης σε όλες τις περιφερειακές (πλην Θεσσαλονίκης) πόλεις της Μακεδονίας. Μια πιθανή απάντηση θα εξηγαύσε την απορία αυτή με τις υδατοπτώσεις (καταρράκτες), οι οποίες προσέφεραν δωρεάν κινητήρια ενέργεια όμως, υδατοπτώσεις και μάλιστα πολύ καλύτερες υπήρχαν και στην Έδεσσα και σε μικρό βαθμό στη Βέροια και, εντούτοις, στις πόλεις αυτή η βιομηχανία «εξήχθη» από τη Νάουσα. Η απάντηση και αυτού του ερωτήματος, νομίζω ότι δρίσκεται στο γεγονός της έντονης μετανάστευσης των Ναουσαίων το 18ο/19ο αι., σημείο στο οποίο υστερούσαν σημαντικά οι Έδεσσαίοι και οι Βεροιώτες φαίνεται, μάλιστα, ότι η καταστροφή της Νάουσας το 1822 από τον Εμπόυ Λουμπόυτ Πασά (Μίντσης 1993: 7) συνετέλεσε αποφασιστικά στη μετανάστευση των Ναουσαίων προς το εξωτερικό, οι οποίοι, αφού πλούτισαν, άρχισαν από τη δεκαετία του 1870 να επενδύουν τα κεφάλαιά τους στην ιδιαίτερη πατρίδα τους επωφελοόμενοι των υδατοπτώσεων της Νάουσας. Βέβαια, την ίδια περίοδο ζούσαν στην Ευρώπη και την Αίγυπτο πολλοί πλούσιοι Έλληνες μετανάστες από την Κοζάνη και την Ήπειρο, αυτοί όμως δεν ακολού-

θησαν το δρζίμο των Ναουσαίων επιχειρηματιών, γιατί στις ιδιαίτερες πατρίδες τους δεν υπήρχαν υδατοπτώσεις (έτσι πολλοί απ' αυτούς έγιναν εθνικοί ευεργέτες, π.χ. Αδέρωφ, Τσοίτσας, Σίνας, Χαρίσης).

Ίσως μάλιστα, από ψυχολογική άποψη να συνετέλεσε στην πρωτοπορία της Νάουσας στον τομέα της βιομηχανίας η εθνική ομοιογένεια της πόλης αυτής, η οποία κατοικούνταν αποκλειστικά από ελληνοφώνους Έλληνες, ενώ δεν υπήρχαν ούτε Τούρκοι, ούτε Βούλγαροι (Η Νάουσα τελούσε υπό την προστασία της μητέρας του Σουλτάνου Βαλιντέ Χανούμ και απολάμβανε πολλών προνομίων): η ασφάλεια, λοιπόν, που παρείχε αυτή η εθνική ομοιογένεια σε μια εποχή τρομερά ταραγμένη και σε μια περιοχή, όπου διεξαγόταν ανταρτοπόλεμος, πιθανόν να δάρυε στην απόφαση για ίδρυση των πρώτων βιομηχανιών στη Νάουσα. Όμως, από τις τρεις προϋποθέσεις που κατέστησαν τη Νάουσα το πρώτο βιομηχανικό κέντρο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ([α] μετανάστευση λόγω της καταστροφής του 1822 [β] υδατοπτώσεις, [γ] εθνική ομοιογένεια) η τελευταία προϋπόθεση υπήρχε πλέον σε όλη τη Μακεδονία μετά την απελευθέρωση του 1912 και τις επακόλουθες ανταλλαγές πληθυσμών: έτσι, στο μεσοπόλεμο η Έδεσσα ξεπερνά τη Νάουσα σε βιομηχανική παραγωγή, γιατί είχε καλύτερες υδατοπτώσεις και ασύγκριτα καλύτερη γεωγραφική θέση (η Έδεσσα δεσπάει στο οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο μεταξύ Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας). Μάλιστα, είναι χαρακτηριστικό ότι ο ιστορικός της Έδεσσας και της Νάουσας Ευστάθιος Στουγιαννάκης είχε προβλέψει την υπεροχή της Έδεσσας ήδη από το 1911 σε ένα κείμενό του στο «Μακεδονικό Ημερολόγιο», το οποίο αναδημοσιεύθηκε στη «Νιάουσα» το 1981/82 (Οικονόμου).

Η ακμαία βιομηχανία κλωστούφαντουργίας της Κεντρικής Μακεδονίας καταστράφηκε ολοκληρωτικά τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες λόγω της έλλειψης τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των εργοστασίων, λόγω της εφεύρεσης νέων πλαστικών υφαντουργικών ινών (ραϊγιόν, τσελδάλ κ.τ.λ.), τα οποία κυριάρχησαν στη διεθνή αγορά εκτοπιζόντας τα κλασσικά μάλλινα και βαμβακερά προϊόντα, λόγω της αδυναμίας ανταγωνισμού, έναντι των εισαγόμενων προϊόντων και έναντι των «Κεντρικών» υφαντουργιών του Πειραιά και της Πάτρας και, τέλος, λόγω της απαλλοτριώσης όλων των υδατοπτώσεων από τη Δ.Ε.Η. το 1954. (Μίντσης 1992: 128). Με την πάροδο του χρόνου τα άλλοτε ακμαία εργοστάσια των τριών πόλεων του Βερμίου έκλεισαν σταδιακά, την πε-

ριαχή στην - ευτυχώς πρόσκαιρη - οικονομική υπανάπτυξη και τον πληθυσμό στη μετανάστευση. Σήμερα, μόνο η Νάουσα μπορεί να υπερηφανευθεί ότι εξακολουθεί να διαθέτει βιομηχανία υφαντουργίας, ενώ στις άλλες πόλεις δεν απομένουν παρά μόνο χαλάσματα για να υπενθυμίζουν την παλιά βιομηχανική ακμή των πόλεων αυτών, γεγονός που είναι και αυτό ακόμη σημαντικό, γιατί σύμφωνα με τη γνωστή φράση του S. Giedion «Μια κοινωνία που χάνει τη μνήμη της δεν είναι σε θέση να γνωρίζει που βρίσκεται: και που πηγαίνει. Είναι πολύ λιγότερο υπεύθυνη από το ζώο που προχωρά με τη βεβαιότητα τουλάχιστον του ενστίκτου» (Παλάσκας: 28).

● Βιβλιογραφία

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΣ: «Ο Λαϊκός Σύνδεσμος Ναούσης «Άγιος Δημήτριος» (πούπουλο) και το ιδεολογικό του υπόβαθρο», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» τεύχος 34, 1986, Νάουσα.

ΓΚΟΥΤΑΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ: «Διακίνηση του εμπορίου στη Νάουσα του περασμένου αιώνα», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχος 56, 1991 Νάουσα.

ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: «Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά του Εβλιγιά Τσελεμπή», Θεσσαλονίκη 1974.

ΔΕΚΑΖΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ: «Η Νάουσα της Μακεδονίας: Οικονομολογική Μελέτη», Αθήνα, 1913.

ΖΑΡΚΑΔΑ - ΠΙΣΤΙΟΛΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ: «Εργοστάσια Κλωστοϋφαντουργίας στην Έδεσσα», περιοδικό «Αρχαιολογία», τεύχος 18 (1986), σελ. 37-47.

ΓΟΥΝΑΡΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: «Social and Economic developments in Macedonia 1871 - 1912. The Role of the Railways», διδακτορική διατριβή, Oxford 1988. «Οικονομικές εξελίξεις στη Μακεδονία», σελ. 58-83 στο συλλογικό έργο «Η νεότερη και σύγχρονη Μακεδονία», τομ. Α', Θεσσαλονίκη 1992.

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ Κ.Κ.Ε. ΠΕΛΛΑΣ - ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ Κ.Ν.Ε. ΠΕΛΛΑΣ: «Το

εργατικό κίνημα της Έδεσσας 1905-1965», Νοέμβριος 1988 (χωρίς τόπο έκδοσης).

ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ Ν. - ΝΟΜΙΚΟΣ Μ.: «Η Νάουσα της Μακεδονίας: Από την αυτόνομη κοινότητα της Τουρκοκρατίας στη νεοελληνική βιομηχανική πόλη», πρακτικά του Συνεδρίου «Νεοελληνική Πόλη: Οθωμανικές κληρονομίες και Ελληνικό Κράτος», τομ. Α' Αθήνα 1985, σελ. 257-272.

ΚΙΤΣΙΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ: «Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», Αθήνα, 1988.

ΜΙΝΤΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: «Ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος», Θεσσαλονίκη, 1990. «80 Χρόνια Ελεύθερη Έδεσσα (Σύγχρονη ιστορία της πόλης και της περιοχής», Έδεσσα 1992 (έκδοση Δήμου Έδεσσας). «Η Ήπανάσταση του 1821 ως αφετηρία της εθνικής αποκατάστασης του Μακεδονικού Ελληνισμού», Θεσσαλονίκη 1993 (έκδοση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών).

ΜΟΣΚΩΦ ΚΩΣΤΗΣ: «Θεσσαλονίκη: Τομή της μεταπρατικής πόλης», Αθήνα, 1978. «Ιστορία του Κινηματος της εργατικής τάξης», Θεσσαλονίκη 1979.

ΜΠΑΛΤΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ: «Η βιομηχανία της Νάουσας πριν το 1940», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχος 49, 1989, Νάουσα.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ: «Ένα άγνωστο κείμενο του Ε. Στουγιαννάκη για τη Νάουσα», περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχος 18, 1982, Νάουσα.

ΠΑΛΑΣΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: «Οι πρώτες βιομηχανικές εγκαταστάσεις στην Κεντρική Μακεδονία (19ος - 20ος αι.)», περιοδικό «Αρχαιολογία», τεύχος 18 (1986), σελ. 28-36.

ΣΤΑΛΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ: «Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας», Έδεσσα, 1988.

ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ: «Η Νάουσα», Μακεδονικών Ημερολόγιον, 1911 σελ. 144-157. «Ιστορία της πόλεως Ναούσης», Θεσσαλονίκη 1924. «Έδεσσα η Μακεδονική εν τη Ιστορία», Θεσσαλονίκη, 1933.

Αρχείο του Μακεδονικού αγώνα περιοχής Ναούσης

Η ανέκδοτη εμπιστευτική αλληλογραφία του Καπετάν Ακρίτα, (Κώστα Μαζαράκη) με το Πρέξενειο Θεσ)κης
Μάιος 1905 - Σεπτέμβριος 1905

Α'

Σταθερή πρόθεσις της Συντακτικής Επιτροπής, του περιοδικού μας είναι να στρέψουμε ένα ιστορικό ερευνητικό φακό και στην περίοδο του ένοπλου Μακεδονικού Αγώνα 1904 - 1908.

Έτσι, αποφασίσαμε, με τη βοήθεια του συνεργάτη μας Γιώργου Τουσίμη, να συγκεντρώσουμε και να ενοποιήσουμε τη διάσπαρτη σε διάφορα αρχεία ανέκδοτη εμπιστευτική αλληλογραφία που αφορά το «Κέντρο Ναούσης» και τη διεξαγωγή του Αγώνα στην περιοχή μας.

Σκοπός της προσπάθειας αυτής είναι η συγγραφή, βάσει αυτών των αδιάφυστων γραπτών τεκμηρίων, αυθεντικής και υπεύθυνης τοπικής ιστορίας του Μακεδονικού Αγώνα, ούτως ώστε να αποτιμηθεί η προσφορά της πέρα από σκοπιμότητες και πλασματικές διαστάσεις.

Σήμερα θρυσιάμαστε στην ευχάριστη θέση να αναγγείλουμε ότι από το παρόν τεύχος, αρχίζει η δημοσίευση του προϊόντος της έρευνας αυτής, κατά χρονολογική σειρά και κατάλληλα σχολιασμένο και υπομνηματισμένο.

Θα παρουσιάσουμε σε συνέχειες ενοποιημένη την αλληλογραφία με το Προξενείο Θεσσαλονίκης του Καπετάν Ακρίτα - Κώστα Μαζαράκη, ο οποίος, ως γνωστό, εγκαινίασε με το σώμα του, τον

Μάιο του 1905, την οργανωμένη βάσει σχεδίου ένοπλη δράση στην περιοχή μας.

Ο Καπετάν Ακρίτας διετέλεσε αρχηγός και παρέμεινε δρών με το σώμα του στο Βέρμιο από τον Μάιο του 1905 μέχρι τέλη Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Στην υπό δημοσίευση πλήρη αλληλογραφία του με το Εθνικό Κέντρο, πάντοτε μέσου του Προξενείου Θεσσαλονίκης, αποτυπώνεται ανάγλυφα η πολεμική στρατηγική του, η τακτική που ακολούθησε, η στάση του απέναντι στους «ερυθρούς» - κομιτατζήδες, στους ρουμανόβλαχους και στους «λεοντόκαρδους», την τάξη δηλαδή, των Ναουσαίων πλουσίων, όπως συνθηματικά τους αποκαλούσε. Τέλος αβίαστα θα προκύψει και η αποτίμηση της εθνικής εργασίας του κατά την εξάμηνη παραμονή του και δράση στο Βέρμιο, την οποία συνέχισε ο Ανθυπολοχαγός Γ. Κατεχάκης με το ψευδώνυμο Θεόφιλος.

Όταν η παρουσία και η ανθελληνική ένοπλη δράση των Βουλγαρικών σωμάτων στη Μακεδονία, διευθυνομένων από έμπειρους βουλγάρους αξιωματικούς, καθώς και η εξέγερση του Ίλιντεν το 1903 στο Κρούσοβο, κατέστησαν επιτακτικό και μοναδικό μέσον αμύνης του Μακεδονικού Ελληνισμού την ένοπλη αντίσταση, σαν ένα από τα προβλεπόμενα, βάσει σχεδίου δράσεως καταρτι-

σθέντος από τον πρόξενο Κορομηλά, αρμηπήρια των ελληνικών σωμάτων κρίθηκε ο ορεινός όγκος του Βερμίου, με την πόλη της Ναούσης σαν βάση εφοδιασμού και σύνδεσης των σωμάτων με το Επιτελείο του Μακεδονικού Αγώνα, που δεν ήταν άλλο από το προξενείο Θεσσαλονίκης.

Έτσι, τον Μάιο του 1905, κατέφθασε στο Βέρμιο το πρώτο ανταρτικό ελληνικό σώμα υπό την αρχηγία του υπολοχαγού του πυροβολικού Κώστα Μαζαράκη, με το ψευδώνυμο Καπετάν Ακρίτας.

Το σώμα αυτό είχε προετοιμασθεί στη Βουλιαγμένη Αθηνών από τον ίδιο τον Κώστα Μαζαράκη, κατ' εντολή του Μακεδονικού Κομιτάτου, που είχε πάρει στα χέρια του την οργάνωση του Αγώνα στην δυτική κυρίως Μακεδονία. Συγχρόνως όμως είχε αλλάξει και η εξωτερική πολιτική της Ελλάδος απέναντι στη Τουρκία. Η κυβέρνηση Θεοτόκη είχε εγκαταλείψει την πολιτική της αψόγου στάσεως προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία και σαν έκφραση της νέας πολιτικής της απεφάσισε την αποστολή του Λάμπρου Κορομηλά ως γενικού προξένου στη Θεσσαλονίκη.

Δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι πριν τον Καπετάν Ακρίτα είχαν προηγηθεί διάφορες τοπικές μικροσμάδες, καθώς και ανταρτικές ομάδες τοπικής εμβέλειας από παλαιούς καπεταναίους και οπλαρχηγούς, εξοπλισμένους από την Εθνική Εταιρία που είχαν συστήσει νέοι αξιωματικοί.

Προηγουμένως, όμως, το Κέν-

τρο Ναούσης, που απετέλεσε και λειτούργησε ως κέντρο υποδοχής και στήριξης των σωμάτων, είχε οργανώσει το φθινόπωρο του 1904, ο ίδιος ο Κώστας Μαζαράκης, ο οποίος, από τον περασμένο Αύγουστο, είχε εγκατασταθεί, όπως και άλλοι αξιωματικοί στο Προξενείο Θεσσαλονίκης, με το ψευδώνυμο Δήμος Στεργιάδης, ως ειδικός γραφέας, δηλαδή ειδικός αξιωματικός επιφορτισμένος με τη μυστική διοργάνωση του ένσπλου αγώνα στην προξενική περιφέρεια Θεσσαλονίκης.

••

Τα πρώτα εμπιστευτικά σημειώματα που θα παραθέσουμε στη συνέχεια, είναι μια ενότητα που αφορά τις δυσχέρειες που συνήνησε το σώμα μέχρις ότου αποβιβασθεί στις ακτές της Πιερίας.

Διότι, κατ' αρχάς ξεκίνησαν από τη Βουλιαγμένη με το ατμόπλοιο «Κεφαλληνία» περίπου 200 άνδρες με προορισμό τις ακτές του Θερμαϊκού. Ανεπιτυχής όμως απόπειρα αποβάσεως, ανάγκασε τον πλοίαρχο να οδηγήσει το ατμόπλοιο πίσω στο λιμενίσκο του Τσαγέζι (Στόμιο, κοντά στις εκβολές του Πηνειού) και εκεί προσωρινά να αποβιβάσει το σώμα και να κρύψει τα πυρομαχικά εν αναμονή άλλου πλοίου και νέων συνεννοήσεων δια την αποβίβαση.

Υστερα από αυτά, το Μακεδονικό Κομιτάτο των Αθηνών απέστειλε το ατμόπλοιο «Αχιλλεύς».

Πριν παραθέσουμε τα εμπιστευτικά σημειώματα του Κώστα Μαζαράκη προς το προξενείο Θεσσαλονίκης, για να γίνουν καλύτερα κατανοητά τα γραφόμενά του, αξίζει να παραθέσουμε την παρακάτω επιστολή προς τον πρόξενο Θεσσαλονίκης Κορομηλά του υποπλοίαρχου Κων. Μελά, ο οποίος κατ' εντολή του Μακεδονικού Κομιτάτου συνόδευσε την αποστο-

λή.

Αναφέρει λοιπόν στην επιστολή του ο υποπλοίαρχος Μελάς.

••

Κύριε Πρόξενε

Την νύκτα της 25ης Απριλίου την ώρα 11.30 ανεχώρησα εκ Πειραιώς δια του ατμοπλοίου ο «Αχιλλεύς» 85 τόνων χωρητικότητος και 9 1/4 μιλίων ταχύτητος εκτοπίσματος δε 4 ποδών. Ώρα 2.15 της πρωίας της 27ης (Τετάρτης) αφηκόμεθα εις θέσιν Αγ. Παρασκευή παρά το Τσαγέζι έθα η ακτή σχηματίζει μικρόν αμμόδη κοιλπίσκον, ευρίσκεται μικρά εκκλησία παρά την θάλασσαν. Αμέσως δια των λέμβων του πλοίου και καϊκιών του εκ Θεσσαλονίκης λεμβούχον Αποστόλη ήρξατο η επιβίβασις των ανδρών και πυρομαχικών. Την 4 1/2 επερατώθη είτα και ο Αχιλλεύς απέπλευσε κατευθυνθείς προς Νότον όπως αφ' εώς μεν επιβεβαιωθεί η διαδοχίσα επί τούτω είδησις ότι το σώμα μεταβαίνει εις Βόλον όπως εισθάλλη δια των σιλόρων και πραγματικώς δε όπως κρυθή όπισθεν ακρωτηρίου 30 περίπου μίλλια απέχοντος εκ του Τσαγέζι. Την 3 1/2 ώρα μ.μ. εγένετο η έπαρσις και κατευλήθημεν προς ΒΑ. όπως αναγόμενοι κατά 12 μιλ. γίναμεν αφανείς εις τους εν Τσαγέζι οπότε ηθέλομεν διέλθθι προ αυτού. Του πλοίου επέβαινον οι εξής οδηγοί δια την αποβάσιν. Ανίθας, Μανώλης, Βατικιώτης, Αριστέιδης και Απόστολος λεμβούχος ούτινος το καϊκι είχομεν υψώσει εις τας επαπίδας του «Αχιλλεύς». Την 6 μ.μ. η άκρα Αθερίδος όπως εκ της ληφθείσης πορείας έδει να φανή.

Κατόπιν συμβουλίου των αρχηγών τη αιτήσει μου καθορίσθη η σειρά της αποβάσεως των σωμάτων και του υλικού ως εξής. Πρώτον ηθέλον αποβιβασθή τα σώμα-

τα των αρχηγών Ακρίτα και Μπούα κατόπιν το του Κόδρου και Ζώγρα και τελευταίον το υλικόν πολέμου επιβιβαζόμενον επί των λέμβων αποβάσεως ηθέλον κατευληθεί προς τον Αλιόκωμνα. Συμφώνως τώ σχεδίω τούτω ετοποθετήθησαν τα σώματα επί του καταστρώματος του Αχιλλεύς και το υλικόν. Εκλήθησαν οι υπαξιωματικοί των σωμάτων εις ούς διενεμήθησαν φυσίγγια περιστρόφου και Μάυλιχερ, ανταλλακτικά, είδη σπλισμού και φάρμακα άτινα έφερον εξ Αθηνών (Κρίνω επάναγκες να ειδοποιήσω υμάς ότι ο Ερυθρός Σταυρός εδώρησε τη ημετέρα επιτραπή πολλά αντισηπτικά είδη και φάρμακα πρώτης ανάγκης εις οικογενείας επί τούτω παραγγελθέντα εις το Φαρμακείον Κρίνου). Δυστυχώς υπήρχε σεληνόφως αρκετά δυσάρεστον καθ' ήν στιγμήν επλησιάζομεν την Αθερίδα άκραν. Αίφνης εφάνη φώς παρά την άκραν. Ο Μανώλης μοι είχε προηγουμένως είπη ότι η λέμβος ήτις θα ανέμενεν ημάς απέναντι του ακρωτηρίου θα έφερον πυράν πυροφανίου και ότι αφού ηθέλομεν υψώσει το σήμα λευκών άνκωθεν ερυθρού φανού θα επεδείκνυεν αύτη δυο πρασίνοους φανούς. Επί 20 λεπτά της ώρας πάντες εξητούμεν να ίδωμεν «πυροφανή» οπότε ο καπετάν Ακρίτας αντιληφθείς τούτο μοι λέγει ότι ματαίως αναμένομεν πυροφάνι καθότι η λέμβος ουδέν έτερον φώς θα έφερον ει μή τους δυο πρασίνοους φανούς ούς θα εδεικνυε αφού έδλεπε το ημέτερον σήμα. Διατάσσω να υψωθώσι οι φανοί αλλ' ο Βατικιώτης με παρακαλεί να περιμένομεν ολίγον διότι είμεθα εισέτι εν όψει της Βρωμερίς (κατώτερον της Αθερίδος). Μετ' ολίγον υψούμεν τους φανούς ούς αφήνομεν επίτινα λεπτά. Είμεθα ήδη εν όψει Θεσσαλονίκης καταδοφάναρον και Καραμπουρνού. Αίφνης εις την ξηράν ανάπτονται δυο μεγάλα πυ-

στείλωμεν λέμβον προς ανίχνευσιν χωρίου τους εις μέγαλον βαθμόν. Υφούμεν και πάλιν το σήμα και κινούμεν προς τα πρόσω. Αίφνης ο πλοίαρχος διακρίνει ουχί μακράν εμπρός αγκυροβολημένα ιστιοφόρα ταυτοχρόνως βλέπομεν ιστιοφόρον άνευ φανών ερχόμενον εκ της ακτής. Ακούεται τις λέγων μετά δέους «κολ-καϊκι». Κράτη η μηχανή διατάσσει ο πλοίαρχος και αναμενομεν εναγωνίως ευτυχώς μετ' ολίγα λεπτά διακρίνονται ιστία, είναι βρασιόερα Ελληνική. Διατάσσω πάντας να κατακληθώσι επί του καταστρώματος και της γεφύρας. Το πλησιάζομεν και ο πλοίαρχος ερωτά που είναι το «Ελευθεροχώρι». «Εδώ στην πλώρη σας σ' αυτές ταίς φωτιές». «Και η Τορπίλη εκεί εφουντάρισε απόψε» και εξακολουθεί το καϊκι την πορείαν του προς το ανοικτόν πέλαγος ακολουθούμενον από τας ευλογίας ημών ους έσωσε από τόσοσ οικτρών σφάλμα αφευκτέαν αποτυχίαν του σπουδαίου σκοπού μας. Ομολογώ ότι η κτηνώδης διαγωγή των πλοηγών με έκαμε να απολέσω την υπομονήν μου και τους έκαμα δριμύτατα παράπονα. Εις το μέρος όπου υπετίθετο ότι ήτο ο Αγ. Ιωάννης (σημείον της αποδόσεως) ουδέν φώς πλέον. Ερωτώ τους Αρχηγούς τί σκέπτονται να πράξωσι. Ο Ακρίτας λέγει θα εξέλθω, ο Μπούας λέγει, αφού θα εξέλθη ο Ακρίτας, θα εξέλθω και εγώ, ο Κόδρος παρά τας διαμαρτυρίας του Ζώγρα λέγει ότι συμφώνως προς τας υμετέρας διαταγάς εάν δεν ήδη σημείον εις την ακτήν δεν πρέπει να αποβιβάσθην και επομένως θα μείνη. Διατάσσω να ρίψωσι τας λέμβους εις την θάλασσαν. Προηγουμένως είχαν στείλλει τον Αποστόλην με τον Αριστείδην να καταπτεύσωσι την ακτήν επανέρχονται δε λέγοντες ανοησίας τινας περί απομακρύνσεως προς Νότον κ.τ.λ. Υποθέτω ότι η γεινίασης του Ελευθερο-

Εν τώ μεταξύ δυο ενοματίαι είχαν επιβιβάσθην των δυο λέμβων του πλοίου με τον Μπούαν. Τρίτη επιβιβάνει του καϊκιού και κατευθύνονται προς την ξηράν. Μετά 10 περίπου λεπτά τας βλέπομεν επανερχομένας και συνοδευόμενας υπό πολλών άλλων μεγάλων εγχωρίων λέμβων. Μόλις παρέβαλλον εις το πλοίον μας λέγουσιν ότι εις την ακτήν εύρον τον ιατρόν τον Μιχάλην (υποθέτω τρέμοντας εκ φόβου) οίτινες τους είπον τα επιτρέξαντα διότι είναι κίνδυνος. Μετ' ολίγον ανέρχεται επί της γεφύρας μικρός φεσοφόρος κύριος, ο ιατρός και έτερος παχύτερος και υψηλότερος ο Μιχάλης, επίσης δε και λεμβούχος τις δεόντος παχύς με λευκόν υποκάμισον.

Νομίζω περιττόν να σας ενοχλήσω με την γενομένην συζήτησιν ανατολική πολυλογία άνευ ειρμού και προπάντων αποτελέσματος. Τέλος εξ όλων αυτών ειπώ ότι Ιον Κίνδυνος μέγας αποβάσεως υπήρχε διότι το απόγευμα είχαν διέλθει δια του Αγίου Ιωάννου δυο στρατιώται και εις σαλπικτής όστις μάλιστα... έπαίξε σάλπιγγα, 2ον. Ότι είναι απαραίτητος ανάγκη να πορευθώμεν προς την Βιστρίτσαν όπου και εκεί είχαν ετοιμάσει. Πόσον απέχει; 6-7 μίλια και να ρυμουλκίσωμεν τας λέμβους. Το προτείνω εις τον πλοίαρχον όστις παρατηρεί ότι η ώρα είναι 11 1/2. Θα χρειασθην αρκετή ώρα να δεθώσι αι λέμβοι. Δεν έχει κατάλληλον ρυμουλκυσιν. Θα αργήσει ως εκ της ρυμουλκύνσεως να διαύση τα 7 αυτά μίλια και αποτέλεσμα θα ξημερωθώμεν εις Βιστρίτσα. Οι δίκαιοι ενδοιασμοί του πλοίαρχου μου υπέμνησαν το φρικτόν χάλι των πλοηγών τον δε φόβον μου επαύξανεν η μεγάλη αφέλεια μεθ' ής ο λευκοφορών βαρκάρης όστις θα ήτο και ο μέλλον πλοηγός μου απήντα

εις την ερώτησιν που είναι η Βιστρίτσα; Έδώ παραπάνω τείνω εκάστοτε την χείραν προς άλλο σημείον του ορίζοντος επί τόξου εκτεινομένου από Θεσσαλονίκης μέχρις Ελευθεροχωρίου. Η απελπισία από εκεί με επί παρακλήσει του Ακρίτα με έκαμαν να επιβάλλω εις τον ιατρόν και τον Μιχαλάκη την απόδασιν εδώ. Όταν με είδον εξηγριωμένον οι ενδοιασμοί των ηλαττώθησαν, μόνος δε ο λευκοφορών βαρκάρης εξηκολούθη επιμένων δια την Βιστρίτσαν, αυτόν παρ' ολίγον να τον καταβιδάσω δια λακτισμάτων από της γεφύρας και συγχρόνως διατάσσω να επιβώσι των λέμβων οι άνδρες. Απέρχονται πρώτον τα σώματα Ακρίτα και Μπούα και τελευταίον το του Κόδρου. Ο Ακρίτας αναχωρών μοί είπε να μη αποβιδάσωμεν το υλικόν. Ότε επανήλθεν λέμβος μεγάλη φέρουσα τον Αριστείδην λησμονήσαντα το περιστροφόν του επί του πλοίου του επρότεινα να του δώσω τα πολεμοφόδια τα προοριζόμενα δια το Ρουμλούκι. Ηρνήθη να τα παραλάβη ειπών ότι είχε διαταγάς να παραμένει εις τον κάδον με φωμί. Οι άνδρες έφερον 250-300 φυσίγγια έκαστος η δε άρνησις του Αριστείδη ίσως θα τον εβοήθη να ρίξη τα πυρομαχικά εις την θάλασσαν εάν τον εξηνάγκαζον να τα παραλάβη. Την 1 3/4 ώρα απήλθομεν κατευθυνόμενοι εις Τσαγγεζί όπου παρεδώκαμεν τα πυρομαχικά εις τον κ. Χαδούλην κρύψαντες αυτά εν τη εκκλησία της Αγ. Παρασκευής. Από τον τόπον της αποδόσεως απήλθωμεν μόνον αφού είδον πυράν αναφθείσαν τη αιτήσει μου υπό του τελευταίου εξελθόντος ως σημείον ότι καλώς απεβιδάσθησαν και εκκίνησαν ήδη προς το εσωτερικόν και αφού παρελάδομεν και πάλιν το καϊκι του Αποστόλη.

Εξ όλης αυτής της μικράς εργασίας απεκόμισα τα εξής διδάγμα-

τα άτινα σας υποβάλλω προς έγκρισω διότι ίσως χρησιμεύσωσιν δι' άλλην φοράν.

1) Το πλοίον Αχιλλεύς ήτο καταλληλότετον καθ' ότι επί έτη ο πλοίαρχός του εκτελεί το λαθρεμπόριον του χασίς με τας ακτάς της Αλεξανδρείας και τοιαύτης φύσεως εργασία ως το έμφυχον λαθρεμπόριον ημών τώ είναι γνωσαί.

2) Το μέγεθος του Αχιλλεύς είναι καταλληλότερον του της Κεφαλληνείας.

3) Τα συλθηματικά φώτα εισίν ακατάλληλα προ πάντων ο λευκός φανός εν συνδιασμῷ μετά του ερυθρού διότι εις πάντα ναυτικόν εκτός του σιαμίνως κτημαδῶς κοιμημένου Τούρκου εδει να κάμη μεγάλην εντύπωσιν. Προτιμώτερον ένα φῶς ερυθρόν επιδεικνυόμενον προς ορισμένην διεύθυνσιν και χαμηλά και όχι πανταχού άπως ημείς έπρεπε να πράξωμεν. Σημειώσατε ότι η γνώμη αύτη είναι και η του πλοιάρχου Γκάκα qui s'y connaît.

4) Η παρουσία πλοηγῶν φοφοδῶν μάλλον δλάπτει εκνευρίζουσα και περιπλέκουσα τα ζητήματα.

5) Εις τον τύπον της αποδάσεως απαραίτητος η παρουσία ενός των μελῶν του επιτελείου όπως εμφυχῶνη τους δυστυχεῖς ιθαγενείς. Εις τούτο θα σας πείση ο εξής διάλογος ὃν έσχον με τους λεμβούχους της τελευταίας επανελθούσης λέμβου προς αναζήτησιν του περιστρόφου του Αριστείδη.

— Βρέ παιδιά δεν μάς είδατε εδώ; δεν είδατε το συγκάλο μας με τα φανάρια;

— Πῶς δεν σας είδαμε; και το βαπόρι και τα φανάρια τα είδαμε.

— Διατί δεν κάνατε το σημά;

— Φοβούμαστε την Τορπιλλιέρα (ήτις εκρύπτετο από το ακρωτήριο της Σκάλας Ελευθεροχωρίου υποθέτω).

— Μά καλά σεις φοβηθήκατε την Τορπιλλιέρα, δεν συλλογισθή-

κατε και μάς που πηγαίναμε σαν μπούφοι επάνω της. Δεν ερχόταν μια βάρκα στα σκοτεινά να μάς ειδοποιήση;

— ... (άκρα σιωπή εις απάντησιν).

Σημειώσατε ότι ο Αριστείδης ομολόγησε ότι την Κεφαλληνείαν την είχαν ιδή θαυμασία!!!

Ο πλοίαρχος του Αχιλλεύς εδειξεν έκτακτον προθυμίαν και είναι άξιος ευγνωμοσύνης την οποίαν θα προσπαθήσωμεν να εξοφλήσωμεν πλατωνικῶς καθ' ότι είναι και ιδιοκτήτης κατά το ήμισυ του ατμοπλοίου. Εις το πλήρωμα εζήτησα παρά της επιτροπής να δοθῆ αμοιβή διότι ειργάσθησαν θαυμασίως.

Ελησμόνησα να προσθέσω ότι αι αποδάσεις εις μέρη συχναζόμενα πολύ υπό αλιέων επί πολύ δυσχερεῖς ένεκεν της εκ των πολλῶν φωτῶν συγχήσεως.

Υμέτερος
Μελάς

Έχοντας μια πρώτη κατατοπιστική αντίληψη από την παραπάνω επιστολή της δυσχερούς αποβίβασης του σώματος στην ακτή της Πιερίας, συνεχίζουμε με την παράθεση των πρώτων επιστολῶν του Κώστα Μαζαράκη προς το προξενείο Θεσσαλονίκης, όπου περιγράφει τις δυσκολίες της απόβασης των ανδρῶν στις ακτές του Αγ. Ιωάννου κοντά στο Κορινό.

Πρώτα όμως πρέπει να διευκρινισθεῖ ότι οι επιβιβασμένοι στο ατμόπλοιο «Αχιλλεύς» αποτελούσαν τα τρία σώματα που επρόκειτο να δράσουν στη Κεντρική Μακεδονία. Δηλαδή το σώμα του Λοχαγού του Πεζικού Μιχαήλ Μωρατίτη, ψευδώνυμο Κάβρος, με υπαρχηγό τον Ανθυπολοχαγό Πεζικού Σπυρίδωνα Φραγκόπουλο, ψευδώνυμο Ζάγρας, το οποίο θα εγκαθίστατο στο Πάικο, περιοχή

Μικρά και Μεγάλα Λειβάδια, το σώμα του υπολοχαγού του Πυροβολικού Κωνσταντίνου Μαζαράκη, ψευδώνυμο Ακρίτας, με υπαρχηγό τον Καπετάν Κώστα Γαρέφη από το Πήλιο, προοριζόμενο δια το Βέρμιο και την ανατολική προς αυτό πεδιάδα των Γενιτσῶν και τη διάνοιξη επικοινωνίας με ελευθέρα Ελλάδα δια ξηράς και δια θαλάσσης και το τρίτο σώμα του Σπύρου Σπυρομήλιου, ψευδώνυμο Αθάλης Μπούας, με υπαρχηγό τον Ανθυπολοχαγό Πεζικού Μαρίνο Λυμπερόπουλο, με προορισμό το χωρίο Μπάχοβο, σημερινοί Πρόμαχοι Αλμωπίας.

Η αποτυχία της αποβίβασης των ανδρῶν από το ατμόπλοιο «Κεφαλληνία» και η επιστροφή και αναμονή των στο Τσαγεζί, φαίνεται ότι εξόργισε σε μεγάλο βαθμό τον Καπετάν Ακρίτα. Την αποτυχία αποδίδει στην έλλειψη συντονισμού του σχεδίου μεταφοράς και αποβίβασης.

Εκτός αυτού δε, και οι τουρκικές παραμεθόριες αρχές ήταν ειδοποιημένες από τον Τούρκο πρόξενο του Βόλου, διότι κατά τον ίδιο τον Κ. Μαζαράκη «η προδοσία δίδει και παίρνει».

Η επιστολή είναι αχρονολόγητη και είναι σταλμένη από το Τσαγεζί κατά την εκεί παραμονή και αναμονή των. Απευθύνεται προς τον Φίλιππο Αθανάση, ο οποίος δεν είναι άλλος από τον Αθανάσιο Εξαδάκτυλο, ειδικό γραφέα του προξενείου Θεσσαλονίκης.

Φίλιππε Αθανάσιε,

Όπως εκαταντήσαμεν μόνον με ατμόπλοιον πρέπει να φύγωμεν διότι είναι ταχύτερον και ασφαλέστερον οπωσδήποτε όμως η αναμονή εις Βιστριτσαν πρέπει να εξακολουθῆ αφ' ἧς σάς τηλεγραφήσει ο Αλέκος διότι και τα καϊκια ακόμα δεν προσεγγίζουν εκεί και

μόνον με πλάκες είναι δυνατόν να γίνη. Αν εκαταληφθή ο ύπνος των αναμενόντων θεβαίως δεν την γλυτώνομεν.

Μου καταλογίζετε ενίοτε σύγχυσιν όταν είχαν όλους τους μπελάνδες επάνω μου πολλούς των οποίων δεν δύναμαι να γράψω. Τί να είπω εγώ περί της αδιαφορίας μεθ' ής οργανώθησαν αυτά τα πράγματα όταν ούτε ένα πιστόν, ούτε ένα αξιωματικόν δεν αποστέλλητε να επιβλέψη προκειμένου περιλεπτοτάτης και επικινδύνου επιχειρήσεως εν ή συμμετείχον 4 αξιωματικοί του Ελλ. στρατού 30 εκλεκτοί υπαξιωματικοί και 100 άνδρες; και ολόκληρος περιουσία (ατμόπλοιοι και πλήρωμα).

Τα μίλια δεν ήσαν 4, αλλά 2. Τί εννοείτε να επιβάλλομεν εις τον πλοίαρχον να κολλήση... όταν λέγει ούτε τώρα ευρισκόμεθα προ του μεγαλυτέρου κινδύνου.

Τα πράγματα εδώ είναι πασίγνωστα ο πρόξενος ο Τούρκος ετηλεγράφησε μέτρα ελήφθησαν. Παρακαλώ μου τηλεγραφείτε τρόπον διαβάσεως (κλιμακῆδόν κ.τ.λ.), αφήσατέ μας ελευθέραν εκλογήν, ανεξαρτησία και μέσα όταν ιδίως οικονομία παρεμβαίνουν εις τόσον σοβαράς επιχειρήσεις επί κινδύνω καταστροφής νομίζω ότι δεν έχομεν υποχρέωσιν να ακούσωμεν. Εγώ θα κάμω του κεφαλιού μου εκλέγων τον καταλληλότερον τρόπον έστω και αν πρόκειται να έβγω κάπου χωρίς πεντάρα.

Ο Αλέκος είχεν έτοιμον ατμόπλοιοι, αλλά συνεπεία του τηλεγραφήματός σας περί ξηράς (δεν ερωτάτε τί γίνεται εδώ; αντί της ημέρας;) ανέστειλε ίσως διότι δεν διέθετε τα χρήματα - τώ ετηλεγράφησα πάλιν να το αποστείλη ή εν ανάγκη θα έβγω μόνος μου!! βάρκα δεν μας δίδει διότι θα κολλήση;

Εις αυτά τα πράγματα χρειάζε-

ται αυτοβουλία. Δεν σας αδικώ, διότι δεν γνωρίζετε τί συμβαίνει εδώ και τί μπουνάτσα είναι εδώ, ώστε να μη δύναται να κινηθή ούτε βάρκα.

Το σώμα Δοϊράνης έλαβον την πρωτοβουλίαν και το έστειλα ασφαλέστατα μόλις είδα αέρα. Ευσυμφώνησα 20 λίρας παρακαλώ στείλατέ τας εις τον Χαδούλην Δήμαρχον όστις εγγυήθη.

Αχ αν ήμουν μόνος θα ήμουν τώρα εις Νιάουσαν. Δεν μπορώ να πώ άλλα. Έχω σκάσει. Δεν αδικώ κανένα, αλλά όταν λαλούν πολλοί κοκόροι αργεί να ξημερώση, ίσως να πταίω και εγώ. Αλλά καμμιά φορά και στραβές και τρελλές ιδέες βγαίνουν εις καλόν. Η συντηρητικότης πάντοτε δεν είναι η ορθότερα λύσις. Όσα θέλεις εκ των ακωτέρω πές τα εις τον αρμόδιον, εις κανένα άλλον.

Με τον Σπύρον περιττόν να σου είπω πόσον συμφωνούμεν εις όλα.

Σε φιλώ
Κώστας

Όσον παρατείνεται η εδώ διαμονή μας και δυσχερεστέρα γίνεται η θέσις μας (διότι η προδοσία δίνει και παίρνει εξοδευόμεν πλειότερα εννοείται ότι έχομεν πλήρη μισθόν και έξοδα από 16 πρέχαντος δηλαδή 1/2 μήνα δεν είναι αμασσία να εξοδευόμεν εδώ παράδες;). Και η 15μερος πορεία δεν θα κοστίση περισσότερα ή οιαδήποτε λύσις τάχα όσον ακριδή και αν είναι;

•••

Σε επόμενη επιστολή του, επίσης χρονολόγηται και προς τον ίδιο αποδέκτη Αθανάσιο Εξαδάκτυλο, ο Κώστας Μαζαράκης εκφράζει τη λύπη του δι' όσα στο προηγούμενο σημείωμα έγραψε, λόγω της πίκρας και της απογοήτευσης που αισθάνθηκε από την έλλειψη συντονισμού και παρακα-

λό, να θεωρηθούν ως μη γραμμένα».

Στην ίδια επιστολή δίδει μια περιγραφή των όπλων και των πυρομαχικών τα οποία μετέφεραν και έτσι βλέπουμε το είδος του οπλισμού και του εξοπλισμού με το οποίο διεξήγαγον τον αγώνα.

•••

Φίλτατε Αθανάσιε,

Πραχτές εν Τσαγγεζι έγραψα επιστολήν εν τη φούρκα μου εν ή παρεπονούμην δια την έλλειψην μερίμνης όσον αφορά την αναμονήν μας εις Βίστριτσαν. Να με συμπαθής - πιστεύω να εννοείς ότι ποτέ άμα γράφω παράπονα δεν εννοώ σέ. Ξεύρω το ενδιαφέρον σου και τί φουρτούνες θα έχης.

Εφορκίσθην όμως όταν έμαθον από τους ίδιους οδηγούς και Αριστείδην και τον άλλον ότι διέκριναν φώτα, αλλά δεν ήσαν θέβαιοι!! ότι εφοδθήθησαν να κάμουν σινιάλο διότι παρέκειτο το τορπιλλοδόλον εκτός αν πράγματι εκοιμώντο. Επίσης μη γνωρίζων ακάμη αν θα επιτρέπετο η διατμπολοίου μετάβασίς μου και βλέπων την διαταγήν της δια ξηράς «κλιμακῆδόν πορείας παρεπονούμην διότι αι προδοσίοι εδώ δίνουν και παίρνουν. Ο πρόξενος της Τουρκίας ετηλεγράφησε παντού - ώστε εννοείς τας δυσχερείας προκειμένου μάλιστα περί 120 περίπου ανδρών.

Αν κανείς ήτο μόνος του το πράγμα αλλάζει, αλλά συνδεδεμένοι όπως είμεθα ήτο αδύνατον να βαδίσωμεν.

Από το γράμμα διάβασα και ανακοίωσα ό,τι χρειάζεται και τα άλλα άμα βγούμε με το καλό σήμερα θα θεωρηθούν ως μη γραμμένα.

Δια την αποθήκην Ρουμλουκίου φέρομεν 174 όπλα διαφόρου μεγέθους (πυροβολ., ιππ., πεζικού) 72 κάσες φυσιγγίων, μια κάσα φυσίγγια περιστρόφων 800; και 6 περι-

στροφα - 1 κάσα φυσίγγια Man-linher 100 - 1 κάσα μεγάλη με βόμβες 60 χωρίς εμπυρεία και 1 κάσα μικρή με 25 βόμβες ών τα εμπυρεία είναι μέσα εις την ιδίαν κάσα και ιδιαίτερον διαμέρισμα α-μά 3 εις τενεκεδάκια αυτά είναι πλειότερα ώστε κάνουν και δια τας 60 εν καιρώ -λείπει όμως φυτίλι κουλούρες από καψύλια βροντοώδους υδραργύρου εάν θέλουν να χρησιμοποιήσουν τας βόμβας αυ-τάς δι ανατίναξιν εκ των πειραμά-των ἄ ακάμαμεν εἶδον ὅτι εἶναι αρ-κετά καλές δια τοίχους κ.τ.λ. το φυτίλι ἢ εἶναι κοινὸ με πυρῆνα εκ πυρίτιδος ἢ με περίβλημα εκ καου-τσούκ αν δεν ευρίσκεται αυτού πα-ραγγεῖλατε επίσης καψύλια βρον-τώδους υδραργύρου. Να διδάσκετε ὅτι η σκάφελις των χειροβομβίδων με τα εμπυρεία είναι ταχυτάτη πρέπει αμέσως με το άνασμα να τας ρίπτουν ὅτι πρέπει να απομακρύνονται τρέχοντας υπέρ τα 100 μέ-τρα διότι και μέχρις 120 μέτρα ἔ-φθασαν καρφιά και παρ' ὀλίγον να γίνη δυστύχημα ὅταν τας χρησιμο-ποιούν δι ανατίναξιν κόπτουν φυτί-λι 2 πιθαμές; (δοκιμάζουν την τα-χύτητα κατακαύσεως του φυτιλιού δια να ξεύρουν εκ των προτέρων συνήθως 1 πιθαμὴ καίεται εις 1 λε-πτὸν της ὥρας) το εισάγουν εις καψύλιον βροντώδους υδραργύρου (τα καψύλια ταῦτα πρέπει με πολ-λὴν προσοχὴν να φυλάσσονται πε-ριτυλιγμένα εις βάμβακα ἀντί ἐν δια να μὴν προστρίβωνται και με τα πριονίδια που ἔχουν (μέσα) σφίγγουν με γκαζοτανάλια το κα-ψύλι δια να μὴ φύγη το φυτίλι εἴ-τα εισάγουν το καψύλι εις το ὄμ-μα της βόμβας και με ξυλαράκια το σφηνώνουν μέσα. Εἶναι ετοιμη-πρέπει και ἢ να σκάσουν ἢ να εν-τοιχίσουν δια να ἔχη μεγαλύτεραν ἐνέργειαν -αν δεν υπάρχει καιρός την παραθέτουν εις τον τοίχον, αλ-λά την σκεπάζουν με πέτρες πολ-

λές ἀνάπτουν και απομακρύνονται 150 μέτρα.

Εἰς την αποθήκην Ρουμλουκίου ανατινάζομεν 3 πλήρης ενδυμασί-ες και τζιβρες και 2 κάπτες αν δεν δυνηθῶμεν να τας πάρωμε μα-ζί.

Σε φιλω

Κώστας

Απόλυτος ἀνάγκη ευρέσεως νο-σοκόμων δια τα σώματα και ια-τρών ἔχομεν πλήρως φάρμακα και χειρουργικὰ από τον Ερυθρόν Σταυ-ρόν. Τα εφρόντισε ο Αλέκος.

✽ ✽

Την ἴδια ἀγανάκτηση για τη σύγχυση και την ασυντόνιστη προ-σπάθεια αποθίβασης των σωμά-των στη μπούκα της Μπίστριτσας, εκβολές Αλιάκμωνος εκφράζει ο Καπετάν Ακρίτας και στην επόμε-νη επιστολή του πάντοτε προς τον φίλτατον (Αθανάση) από το Τσά-γεζι, την 19 Απριλίου.

✽ ✽

Φίλτατε,

Τί είναι αυτό που έγινε;

Μετέβημεν εις Μπούκα της Βί-στριτσας επλησιάσαμεν περί τα 2-3 μίλια που παρ' ὀλίγον να κολλήσωμεν παρὰ τας διαμαρτυρί-ας του πλοίαρχου εμείναμεν 2 ὥ-ρας! βλέποντες τα φάτα της Θεσ-σαλονίκης! με παιμίγελο σχετικῶς σκάφος ἐκάμομεν διαρκῶς σήματα λευκὸν και κάτωθεν ερυθρόν και καμμία ἀπάντησις. Ο πλοίαρχος ηρνείτο να δώση λέμβους διότι τα νερά εἶναι ρηχὰ και ἦτο ἀδύνατον λέγει να μὴν κολλήσωμεν -οι πλο-τηγοὶ κολοκυθένιοι τα ἔχασαν και οἱ 2! ἀφ' ἐτέρου τόσα τηλεγραφή-ματα και γράμματα ἀντιλάγησαν ὥστε δεν ἦτο δυνατὸν να υποτεθῆ ὅτι δεν θα ἦτο ἐκεῖ το καῖκι του Κουλακιώτη τουλάχιστον ἀνευ του οποιου ως λέγει ο πλοίαρχος δεν ἦτο δυνατὸν καμμία ἀπόδασις. Η μόνη δικαιολογία της ἀπουσίας πα-ρὰ την συνειδησιν εἶναι ὅτι ἴσως

εγένοντο ὑποπτοι και συνελήφθη-σαν, ὁπότε μας επεδάλετο ἐπιστρο-φή. Επέμενα να αποθιβάσθωμεν αλλαχού, ἀλλὰ ρητῶς ο πλοίαρχος ηρνείτο λέγων ὅτι ὅλη η παραλία εἶναι ρηχὴ και δεν θγαίνουσι οὐ θάρ-κες και ἐπὶ πλέον δεν ἀναγνωρίζει τα μέρη, ἐπήλθε δε και βραδύτης διότι ἀπὸ της 10-12 εἴμεθα προ-του Αλιάκμωνος και επομένως πά-σα διάβασις κατωτέρω θα μας ε-ξημέρωνε ως ἔλεγεν.

Αφῆνω ὅτι δεν ἐγνωρίζαμεν και που υπάρχει φύλαξις και που θα ἐπέφταμεν εν τούτοις επεμείναμεν ἰδίως ἐγώ, ἀλλὰ κατ' οὐδέναι λό-γον ἐνέκρινε ο πλοίαρχος και ἐπι-στρέψαμεν πλησίον Τσάγεζι κατω-θι Μοναστηρίου, ἐγώ μετέβην εις Τσάγεζι και ἐτηλεγράφησα.

Ἦδη τί θα κάμωμεν; το ατμό-πλοιον να παραμείνη, οἱ ἄνδρες ἀ-πεθιδάσθησαν παρὰ την Μοιῆν το σώμα Δοϊράνης μαζί μας τον Βα-τικιώτην κρατῶ στείλατε το καῖκι του τουλάχιστον ἰδοὺ λύσις.

α) Θα δεχθῆ ο Διακόςης προς ὄν τηλεγραφῶ να επανέλθῃ εκ Βόλου (σημειωτέον ὅτι μας ἔδγαλε την πίστην δια το β' ταξίδι και ἀμφι-βιάλω δια τρίτην φορὰν ἢ μάλλον εἶμαι βέβαιος ὅτι ἢ επαναλαμβά-νοντας το πείραμα αν και το δίς εξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ ἢ μας βγάξει κάπου ἀνωθεν του Ο-λύμπου.

β) Ανεύρεσις καϊκίου για μεταφο-ρὰν Χαλκιδικὴν σώματος Δοϊρά-νης -το πράγμα δύσκολον ως μου εἶπε Χαδοῦλης μὴ υπάρχοντος καῖ-κίου.

γ) Μετάβασις ημῶν κάπου δια καϊκίου μὴ ἀνευρισκομένου ὄμως.

δ) Μετάβασις πεζῆ ὅπερ και χρό-νον θα απαιτήση πολὺ ως λέγει ο Τάσας (Βλάχος) δυσκολίας εις την διάβασιν ποταμῶν που ἔχουν κα-ταβάσεις.

Προς Θεοῦ ὄμως μὴ συνδυάζετε ἐνεργείας και ο καθεὶς ἀς φροντί-

Τα τρία σώματα των Μαζαράκη, Σπυρομήλιου και Μωραϊτή στο ατμόπλοιο
-Κεφαλληνία-

ση μόνος του να μεταβαίνει εις την θέσιν του. Η σύγκυσις η επερχομένη κατά την διοίκησιν 4 σωμάτων εις τόσον λεπτόν ζήτημα τα ξεσυνερίσματα μεταξύ των ανδρών όχι μεταξύ ημών (μή παρεξηγήτε και αυτό δύναται να συμβή) - αι διαφορετικά ιδέα διοικήσεως και αι διαφορετικοί γνώμαι αν συμφέρη ή όχι να κάμωμεν απόβασιν ή τί άλλο δεν δύναται ή να έχη ολεθρίας συνεπειας - διότι κανείς δεν είναι κύριος και υπεύθυνος των πρά

ξεών του, ούτε δύναται να επιβάλη τί όπερ παρασύρη και άλλον εις κίνδυνον βέβαιον. Το κεφάλι του το εξουσιάζει καθείς όχι όμως και των άλλων.

Ως απεδείχθη δε ούτε οικονομία γίνεται διότι ουδείς ο υπεύθυνος άμα είναι πολλοί και αι αποβάσεις δεν είναι ταχείαι άμα λαμβάνονται παρά συμβουλίου και όχι ενός ατόμου και γίνονται όλα διπλά.

Αρκετά εκοπίσασα και όχι μόνον κανείς δεν θα μου το αναγνωρίση

αλλά και πάσα αποτυχία θα με βαρύνη. Ήδη ο Νταφώτης μου παρήγγειλε εκδίκησιν διότι τον εγέλασα! και δεν του έβαλα εις τα πλοία 100.000! φυσίγγια, αλλά μόνον 46.000, άλλος διότι του έφκιασαν μακριά την κάππαι του, ενώ τον παρεκάλουν να πάη τουλάχιστον να πάρη μέτρο (αυτό αναμεταξύ μας), αφού τα πάντα έτοιμα τώ παρέδωκα, δυστυχώς ο Μιχάλης δεν είχε ούτε ανθρώπους, ούτε υπαξιωμ. δι' εαυτόν και μου ανέθηκε εις εμέ μή έχων ως έλεγε εις ουδένα εμπιστοσύνην - ειννοείτε δε ότι οι πατριώτες μου εις ους επέβαλον να ταχθώσιν υπό τας διαταγάς του το εθεώρησαν ως διώξιμο από εμέ και ούτε να ακούσουν ήθελον - επίσης οι υπαξιωματικοί. - Φαντάσου την λεπτότητα της θέσεώς μου, επράδηξα πολλά που δεν λέγονται και τα κατάρπια. - Αφήστε με τουλάχιστον τώρα μόνον να πάω και να κάμω ό,τι θέλω μή συνδυάζοντας την πορεία με κανένα.

Κώστας

•••

Από τις παραπάνω επιστολές, γνωρίσαμε την διά θαλάσσης πορεία του σώματος.

Στην επόμενη συνέχεια θα γνωρίσουμε την δια ξηράς πορεία του και τα ανεπάντεχα γεγονότα που συνέβησαν, λόγω προδοσίας, μέχρι την εγκατάστασή των στο Περισόρι του Βερμίου, θάσει πάντοτε της ίδιας πηγής.

(Συνεχίζεται).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΥΣΙΜΗΣ

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται

στην αγάπη και το ενδιαφέρον των συνδρομητών της

Παρακαλούμε να μεριμνήσετε

για την ανανέωση της συνδρομής σας

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΕΛΙΚΗ

Μια πρώτη δημοσίευση για το χωριό Μελίκη που έγινε το 1940

«Τα μυστήρια του Διονύσου τελούνται ακόμη σήμερα σε χωριά της Μακεδονίας. Άνθρωποι χορεύουν επάνω στη φωτιά χωρίς να καίγονται. Αναστενάρια και αναστενάρηδες. Ένα περίεργο έθιμο των Ελλήνων του Ευξείνου. Με την αν-

Του
Στέλιου Ι. Κοφαχείλη
Ιδρυτή του Μουσικού
Μουσείου Μακεδονίας

ταλλαγή, το μετέφεραν στην Μακεδονία. Αλλά δεν τους εγνώριζε κανείς. Πώς τους ανακάλυψε ο κ. Τανάγρας «Οι βάκχες της Κερκίνης και της Μελίκης».

Μια πρώτη δημοσίευση για το χωριό Μελίκη έγινε στις 30 Απρ. 1940 στην εφημερίδα «Μακεδονία».

Στην πρώτη σελίδα της εφημερίδος του 1940 και αριθμό φύλλου 10861 έγραφε τα εξής: Στα πρόθυρα της Βέρροιας σ' ένα χωριό γνωστό για την ευφορία της γης του, το καλό κρασί του και την φιλοξενία των κατοίκων του, τελούνται ακόμη τα παλαιά βακχικά μυστήρια του Διονύσου, σχεδόν όπως τελούνταν στην αρχαία εποχή. Άνδρες και γυναίκες, σφάζουν και θυσιάζουν ταύρους, εκφωνούν μυστηριώδεις επικλήσεις, περιέρχονται το χωριό κρατώντας εικόνες και αφού περιπέσουν σε κατάστα-

ση εκστάσεως από τους ήχους εγκωρικών οργάνων, χορεύουν γυμνόποδες πάνω στην δυνατή φωτιά χωρίς να παθαίνουν το παραμικρό έγκαυμα, ενώ από τα χείλη τους εξέρχονται οι θρηνώδεις άναρθρες κραυγές - ιχ, αχ, εχ...

Το χωριό αυτό είναι η Μελίκη της Βεροίας. Η καταπληκτική ανακάλυψη οφείλεται στον διακεκριμένο λογοτέχνη, επιστήμονα και διευθυντή της Εταιρείας Ψυχικών Ερευνών κ. Άγγελο Τανάγρα. Ο ακούραστος αυτός ερευνητής των μυστηρίων και των φαινομένων τα οποία προκαλούν οι δυνάμεις του ανθρώπινου υποσυνειδήτου, είχε πληροφορηθεί προ δεκαετίας ότι σε κάποια μαυροθαλασσίτικα ελληνικά χωριά της Βουλγαρίας, παρατηρείτο το φαινόμενο της ακαΐας, το οποίον μόνο στις Ινδίες από ωρισμένους Βραχμάνους επιτυγχάνετο. Συγκεκριμένα κατά τις πληροφορίες αυτές του κ. Τανάγρα στα εν λόγω χωριά ανήμερα της εορτής των Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης, γίνονταν περίεργες και μυστηριώδεις τελετές, οι οποίες ονομάζονταν αναστενάρια. Στις τελετές αυτές, ωρισμένοι άνδρες και γυναίκες που λέγονταν αναστενάρηδες, με έναν εξ αυτών επικεφαλής που ελέγετο αρχιαναστενάρης, αφού περιήρχοντο στην κατάσταση εκστάσεως, και κρατώντας στα χέρια τους τις εικόνες του Αγίου

Κων/νου χόρευαν με την συνοδεία μουσικών οργάνων επάνω σε ισχυρή χόβολη, χωρίς να αισθάνονται τον παραμικρό πόνο και χωρίς να παθαίνουν το παραμικρό έγκαυμα.

Οι πληροφορίες αυτές του κ. Τανάγρα δεν ήταν ασύστατες φήμες. Υπήρχαν πράγματι Ελληνικά χωριά στην Βουλγαρία όπου γίνονταν αυτές οι τελετές και παρατηρείτο το φαινόμενο της ακαΐας των παλαιών μαινάδων που ελάμβανον μέρος στα βακχικά μυστήρια του Διονύσου και των σημερινών φακίρηδων και βραχμάνων στις Ινδίες. Αυτά ήταν τα χωριά Ρέσβι, Γαλαζάκι, Προδίβον ή Προδίλαβον, Τριπήρι, Κωστή, Βουλγάρι και άλλα. Αλλά οι κατακλισμαίες μεταβολές οι οποίες επήλθαν στην Βαλκανική στην τελευταία δεκαετηρίδα, παρέσυραν και τον πληθυσμό των ελληνικών πόλεων παρά τον Ευξείνον και μαζί μ' αυτούς και τους αναστενάρηδες των εν λόγω χωριών. Επί μια δεκαετία, μάταια τους αναζητούσε ο κ. Τανάγρας. Κανείς δεν μπορούσε να τον πληροφορήσει που είχαν κατασταλάξει και που είχαν αποκατασταθεί οι νέοι αυτοί μύστες των παλιών μυστηρίων του Διονύσου. Τελικά ανακάλυψε ότι το έθιμο αυτό επιδύωνε στο χωριό Μελίκη της Βεροίας, στο οποίο συνέχιζαν να γίνονται τέτοιες σχετικές εκδηλώσεις.

Βεροίας

Τα μικρούϊπαγγέλματα

ΟΥ ΑΒΔΙΛΑΣ πινούσιν ντάιμα απού τους μαχαλάδεις κι φώναζιν: αβδέλλις καλές, αβδέλλις για τα πουνίνεγια!

Κάναν κιρόν οι κόσμι ήταν μάι οικονομοί. Στου γιατρό πήγηναν απού τρανόν ιχτιζάν κι όχι μι του ψύλλου πήδημα όπους τώρα. Μουναχοί τους γένουνταν γιατροί στις πλιότηρις τις αρρώσυχις.

Θυμνιάουμι έναν παπούν ψηλόν μι τα πουτούργια κι μι του καλπάκι που πινούσιν απ' το μαχαλά κι πουλούσιν αβδέλλις. Τις έβαναν για να φύγει του κακό του αίμα κι τα πουνίνεγια απ' τα πουδάργια, τουν πλάτη κι τα χέργια. Τις αβδέλλις τις είχεν σι έναν μικρόν καπακουμένουν βάζουν μι διμένου πανί. Έβαναν νγιό τρεις στα μέργια που πουνούσαν για να ρουφήσουν μισή ώρα του κακό του αίμα. Αυτές απού του αίμα που ρουφούσαν πρίζουνταν κι ύσταρνας τις πουλημούσαν.

Αντίς για αβδέλλεις μικροί πούχαν βαρύ κρυγιουλόγημα μι πωριτόν έβαναν κουφτές βιντούζις. Γκραμάτσουναν μι ξουραφαάκι του μέρους κι ύσνας μι έναν μπουνέλον πούχιν διμένου μι ράμμα μπαμπάκι μι οινόπλιμα αναμένου, ζέστιναν μέσα τη βιντούζα κι την έβαναν μάνι μάνι απανουθιό, για να φύγει ου αέρας κι να ρουφίσει αίμα. Έτσι ου άρρου-

στους ανακουφίζουνταν γιατι κλουφουρούσιν καλύτηρας του αίμα.

Τις αβδέλλεις τις μάζουναν απο που στικάμνα νιρά κι θούρκους στουν κάμπου. Σέβηναν ξυπόλυτοι στου νιρό κι αυτές ακουλούσαν

Του Νίκου Σπάρτη

στα πουδάργια κι τις μάζουναν. Τώρα δα μας μάσουν αλάι αν πούμι για αβδέλλις.

ΑΣΒΙΣΤΑΔΟΙ πούχαν καμνία ήταν πουλοί στη Νιάουστα αμά ένας πουλούσειν ασβέστι στους μαχαλάδεις μι του γουμάρι κι τουν ίλιγαν ου παρ' τ' ασβέστης. Αμά ήταν πουλύ αγαπητός σι δ' λουνους, παραπάνου έδινειν, ιξίκι καμνιάφρας. Ου ασβιστάς αυτός είχεν φουρτουμένις νγιό κάσεις στου γουμάρι ή νγιό σακκιά κι έναν κιριμέν φώναζειν σπάρτι ασβέτ άλλους την άσπρη φρέσικη της ώρας. Είχεν κι μνιά βρουντιρή φουνή ντούγκ πήγηναν οι μαχαλάδοι. Κι οι γυναικεις πούθηλαν να ασβιστώσουν κατέβηναν μι τ' αγκιά κι αγόραζαν τις πέτρεις την ασβέστι, που την ζύγιαζειν στην παλάντζα μι του τρανό του τάσι. Μνιά γυναίκα που κατέβηκεν σενγιαστικά για να τουν προυφτάσει, χουρίς αγκιά, ου ασβιστάς την είπειν χουρίς πουνη-

ράδα «ασαθέλει σήκουστην πουδιάσου να στη βάλου» κι απού τότι τουν πήραζαν κι αυτό απομεινιεν σαν παροιμία.

Τώρα τα πλειότηρα τα ντουβάρ για γένουντι μι μπουιές λουγισίμεις.

ΚΑΡΙΚΛΑΔΙ ήταν καμπόσινοι στη Νιάουστα. Μικροί ξένοι παληά τρουγιουρνούσαν κι στου δρόμου μι ένα κουπίδι ή ζουβανόν, διόρθουναν καρέκλις ξυλένις πλιχτές. Στην αμασκάλι τους κουβανούσαν ένα διμάτι ψαθί ειδικό για καρέκλις Καρέκλις, καρέκλις φώναζιν έναν κιριμέν. Κι όντας τουν φώναζιν καμνιά νοικουκυρά κάθουνταν σι κανά πιζούλι κι πινούσειν κινούργις ψάθις στις καρέκλις. Του ψαθί του μάζουνιν απού τα αζμάκια του κάμπου! Στην πλέξι του κουλούργιαζιν κι τόφκιανιν σι φόρτουμα κι τ' όπλιγειν σταυρουτά απ' τους κιουσέδεις πρώτα. Τουν κινούσαν κι κανά ρακί σαν τύχινιν.

Τώρα οι πλιχτές ψάθινις καρέκλις ιξαφανίστηκαν, μούγκι σι κανά παλιό καφινίου τις βρίσκεικς καταργήθηκιν η ψάθα.

ΤΙΛΙΑΛΗΣ στις μέρις μας ήταν ου Στουϊάνους κι τιλιυταίους ου Φίλιπας. Τουν πλέρουναν για να φουνάξει. Τότι δεν υπάρχαν ιφιμιρίδεις. Άμα ήταν απού του δημαρχείου φώναζιν «κύριοι Ναουσαίοι ήρθιν η στρατιουτική επιτρο

πή απ' τη Βέργια κατί διαταγήν έχιτι να πάτι όλοι τα ζώα στουν Αγιά Μηνά να παρώσουν απού του συμβούλου όποιους δέδα πάνει δα πληρώσει πρόστιμου. Τρου γιουρνούσιν όλην τη Νιάουστα.

Φώναζιν: Χάθηκιν μνιά γίδα σι-ούτα όποιους τη θρίκειν να έρθει να πάρει του ριγάλου. Κύριοι Να ουσαιοι ου Τζών δα ουμιλήσει για τις δημοτικές ικλουγές στα κα-μένα η ώρα ουχτώ του θράδι ό-λοινοι είστι ακαλισμένοι. Στις δη-μουπρασίεις που γένουνταν στα Ουλύμπια του καφινίου: Αχιρνά-ει η δημοπρασία για του δά-σους της Σκουτινας, πρώτη προ-σφουρά τόσο είναι κανένας; Ου-τάδις τόση προσφουρά είναι άλ-λους;

Κι οι κόσμοι πλέρουναν κι κυ-ρήκια για τις δημοπρασίεις. Γέ-νουνταν κι πληροτηριασμοί. Ου τη-λιάλης φώναζιν πρώτη προσφου-ρά τόσο. Είναι άλλους;

ΟΥ ΜΠΑΚΑΛΗΣ κάναν κιρόν εί-χουν σι σακκιά ή σι τρανά αμπάρ για, τα φασούλια, τη φακί τουν καφέ, τη ζάχαρι, του ριζί, τις πατιάτις, τα κουκιά, του σουσά-μι, του σιτάρι, του λατίνου. Αυ-τά τάβαναν μι τη σέσουλα σι σακκούλις κι τα ζύγιαζαν στην παλάντζα μι τα δράμνια. Σιτρα-νά ξυλένια κανγιά, έβαναν τις ηλιές, του κρασί, τα τουρσιά, κι σι τινικιδένις μπόμπις, του λάδι, του ξύδι, του γκάζι, για τη λά-μπα, τ' αρακί κι τέτοια. Κάθι θαρέλι είχουν στριφτάρι κι ζιγου-ριστά μιτρίδια απού εικουσπέντι, Ισιαμι τιεραπόσια δράμνια (μνιά ουκά), για γιάζι, κρασί, λάδι. Αυτά ήταν σφραγισμένα για να μη μιτρούν ιζέκι. Ου Σιανός ου Αλντάκος πουλούσαν κι μπουιές για μάλινα, μπαμπακένια κι μι-ταζουτά. Πουλούσαν κι χίλια νγιό άλλα ειδίσματα.

Τώρα πάει η σέσουλα κι τα μι-

τρίντρια τάχασιν όλα η εξέλιξη.

ΜΟΥΤΑΥΤΣΗΣ ήταν αυτός πό-φκιανιν κι πουλούσιν τρουβάδες, διασάκια, σαραπόσκια απού γιδι-σιου μαλί. Τότι όλοινοι οι νιαου-στινοί κτηματίαδοι είχαν κι' α-πόναν τρουβάν γιδίσουν μι φόρ-τουμα γιρό απ' τις νγιό τις ά-κρις για κρέμασμα απ' τον κώ-μου. Οι παλιοί κινιγοί έβιναν κι ένα σκινί απ' την κάτου τηνάκρα κι έφκιαναν τουν τρουβά σακκί-διου να κριμινιέτι απ' τους νγιό τους κώμους. Στουν ντρουβά έβα-ναν, κι τι δεν, του προουσάγι για του μπαξέ κι στου γύρισμα του θράδι, γιόμουζαν τουν τρουβά μι χίλια νγιό καλούντγια του μπα-ξέ. Αυτόν τουν κιρό που μπίτιζαν όλα μάζουναν κι σιαρλιαγκάνια για φρούτου γιρινέ, κι τουν κρι-μνούσαν στου κουτσάκι απ' τ' ά-λουγου για του σπιτί.

Του διασάκι είχουν νγιό τουρβά-δεις ινουμένους που κριμνούνταν στου κουτσάκι απού του σαμάρι ή κιστή σέλα κι έπαφτιν ου ένας απ' την μνιά κι ου άλλους απ' την άλλη τη μιριά. Διασάκια εί-χαν οι κασάπιδοι στα μπινέκια τους, όντας πήγιναν στα χουργιά ν' αγουράσουν ζώα. Ου μουσαφ-τής έφκιανιν κι σαραπόσκια που τάραφτειν ου σαμαράς απού πέ-σου στου σαμάρι για να σκιπά-ζουν τα καπούλια. Οι σαρακα-τσιαναιοι πάλι εχον μούγκι γιδι-σκια σακκιά για τα σεία τους.

Μουτάφκια έφιναν τα σαββά-τα στη Μιάουστα απού άλλα μέ-ρια. Ήταν υφαντά σι αργαλιόν (στιμόνι κι υφάδι), απού γιδίσι-ου μαλί θαμένου μι νγιό τρια χρώματα για να φτιάνουν λόν-τρεϊς.

Τώρα δεν απομένιναν καμπουθι-νά τέτοια σεία.

ΟΥΜΠΡΙΑΣ ήταν αυτός που διόρθουνιν ουμπρέλλεις. Τιλιο-ταία στη Νιάουστα ήταν ου Μπαού-

σιας γαμπρός του Τζιουτζούλα ένας ψηλός σαν καλαμίδι. Φώναν-ζιν στους δρόμους: Ουμπρέλις, ουμπρέλις, κι απ' την αιμασκάλι του απού κάτου κουθανούσιν τις χαλασαμένες τις ουμπρέλλεις κι τις καλές τις διουρθουμένες. Πιφ-νούσιν απ' του μαχαλάδεις όντας έθριχουν γιατί τότι θυμνιούνταν οι κόσμοι για τις χαλασαμένες τις ουμπρέλις κι ύσταρνας ήταν μα-θημένους ου κόσμους στην οικου-νομία. Έπιρνειν σύρματα απ' τις ντίπ για τα ντίπ καταστραμέ-νις κι τάβανιν σι αυτές πούταν για διόρθουμα μι μνιά μπένσα. Τώρα αν τσακιστεί ένα τέλι η ου-μπρέλλα πουλιμινιέτι σιαπέρα.

ΟΥ ΠΡΑΜΑΤΙΥΤΗΣ συργιανού-σιν στους μαχαλάδεις μι νγιό κά-σαις μι αράφεις πούχαν τόπια, μι υφάσματα, φουρτουμένες σι ένα γουμάρι. Είχουν κουβαριότερις, κουρδέλλεις, ταντέλις, μπασιμά-δεις κι άλλα. Τιλιοταίους τέτοι-ους πραγματιυτής στη νιάουστα ή-ταν ου Κουστούλας. Είχουν κι ένα μικρό κουδούνι που του χτυπού-σιν έναν κιριμέν όντας τρουγουρ-νούσιν στα σουκάκια κι τις ούλ-τσεις. Στου σαμάρι είχουν μπουν-τιμένουν κι τουν πήχου κι ένα μου-λίβι στ' αυτί για να γράφει τα θιρισέντγια στου τρανό του τιυτέ-ρι πούταν στου σαμάρι. Τότι οι κόσμοι όλοινοι μι τιυτάρι ψούνι-ζαν κι πλέρουναν στα κουκούλια.

Μνιάφρας ου μπάρμπα Κουστού-λας είχουν αγουράσει ένα γιρό κι σέρτικου γουμάρι. Μνιά μέρα θρίκειν διμένη σι μνιά αυλή μνιά παρλίτσα χουρίς σαμάρι. Αχιρη-σειν να τη μιριέζει κι να κλουτσά-ει εικεινη, ως που έκουψιν του σκινί κι αχιρίσειν τουν κουσιό. Που να του βαστιέξει του γουμά-ρι ου Κουστούλας; Αχιρησειν ν' αγγαρίζει κι να κινηγάει την παρλίτσα αιμά τί; Απ' τουν Αγι-ώργη Ισαμι τ' αλώνια γιόμουσιν

ου τόπους υφάσματα, κόπηκιν κι η ίγκλα κι αλλού βρέθηκαν οι κάσεις, αλλού κι του σαμάρι κι όλα γίνηκαν ντάριμαντόν. Τώρα η δουλιά αυτή γένητι μι τα αυτοκίνητα.

ΧΑΛΒΑΤΖΙΔΟΙ στη Νιάουστα ήταν κάτι Σέρβοι Καρατζιάδοι στου όνομα, που φουρούσαν κάτι μιντάνια μι τρανό πέτου, πόπιφτειν ουπίσου στουν πλάτι σαν πευδιά, είχαν κι ένα καλπάκι στρόγγιλου μι φόλεις κι σιαλιθάρ για άσπρα μαλίτικα. Είκει στου Γιουργιάδη του σπήτι απού κάτου είχαν του χαλβατζίδικου. Έφκιαναν χαλθάν σουσαμίσκιουν άσπρουν, κι μαύρουν κι σκληρόν άσπρουν σαν αυτόν που φκιάνουμι χάσκα τις απουκριές. Ου ένας πευλούσειν χαλθάν στους μαχαλάδεις μι έναν νταυλάν στρόγγυλουν σανιδένιουν πούχειν διάμιτρου ίσιαμι 80-90 πόντους. Χαλθάν καλόν... χαλθάν καλόν! Φώναζειν κι είχεν έτοιμα κουμάτια ουκάρικα κι μισιουκάρικα. Για να μην τουν πουνάει του κιφάλι είχεν κι μινιά κουλούρα μι μπουρμπόκια, ίσια ίσια για του κιφάλι για νάχει ισουρουπία ου νταυλάς. Κι ου ψαράς μι τέτιουν νταβλάν συργιανεύσειν. «Τσιρόνια καλά, λιπαρίδεις γκριβατσέλια κι τσαρνούχεις έχου σήμηρας» φώναζειν. Κουβανούσεν κι του καντάρι κουντά του στόνα χέρι.

Τώρα παν κι οι χαλβατζίδοι κι οι τέτοιαι ψαράδοι άλλαξαν τα ιπουράνια..

ΦΑΝΑΡΤΖΗΣ πριν έρθει του λιχιτρικό ρεύμα στη Νιάουστα στα 1927 ήταν ένας Τούρκος. Τότι σι κάθι κιουσέν, στους κιντρικούς δρόμους, είχεν πανουθιό σι ένα χουντρό παλούκι η καρφουμένου ψηλά σι κανά ντουβάρι, απού ένα φανάρι μι μινιά γκαζόλαμπα μέσα. Του φανάρι ήταν τισσιράγκουνου σαν κουτί μι τινικένιουν

σκιλιτόν κι τζιάμνια στις τέσσιρεις τις πλιυρές μι βάση απού χουντρή λαμαρίνα μάζ φαρδιά. Η μινιά πλιυρά άνοιγειν σαν πόρτα. Απού πανουθιό η λαμαρίνα είχεν τρύπα για να φεύγει ου καπνός. Ου φαναρτζής μι μινιά μικρή σκάλα άναφτειν τις λάμπεις, όντας ζμουργιαζειν. Κουβανούσειν κι μινιά λαδίκια μι γκάζι (φουτιστικό).

Ου φαναρτζής ήταν υπάλληλος της δημαρχίας. Τρανά τέτοια φανάργια μι ένα χαλκάν πανουθιό για να τα κουβανούν είχαν κι στα σπήτια, για να φέγγουντι τη νύχτα στου δρόμου, όντας ου τάφας πήγηνιν καμινιά θιζιτα, η σι καμινιά θιγγέρα, ή πήγηναν του κανέστρι μι τα δώρα στην ικνά. Αμπρουστά πήγηνιν ου Καλαουζής μι του φανάρι κι ουπίσου έρχονταν οι άλλοι. Τώρα δεν απόμεινιν νούδι ένα τέτοιου φανάρι.

ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΗΣ ήταν αυτός που πευλούσειν καπνόν. Δεν ύπαρχαν χαζούρικεις τσιγάρεις τότι. Ου καπνός ήταν κουμένους λιανός σα μαλί στου χαθάνι ή τουν πευλούσαν κι σι φύλλα άκουπουν. Για να κόψουν λιανόν καπνόν τα φύλλα τάβριχαν ουλίγου. Κόφτουνταν μι του «λάζου», του τρανό τρουχισμένου μαχαίρι, πόσφαζαν του γουρούνι τα χριστού. Αν είθει λαν σέρτικουν καπνόν τουν έβαναν στου τσιγαρόχαρτου κουντά στου τζιάκι για να στιγνώσει ουλίγου. Στη γερμανική κατοχή οι πλιότιροι τραβούσαν τσιγάρεις μι λαθραίου καπνό. Τώρα θγήκαν λουγιόντι λουγιόν μάρκις απού τσιγάρια πάει κι ου τουτουντζής.

ΜΠΟΥΖΑΝΤΖΗΣ τιλιφταία ήταν ου μπάρμπας ου Στέφους πούφκισνειν τα καλουκαίργια μπουζάν μι κιχρί αλισμένου που τάφηνειν μι νιρό να ξυνίσει ουλίγου.

Έτσι ου μπουζάς ήταν ξυνατζέδικους. Για νάνι δρουσιρός τουν έβανιν σι πάγουν. Κουβανούσειν κι μινιά λαδίκια μι νιρό για να πλένει τα πουτηράκια πόπιναν του μπουζά. Μπόζα, (μάικακι κόζα), φώναζειν στους μαχαλάδεις. Στου μπουζά έβαναν κι ζάχαρι για νάνι γλυκός. Ου μπάρμπας ου Στέφους ήταν πουλύ αγαπητός κι καλός άνθρωπους, όλοινοι τουν είξηραν στου παζάρι κι τουν πήραζαν κι καμινιάφρας. Μπάρμπα Στέφους ρίξει μινιά. Κι' αυτός τις είχεν όπια ώρα είθειλειν χαζούρικεις.

Τώρα ξιχάστηκεν ντίπ για τα ντίπ ου μπουζάς.

ΛΙΜΟΥΝΑΤΑΤΖΗΣ ήταν αυτός πόφκιανεν κι πουλούσειν λιμουνάδα απού λιμόνια όπους μας έφκιαναν οι μάνεις μας όντας είμαστουν άρουστοι.

Είκειντα χρόνια τα παλιότπρα δεν έρχονταν λιμόνια κι οι κόσμοι έφκιαναν αρντένι ή έβαναν λιουμένου λιμόντουζου σι ένα κου νέτου. Λιμουνατατζής έρχονταν απού τη Βέργια ή τη Σαλουνίκη. Κρύου κρύου μπουζι. Μπουζι-μπουζι λιμουνάτα φώναζειν στου δρόμου. Μι φαρδά λουρίδα που πιρνούσιν απ' του κιφάλι στουν νόμου κουβανούσειν ένα μακρύ πράγμα σαν ουβίδα, ένα κι είκουσι πόντους μακρύ μι διάμιτρου ίσιαμι τριάντα πόντους. Είχειν κι κουματσιούλια πάγουν τρουγιούρου απού του σεί πόβαναν τη λιμουνάδα (ζουμί απού λιμόνια νιρό κι ζάχαρι). Είχειν κι μινιά τσιόμκα στην κουρφή απ' του καπάκι πόριχνειν στου πουτήρι λιμουνάδα όντας του θάζειν. Στου ζουνάρι του είχεν κι θέσεις για τα πουτηράκια κι ένα γκιόύμι μι νιρό στου ένα του χέρι για να πλένει τα πουτήρια.

Πάει κι αυτό του υπάγγιλιμα χάθηκεν όπους κι τόσα άλλα.

ΦΩΤΑ - ΟΛΟΦΩΤΑ

Εκινδύνευε να βυθισθή εις το κύμα η μικρή βάρκα του Κωνσταντή του Πλαντάρη, πλεύουσα ανάμεσα εις βουνά κυμάτων, έκαστον των οποίων ήρκει δια να ανατρέψη πολλά και δυνατά σκάφη και να μή αποκάμη, και εις αθύσσους, εκάστη των οποίων θα ήτο ικανή να καταπίη εκατόν καράβια και να μή χορτάση. Ολίγον ακόμη και θα κατεποντίζετο. Άγριος εφύσα βορράς, οργώνων βαθέως τα κύματα, και η μικρά φελούκα, δια να μήν αρμενίζη κατεπάν' στον αέρα, είχε μαϊνάρει το πανί της, και είχε μείνει ξυλάρμενη και ωρτσάριζε κι εδοκίμαζε να κάμη βόλτες. Του κάκου. Μετ' ολίγον η θάλασσα επήρε τον ελεεινόν φελλόν εις την εξουσίαν της, και ο άνεμος τον έσυρεν εδώ κι εκεί, και ο Κωνσταντής ο Πλαντάρης εξέμαθεν εις την στιγμήν όσας βλασφημίας ήξευρε και ησχολείτο να κάμη την προσευχήν του, ενώ ο μικρός σύντροφός του, ο ναύτης Τσότσος, νέος δεκαεπτά χρόνων, εγδύνετο και ητοιμάζετο να πέση εις την θάλασσαν, ελπίζων να σωθή κολυμβών, και ο μόνος επιβάτης των, ο ζωέμπορος Πραματής, έκλαιε και εύρισκεν, ότι δεν ήξιζε τον κόπον ν' αρμενίση τις τόσην θάλασσαν δια να πνιγή, αφού η γη ήτο ικανή να σκεπάση με το χώμα της τόσοις και τόσοις.

Εκινδύνευε ν' αποθάνη από τους πόνους η Μαχώ, η γυναίκα του Κωνσταντή του Πλαντάρη, νεόγαμος, πρωτάρα. Η Πλανταρού, η πενθερά της, είχε καλέσει από το

βράδυ της προλαβούσης ημέρας την μαμμήν την Μπαλαλίναν και την εμπροσθινήν την Σωσάνναν. Αι δυο γυναίκες, τεχνίτισσαι εις το είδος των, και η μήτηρ του συζύγου της κοιλοπονούσης, φιλόστοργος, ως πάσα πενθερά, ήτις δεν επιθυμεί τον θάνατον της νύμ

Του Αλεξ. Παπαδιαμάντη

φης της, όταν αυτή είναι πρωτάρα, πριν βεβαιωθή, ότι θα επιζήση το παιδίον, δια να ασφαλισθή η κληρονομία της προικός, επροσπάθουν, όσον το δυνατόν, να ανακουφίσουν τους πόνους της ωδινούσης. Και είχεν ανατείλει ήδη η άλλη ημέρα και ακόμη η γυνή εκοιλισπώνει, και η μαμμή, η εμπροσθινή και η πενθερά συνεπόνουν με αυτήν, και ο καλογερόπαπας του Μετοχίου του Αγίου Σπυριδωνος είχε λάθει εντολήν να ψάλη μικράν κα μεγάλην παράκλησιν προς βοήθειαν της ωδινούσης.

Το σπιτάκι έκειτο επάνω εις την κορυφήν του μικρού νησιδίου προς μεσημβρίαν. Την πρωίαν της Παρασκευής, η βάρκα του Πλαντάρη είχε φανή αντίκρυ, αγωνιώσας εις τα κύματα, και δυο παιδιά του γιαλού, απ' εκείνα που περβούν τον καιρόν των κάτω από τον αρσανάν, μή γνωρίζοντα επί της ξηράς άλλη διατριβήν από τας συρμένες έξω φελούκας, ούτε άλλο παιγνίδι από την θάλασσαν, ήλθαν να πάρουν τα συχαρίκια της Πλανταρούς, ακούσαντα την είδησιν από πορθμείς, οι

οποίοι είχαν αναγνωρίσει μακρόθεν την βάρκαν. Και τότε η Πλανταρού είδε, κι εκατάλαθεν από την τρικυμίαν, όπου ήτο εις το πέλαγος, ότι η βάρκα ανεβοκατέβαινε εις τα κύματα κι εκινδύνευε να βουλιιάξη, και τότε ενόησε τί θα τη νάχη κανείς «δυο χαρές και τρεις τρομάρες». Διότι διπλή μεν χαρά θα ήτο να έφθανεν αισίως ο υιός της, να γέννα με το καλόν και η νύμφη της τριπλή δε τρομάρα ήτον ο κίνδυνος του προσδοκωμένου νεογνού. Ίσως δε θα ήτο τετραπλή η τρομάρα, αν προσετιθέτο και ο φόβος, μήπως τυχόν και η νύμφη της γεννήση αισίως... θήλυ.

Επάνω εις την κορυφήν του λόφου, ευρίσκετο, μονήρες, το σπιτάκι, και κάτω εις την ακρογιαλιάν ήτο κτισμένον το χωρίον. Διακόσια σπίτια αλιέων, πορθμέων και ναυτών. Έν μίλιον απείχε το σπιτάκι από το χωρίον. Υπήρχε μικρός επισφαλής όρμος, αλλά δεν ήτο λιμήν. Έβλεπε μόνον προς μεσημβρίαν. Η αγωνία της βάρκας του Πλαντάρη ήτο ορατή από την πολίχνην, ορατή και από τον μεμονωμένον οικίσκον.

Η Πλανταρού ήρχισε τότε να μέμφεται πικρώς τον υιόν της, δια την τόλμην και την αποκοτιά του. Τί ήθελε, τί γύρευε, τέτοιες μέρες, να κάμη ταξίδι; Δεν άκουε, ο βαρυκέφαλος, τη μάννα του, τί του έλεγε. Ακόμη τα Φώτα δεν είχαν έλθει. Ο Σταυρός δεν είχε πέσει στο γιαλό. Τον άβάσταχτο είχε; Δεν εκαρτερούσε, ο απόκοτος, δυο τρεις ημέρες, να

φωτισθούν τα νερά, να αγιασθούν οι θρύσες και τα ποτάμια, να φύγουν τα σκαλικαντζούρια; Καλά να πάθω, γιατί δεν την άκουσε.

Όσον υμώνετο ο ήλιος προς το μεσουράνημα, τόσο ηύξανε κι η αγωνία της Πλανταρούς. Η νύμφη της υποστηριζόμενη όπισθεν από την Μπαλαλού και κρεμαμένη έμπροσθεν από τον τράχηλον της Σωσάννας, εμούγκριζεν ως αγελάδα. Ο άνεμος κεί κάτω εις το πέλαγος εφαινετο ότι επεμάκρυνε το τλοιαρίον, αντί να το προσεγγίξη εις την ακτήν. Η βάρκα ολονέν εξέπεφτε μακρότερα, αισθητός εις το βλέμμα. Εις την νύμφην της η Πλανταρού εφυλάχθη να είπη τίποτε. Μόνον εξήρχετο συχνά εις τον εξώστην, προσποιουμένη, ότι ήθελε να κουβαλήση το έν και το άλλο, και έμεινεν επί μακρόν κι εκοίταζε. Δεν επανήρχετο, ειμή αν την ανεκάλει η μαμμή, η Μπαλαλού.

Επλησίαζεν ήδη μεσημέρια, και η αγωνία της Πλανταρούς έφθασεν εις το κατακόρυφον. Δεν εφαινετο πλέον να υπάρχει ελπίς. Ο υιός της θα επνίγετο εκεί, εις το άσπλάγχχνον πέλαγος και την νύμφην της ομού με το έμβρυον θα την εσκέπαζεν η «μαύρη γής».

Τέλος, η γραία απέκαμε. Η βάρκα έγινε άφαντη... Και η σύζυγος του υιού της εγέννησεν... άρρεν. Ώ! το στρήλικο, το κακοπόδαρο, ώ! το γρουσουζικο, οπού ψωμόφαγε τον πατέρα του! Πνίξετε το! Σκοτώστε το! Τί το φυλάτε; Πετάτε το στο γιαλό, να πά να θρή τον πατέρα του! Κι αυτή, η γουρουνοποδαρούσα η μάννα του, αυτή η πρωτάρα, η στερεμένη... αυτή η λεχώνα η λοχεμένη!... Ημπορείς, μαμμή, να την καρυδοπνίξης, κειδά που θα φοβολογήση, στο κρεβάτι της, να στραμπουλήξη, με τη χεράρα σου και της κλήρας πο λαιμό, να

πούμε, πως εγεννήθηκε πεθαμένο το παιδί, και πώς η μάννα ετελείωσε, καθώς κάθισε στα σκαμνιά, ημπορείς;

Δεν την εσκέπασεν η μαύρη γής την ταλαίπωρον μητέρα ομού με τον καρπόν των σπλάγχχνων της, και το πέλαγος, ίλεων, δεν έπνιξε τον πατέρα. Ο Πλαντάρης είχε τελειώσει προ πολλού την προσευχήν του, και ο μικρός ναύτης, ο Τούτσος, είχε φορέσει εκ νέου το υποκάμισον και την περισκελίδα του. Ο ζεμπόρος, ο Πραματής, επείσθη, ότι ήτο καλός χριστιανός και ότι ήτο προωρισμένος να ταφή εις ευλογημένον χώμα. Ο άνεμος είχε κοπάσει περί το δειλινόν, και ο κυβερνήτης ανέλαθε το κράτος του επί του μικρού σκάφους. Έπιασε δυνατά τα τιμόνι και με τα πολλά ορσαρίσματα ήλθεν η φελούκα εις μέρος απαγγελρόν, δίπλα εις την ξηράν, ολίγα μίλια άπώτερον του μικρού όρμου. Δια τούτο η θάρκα είχε γίνει άφαντος εις τα όμματα της Πλανταρούς, ήτις δεν είχε παύσει ν' αγναντεύη από το ύψος του εξώστου. Έφθασε δε ασφαλώς εις τον όρμον, ευθύς ως έπεσεν εντελώς ο άνεμος, βασιλευμα ήλιου.

Δεύτερα συχαρίκια επήραν της Πλανταρούς. Ο υιός της, αποστάζων άλμην, κατάκοπος, θαλασσοπνιγμένος, έφθασεν εις το σπιτάκι, άμα ενύκτωσε, κι εκεί μόνον έμαθε την ευτυχή είδησιν, ότι η συμβία του είχε γεννήσει κληρονόμον.

Την επαύριον ήσαν Φώτα. Την άλλην ημέραν Ολόφωτα. Την εσπέραν της μεγάλης εορτής, άμα τη τριημερεύσει της λεχούς και του παιδιού, έβαλαν την σκαφίδα κάτω εις το πάτωμα και την εγέμισαν με χλιαρόν νερόν θρασμένον με δάφνας και με μύρτους. Επρόκειτο να τελέσουν τα εκλου-

μπίδια του παιδιού.

Η καλή μαμμή, η Μπαλαλού, εξήπλωσε το βρέφος μαλακά επί των ηλωμένων κνημών της και ήρχισε να λύη τα σπάργανα. Είχε νικτώσει. Μια λυχνία και δυο κηρία έκαιον επί χαμηλής τραπέζης. Το παδίον, παχύ, μεγαλοπόρσωπον, με αόριστον ροδίζοντα χρώτα, με βλέμμα γαλανίζον και τεθηπός, ανέπνεε και ησθάνετο άνεσιν, καθ' όσον απηλλάσσοτο των σπαργάνων. Εμειδία προς το φως, το οποίον έβλεπε, κι έτεινε την μικράν χείρα δια να συλλάβη την φλόγα. Την άλλην χείρα την είχε βάλει εις το στόμα του, κι επιπίλιζε, επιπίλιζε. Τί ησθάνετο; Απερίγραπτον.

Η καλή μαμμή, αφήρεσεν όλα τα σπάργανα, απέσπασεν αβρώς την φουστύσαν και το υποκάμισον του βρέφους και το έρριπεν απλώς εις την σκαφίδα. Έρχισε να το πλύνη και να αφαιρή τα άλατα, με τα οποία το είχε πιτυρίσει κατά την στιγμήν της γεννήσεως, αφού το είχε ασφαλοκόψει. Αφήρεσε και το θαμβάκιον, με το οποίον είχε περιβάλλει τας παρειάς και την σιαγόνα του παιδιού, δια να κάμη άσπρα γένεια.

Έλαθε την «μασσάν», την σιδηράν λαβίδα, από την εστίαν, και την έβαλε μέσα εις την σκάφην, δια να γίνη το παιδίον σιδεροκέφαλον.

Το βρέφος ήρχισε να κλαυθμυρίζη, ενώ η μαμή εξηκολούθει να το πλύνη μαλακά, και να το υποκορίζεται άμα: «Όχι, χαδούλη μ', όχι, χαδιάρη μ'! όχι κεφαλά μ', πάπο μ', χήνο μ'!» Και συγχρόνως ο πατήρ, η μήτηρ, η μάμη Πλανταρού και άλλοι συγγενείς και φίλοι παρόντες, έρριπτον αργυρά νομίσματα, δια ν' ασημώσουν το παιδίον. Τα απέθετον αβρώς επί του στέρνου και της κοιλίας του βρέφους, και ολισθαί-

ναντα έπιπτον εις τον πάτον της σκάφης.

Το παιδίον δεν έπαυε να κλαίη, και η μαμμή το εκολύμβιζεν ακόμη, το εκολύμβιζε. Κολύμβια, τέκνον μου, εις την σκάφην σου, κολύμβια, και απόβαλε την άλμην σου εις το γλυκόν νερόν. Θα έλθη καιρός, ότε θα κολυμβάς εις το αλμυρόν κύμα, καθώς εκολύμβησεν όλος, χθες ακόμη, ο πατήρ σου με την σκάφην του. «Φωνή Κυρίου επί των υδάτων, ο Θεός της δόξης εβρόντησε, Κύριος επί υδάτων πολλών».

Την επαύριον, εορτήν της Συνάξεως του Αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού, έμελλε να βαπτισθή το παιδίον, επειδή είχε συμβή να γεννηθή ούτω τας παραμονάς της εορτής, πριν περάσουν όλως τα Φύτα. Αλλά την εσπέραν, μετά τα κολυμπίδια, δείπνον παρετέθη εις την οικίαν. Η μαμμή εμάζωξε μετά προσοχής όλα τα αργυρά κέρματα, ημιτάλληρα και σβάντζικα και δραχμάς, τα εκομβόδεσεν εις το μανδήλιόν της, ενώ οι παρεστώτες εφώναζαν γύρωθεν: «Να ζήση! σιδηροκέφαλος!» - και επηύχοντο εις την μαμμή «καλή ψυχή».

Είτα η Μπαλαλού εσπόγγισε καλώς το παδίον με μέγα λευκόν προσόψιον, του εφόρεσε καινούργιον καθαρόν υποκαμισάκι και ποδίτσαν, το ανέκλινεν επί των κνημών της, και ήρχισε να το περιβάλλη με τα σπάργανα.

Ο ζωέμπορος, ο Πραματής, είχαν έλθει εις τα κολυμπίδια, και εδήλωσεν, ότι επεθύμει να γίνη ανάδοχος του βρέφους, εις μνήμην του προχθεσινού εν θαλάσση κινδύνου και της διασώσεως.

Ο μικρός ναύτης, ο Τσότσος, είχαν έλθει έως την θύραν, και έστατο θεωρών μακρόθεν την τελειάν του κολυμβήματος. Ο γείτων, ο Δημήτρης ο Σκιαδερός, πρω-

τεξάδελφος του Κωνσταντή του Πλαναρή, δεν είχε φανή εις την οικίαν από πέρυσιν, από την ημέραν του γάμου. Αλλά την εσπέραν ταύτην επήρε την γυναίκα του, την Δελχαρώ και τα παιδιά του, εκ των οποίων δυο εκράτει αυτός αρμαθιαστά από την μίαν χείρα,, το έν πενταετές και το άλλο τετραετές, τρίτον, διετές, έφερην υπό την μασχάλην, έν πενταμηνίτικον βρέφος εβύζαινεν εις τους κόλπους της η γυνή του, και δυο άλλα, επτά και οκτώ ετών, την ηκολούθουν κρατούμενα από το φουστάνι της, κι επαρουσιάζθη, χαμογελών, χάρων δια την χαράν του συγγενούς του, γεμάτος από ευχάς και συγχαρητήρια.

Εκάθισαν όλοι εις την τράπεζαν. Δεξιά η Μπαλαλού, η μαμμή, αριστερά η μπροσθινή, η Σωσάννα, καταμεσής ο πατήρ του νεογνού. Δεξιόθεν της Σωσάννας η Πλανταρού, κατόπιν ο ζωέμπορος ο Πραματής, και δυο τρεις άλλοι. Το λοιπόν του χώρου

κατείχετο από τον Δημήτρην τον Σκιαδερόν και από την φαμελιά του.

Ήρχισαν να τρώγουν. Τα παιδιά του Δημήτρη του Σκιαδερού δεν εταιριάζοντο εύκολα. Εφώναζαν, εγρίνιαζαν, κι εθορυβούσαν. Το ένα ήθελε τσιτσι, δεν ήθελε μαμμιά. Το τρίτον, κλαυθμηρίζον, εζήτηι βρύ. Το τέταρτον ήθελε γλυκό, δεν του ήρεσκε το τυρί. Η ταλαίπωρος η λεχώ υπέφερε κάπως από τον θόρυβον.

Ήρχισαν αι προπόσεις. Ηύχοντο εις τον πατέρα να του ζήση, και εις την λεχώ «καλή σαράντισα». Πρώτη έπιεν η μαμμιά, δεύτερος ο πατήρ, τρίτη η γραία Σωσάννα, η μπροσθινή.

Όταν ήλθεν η σειρά της Πλανταρούς να πίνη εις την υγείαν της νύμφης της, ευχήθη με τρεις διαφόρους πόνους φωνής.

— Εθίβα, νύφη, με καλό να σαραντίσης... Κι ό,τι είπα, παιδάκι μ'... αστοχιά στο λόγο μου! .. (1894)

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΟΧΙ στο Ρατσισμό ΟΧΙ στο Φασισμό

Η ανθρωπότητα φέτος γιόρτασε δυο μεγάλες επετείους: Την 50η επέτειο της λήξης του 2ου παγκοσμίου πολέμου δηλ. της νίκης των συμμαχικών δυνάμεων ενάντια στο φασισμό και την 50η επέτειο της ίδρυσης του Ο.Η.Ε.

Το Γενάρη αυτού του χρόνου η προοδευτική ανθρωπότητα τίμησε

Του Φιλώτα Αδαμίδη

σε επίσημη τελετή τα χιλιάδες θύματα του Άλουσβιτς, όπου δυστυχώς η πατρίδα μας έλαμψε δια της απουσίας της.

Πνήντα τέσσερα χρόνια από τότε που είπαμε «όχι στο φασισμό» η Ευρώπη είναι και πάλι αντιμέτωπη με το ρατσισμό, που είναι πλέον μια πραγματικότητα που δεν μπορούμε να την περιορίσουμε σε ορισμένες χώρες.

Εδώ και πάνω από δυο χρόνια υπάρχει ένα κίνημα της άκρας δεξιάς που βρίσκεται σε έξαρση.

Σε πολλές χώρες της Ευρώπης όπως Γαλλία, Βέλγιο, Σουηδία, Αυστρία, Γερμανία και τελευταία στην Ιταλία η άκρα δεξιά εξασφαλίζει εκλογικές επιτυχίες.

Ο ρατσισμός υπάρχει και ελλοχεύει και σε χώρες που πιστεύουν το αντίθετο, όπως στην Αγγλία, όπου οι ίδιες οι κυβερνητικές έρευνες καταγράφουν 140.000 ρατσιστικές επιθέσεις κάθε χρόνο και το 1993 12 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους.

Αιτία αυτού του φαινομένου είναι η έξαρση ενός συγκεκριμένου αισθήματος ξενοφοβίας, που αντιμετωπίζει τους εξαθλιωμένους

πρόσφυγες απ' την Ανατολική Ευρώπη και τον τρίτο κόσμο σαν κύριους εχθρούς.

Οι ρατσιστικές εκδηλώσεις είναι αποτέλεσμα της θαθείας οικονομικής κρίσης και της ανεργίας που καθημερινά διογκώνεται και μιάς πολιτιστικής κρίσης, με το σώμα των δημοκρατικών αξιών και την αναθίωση του ναζισμού.

Οι περιοχές τις οποίες οι φασίστες θεωρούν προνομιακές είναι εκείνες ακριβώς που έχουν πληγεί απ' την πολιτική των αντιδραστικών κυβερνήσεων της Ευρώπης, αλλά και εγκαταληφθεί απ' τους Εργατικούς και τους Σοσιαλδημοκράτες. Είναι αυτές που έχουν τη χειρότερη στέγαση, τα χειρότερα σχολεία, τη μεγαλύτερη ανεργία, τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα.

Υπάρχουν πλέον δυο τύποι ρατσισμού: Αυτός που κάνει διακρίσεις και αυτός που σκοτώνει. Η λύση και για τους δυο είναι μία. Η ισότητα των ευκαιριών και η ίση μεταχείριση. Διότι άλλως, ο επίσημος θεσμικός ρατσισμός διαμορφώνει τον λαϊκό ρατσισμό ο οποίος προσφέρει το έδαφος για την ανάπτυξη του φασισμού, όπως έγινε το Γ' Ράιχ.

Χρειάζεται δράση ενάντια στο ρατσισμό και μια σταυροφορία ενάντια στη φτώχεια. Η μάχη ενάντια στο ρατσισμό δεν μπορεί να χωριστεί απ' τη μάχη για πόρους, η μάχη ενάντια στο φασισμό δεν μπορεί να χωριστεί απ' τη μάχη ενάντια στη συντήρηση.

Η λησμονιά είναι απάνθρωπη, η

ιστορική μνήμη εξανθρωπίζει τη ζωή.

Πώς μπορούν οι Εβραίοι να ξεχάσουν τη νύχτα των κρυστάλων, τη νύχτα του πογκρόμ εναντίον τους στο Γ' Ράιχ; Το θράδι εκείνο του 1938 που σ' ολόκληρη τη Γερμανία χιλιάδες Εβραίοι καταδιώχθηκαν στους δρόμους των πόλεων, προηπληκίστηκαν, χτυπήθηκαν, δολοφονήθηκαν. Τριάντα χιλιάδες σύρθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι περισσότερες τους καταστράφηκαν ή κατασχέθηκαν. Όλες οι συναγωγές τους παραδόθηκαν στις φλόγες, τα σπίτια και τα καταστήματα λεηλατήθηκαν απ' τον όχλο.

Αυτοί που υποστηρίζουν σήμερα στη Γερμανία, αλλά και αλλού, ότι πρέπει να κλείσουμε τους λογαριασμούς μας με το ναζιστικό παρελθόν και να κοιτάξουμε το μέλλον, ξεχνούν ότι η λήθη υπονομεύει το μέλλον.

Παρόμοιες φωνές έχουμε και στον τόπο μας για την αμνήστευση των Απριλιανών, αυτών που φίμωσαν και καταδυνάστευσαν επί 7 χρόνια τον Ελληνικό Λαό και προκάλεσαν την τραγωδία της Κύπρου.

Ο κίνδυνος επανάληψης της ιστορίας - όχι με την ίδια μορφή - είναι υπαρκτός. 55 χρόνια μετά καίγονται και πάλι στη Γερμανία καταλύματα προσφύγων και σπίτια ξένων, ξυλοκοπούνται άστεγοι. Στη θέα της φωτιάς δεν είναι λίγοι οι «αφιήσυχοι» πολίτες που χειροκροτούν. Στις τοπικές εκλογές το ποσοστό των ακροδεξιών κομμάτων ανεβαίνει. Η πολιτεία αρνείται να συνειδη-

τοποιήσει την έκταση του ακροδεξιού κινδύνου. Η επανεμφάνιση του φασισμού - της φαιάς αυτής πακώλης - κυρίως στη Γερμανία με ξυλοδαρμούς και δολοφονίες μεταναστών και εμπρησμούς καταλυμάτων τους, αλλά και σε άλλες χώρες δημιούργησαν βαθύτατες ανησυχίες παντού, αλλά ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Και είναι ευνόητο γιατί εδώ έγιναν τα μεγαλύτερα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Στην Ευρώπη βρίσκονται τα φοβερά στρατόπεδα και τα κρεματόρια, όπου βασάνιστηκαν και πέθαναν εκατομμύρια άνθρωποι, στη συντριπτική πλειοψηφία Ευρωπαίοι. Σ' αυτήν την Ήπειρο γεννήθηκε ο Γερμανικός ναζισμός, η ειδικότερη έκφραση του φασιστικού φαινομένου.

● Μπορεί να ξαναγεννηθεί ο φασισμός;

Το ερώτημα που τίθεται είναι: Μπορεί να αναγεννηθεί ο φασισμός στις σημερινές συνθήκες έτσι όπως διαμορφώθηκε και εκφράστηκε στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ιαπωνία;

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό πρέπει να θυμηθούμε τις κοινωνικές συνθήκες που γέννησαν και ανέπτυξαν το φασιστικό φαινόμενο στην Ήπειρό μας. Και οι συνθήκες αυτές στις δυο χώρες της Ευρώπης/Γερμανία - Ιταλία/μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο ήταν συνθήκες εκτεταμένων κοινωνικών συγκρούσεων λόγω της εξαθλίωσης ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων και της οικονομικής κρίσης. Απ' την άλλη η γέννηση στη Ρωσία με την Οκτωβριανή επανάσταση κράτους εργατών, δημιουργούσε στις κυρίαρχες τάξεις της Γερμανίας την ανασφάλεια και το φόβο για το μέλλον τους, παρά την απόκρουση προσωρινά της επίθεσης

του εργατικού κινήματος.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα της κρίσης αξιών, της σθλιότητας ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων, βαθύτατων ανησυχιών των κυρίαρχων τάξεων και της διάσπασης του εργατικού κινήματος αναπτύχθηκε το φασιστικό κίνημα και την κατάλληλη στιγμή κατέλαβε την εξουσία.

Και δεν ήταν μόνο οι συνθήκες που εκμεταλλεύτηκε, αλλά και η ενίσχυση με όλους τους τρόπους από μεγάλο μέρος του Εθνικού και διεθνούς κεφαλαίου και του στρατιωτικού κατεστημένου.

Βέβαια οι σημερινές κοινωνικές συνθήκες είναι διαφορετικές. Οι χώρες που γέννησαν το φασισμό είναι πλούσιες και ισχυρές σ' ένα καθεστώς ελεύθερης αγοράς και χωρίς τη Σοβ. Ένωση που έθετε προβλήματα καθεστωτικής ανατροπής στις χώρες αυτές.

Η νεοναζιστική εμφάνιση στη Γερμανία οφείλεται στα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, ιδιαίτερα μετά την ενωποίηση της χώρας, καθώς και στους πολλούς ξένους μετανάστες. Η αδράνεια δε που επέδειξε η Γερμανική κυβέρνηση στην αντιμετώπιση της ναζιστικής τρομοκρατίας ήταν σκόπιμη γιατί απέβλεπε στον περιορισμό της μετανάστευσης, πράγμα που πέτυχε.

Η ανθρωπότητα ακολουθεί τους ίδιους παλιούς επικίνδυνους δρόμους: Εθνικισμός, θρησκευτικοί φανατισμοί, συγκρούσεις και ανταγωνισμοί για την κυριαρχία στον πλούτο και τη δύναμη.

Γι' αυτό παντού αρχίζει να οργανώνεται ένα κίνημα αντίστασης στα φαινόμενα του ρατσισμού και του φασισμού.

Ο Ο.Η.Ε. τιμώντας την 21η Μαρτίου, την παγκόσμια αυτή μέρα ντροπής, την όρισε σαν παγκόσμια ημέρα ενάντια στο ρατσι-

σμό. Στη Γερμανία απλώνεται ένα κίνημα με έμβλημα τις λέξεις «ΠΟΤΕ ΠΙΑ ΝΤΑΧΑΟΥ».

● Τι ήταν το Νταχάου

Πόσοι όμως ξέρουν, ιδιαίτερα απ' τις νεώτερες γενιές, τί ήταν το περίφημο Νταχάου;

Επιτρέψτε μου μια σύντομη περιγραφή αυτού του στρατοπέδου απ' το ημερολόγιο ενός απ' τους πρώτους κρατούμενους του, τον Ολλανδό Νίκο Ροστ, που επέζησε.

Το στρατόπεδο αυτό, χρονολογικά είναι το πρώτο στρατόπεδο συγκέντρωσης που ίδρυσε ο Χιτλερισμός το 1933. Έγιναν θέβαια και άλλα πολλά στρατόπεδα με πιο γνωστά τα φριχτά στρατόπεδα Άουσβιτς, Μαουτχάουζεν και Μπουχεβάλντ.

Το 1934 τουφεκίστηκαν στο Νταχάου πολλοί κομματικοί ηγέτες του πραξικοπήματος του Ρέμ παρούσια όλων των κρατούμενων.

Το 1936 μετά τις εκλογές, αρχίζει περίοδος οργανωμένης τρομοκρατίας. Για μηδαμινές περιπτώσεις εφαρμόζονται σοβαρές ποινές. Το 1937 το στρατόπεδο επεκτείνεται.

Το 1938 μετά την κατάληψη της Αυστρίας, οδηγούνται στο στρατόπεδο όλοι οι Αυστριακοί πολιτικοί ηγέτες αντίπαλοι του Εθνικοσοσιαλισμού, δάσκαλοι, συνδικαλιστές, ιερείς. Μετά τη δολοφονία του πρεσβευτή Ράχτ, δολοφονούνται χιλιάδες Εβραίοι. Στο τέλος αυτού του χρόνου το στρατόπεδο σχεδόν αδειάζει και παραχωρείται στο επίλεκτο σώμα των ΕΣ - ΕΣ για εξάσκηση. Περίπου 1600 κρατούμενοι μεταφέρονται στο Μαουτχάουζεν.

Στις αρχές του 1940 τα επίλεκτα τμήματα των ΕΣ - ΕΣ, εγκαταλείπουν το στρατόπεδο που αρχίζει και πάλι με τον παλιό μηχανισμό τη δράση του. Απ' τους

1600 κρατούμενους που είχαν σταλεί στο Μαουτχάουζεν, επιστρέφουν μόνο 235. Οι υπόλοιποι πέθαναν. Το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου φθάνουν στο Νταχάου οι πρώτοι Πολωνοί, κυρίως άνθρωποι των γραμμάτων, ανάμεσά τους 2000 ιερείς. Όλοι βρίσκουν εδώ το θάνατο.

Το 1941 στάλθηκαν απ' το Νταχάου ως «ανίκανοι εργασίας» στους θαλάμους αερίων 3250 κρατούμενοι.

Το 1942 κατά χιλιάδες Ρώσοι όμηροι πολέμου μεταφέρονται και εκτελούνται έξω απ' το στρατόπεδο. Ο αριθμός τους υπολογίζεται από 13 έως 15 χιλιάδες. Το Νοέμβριο αυτού του χρόνου, πεθαίνουν από επιδημία τύφου, που σκόπιμα δεν καταπολεμείται, 1.100 κρατούμενοι.

Το 1943 φθάνουν οι πρώτες γυναίκες, κυρίως Εβραίες της Πολωνίας, που δίνονται στα αρχηγεία για «χρήση ανδρών». Φθάνουν και 1800 Ιταλοί.

Το 1944 τα επίλεκτα σώματα ΕΣ - ΕΣ μεταφέρουν στο Νταχάου χιλιάδες κρατούμενους, αλλά φθάνουν οι μισοί απ' αυτούς που είχαν οι επίσημες καταστάσεις. Επειδή τα πράγματα σφίγγουν Γερμανοί κρατούμενοι αναγκάζονται να γίνουν ΕΣ - ΕΣ σπλίτες. Εκτελούνται 92 Ρώσοι αξιωματικοί.

Αρχές του 1945 απαγχονίζονται 70 Γαλλίδες, στελέχη της Εθνικής Αντίστασης. Τον Απρίλη Γερμανοί και Αυστριακοί κρατούμενοι κατά τη διάρκεια εργασίας, σπλιζονται και με τη βοήθεια πολιτών της πόλης Νταχάου επιχειρούν να αιφνιδιάσουν το στρατόπεδο, αλλά αποτυγχάνουν, αφήνοντας 6 νεκρούς. Στις 29 Απριλίου το στρατόπεδο απελευθερώνεται απ' τους Αμερικανούς.

Το χρόνο αυτόν βρίσκονται στο

μητρικό στρατόπεδο 31.432 αιχμάλωτοι. Στα εξαρτώμενα στρατόπεδα, που δεν ήταν άλλο απ' τα εργοστάσια στην περιοχή Νταχάου που απασχολούσαν αιχμαλώτους, άλλοι 36.246 αιχμάλωτοι.

Συνολικά 67.678 φυλακισμένοι, υπήκοοι 26 Εθνών.

Όταν το Νταχάου έπεσε στα χέρια των Αμερικανών υπήρχαν στο κεντρικό στρατόπεδο περί τους 100 Έλληνες, ενώ στα γύρω στρατόπεδα εργασίας καταμετρήθηκαν γύρω στις 3.000 Έλληνες. Οι περισσότεροι, γύρω στις 5.000 τόσκασαν 2-3 μέρες πριν, όταν οι φρουροί τους βλέποντας να πλησιάζε το τέλος τους χαλάρωσαν τα μέτρα και πολλοί ντύθηκαν κρατούμενοι. Αυτά μόνο απ' το ημερολόγιο ενός κρατούμενου.

● Αναγκαιότητα της μνήμης του παρελθόντος

Στο πέρασμά του ο φασισμός άφησε πίσω του τα σημάδια της βαρβαρότητάς του, τα σημάδια του θανάτου. Κανένας δεν μπορεί να ξεχάσει τα πιο φριχτά στρατόπεδα συγκέντρωσης Άουσβιτς, Μαουτχάουζεν, Μπούχενβαλντ, Νταχάου.

Όργια αίματος, διεστραμένοι επιστήμονες, θάλαμοι αερίων, παρμένουν στη θύμηση όσων επέζησαν από τη λσλίσα του Β' παγκοσμίου πολέμου. Γίνονται γνωστά στους νεώτερους από τα βιβλία που κυκλοφορούν - που λίγοι τα διαβάζουν - από ντοκυμαντέρ και διηγήσεις και από περιήγηση στους ίδιους χώρους που συντελέσθηκε το έγκλημα στην ανθρωπότητα. Ίσως για τους περισσότερους σήμερα απ' τις νεώτερες ηλικίες οι λέξεις ναζισμός και φασισμός είναι απλά δυο κενές λέξεις.

Μερικοί διερωτώνται: «Για πό-

σο καιρό ακόμα θα μιλούμε για κάτι που πέρασε;».

Κανένας δεν πρέπει κι' ούτε μπορεί να ξεχάσει την εγκληματική εκείνη περίοδο. Το να ξεχνάς το έγκλημα είναι έγκλημα. Και το στρατόπεδο Νταχάου, όπως και τα άλλα που ανέφερα, υπήρξε ένα έγκλημα ασαρακτήριστο.

Χωρίς τη μνήμη του παρελθόντος το μέλλον παρουσιάζεται σκοτεινό. Αν τα κουρεμένα κεφάλια δεν διαθέτουν ιστορική μνήμη δεν είναι εντελώς δικό τους φταίξιμο.

Για την αντιμετώπιση των βάρβαρων αυτών επεισοδίων τί κάνει το σχολείο, η τηλεόραση, ο άμβωνας για να κρατάνε ζωντανό το παρελθόν με τις τραγικές του εκδηλώσεις;

Το 1993 υπήρχε πρόταση στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο να ανακηρυχθεί το 1994 «Ευρωπαϊκό έτος αρμονίας των Λαών» στα πλαίσια του οποίου θα γίνονταν εκστρατεία ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης. Προτείνονταν μάλωτα και πρακτικά μέτρα, όπως προγράμματα για τα σχολεία με μαθήματα ιστορικής και πολιτικής αγωγής με Ευρωπαϊκά ιδεώδη, καθώς και εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών - μελών όσο αφορά την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και αντισημιτισμού. Στα μέτρα αυτά θα περιλαμβάνονταν και κοινοτικές κυρώσεις κατά ομάδων και εκώσεων στόχος των οποίων είναι η ενθάρριση του ρατσισμού, θρησκευτικού ή Εθνικού μίσους.

Δυστυχώς οι προτάσεις αυτές του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου έμειναν απραγματοποίητες.

Οι Έλληνες δημοκράτες και μετά τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου γνώρισαν στο πετσί τους πολλές απ' τις μεθόδους των ΕΣ - ΕΣ που φρόντισαν Έλληνες μσθητές τους να εφαρμόσουν στα

κολαστήρια της Μακρονήσου, της Γιάρου και αλλού σε συμπατριώτες τους.

Ο Λαός μας που στάθηκε ένας από τους γεμάτους αυταπάρηση αιμοδότες της αντιφασιστικής νίκης, παρακολουθεί με ανησυχία και οργή τα φαινόμενα αναβίωσης του ναζισμού στην κοιτίδα του τη Γερμανία, αλλά και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες με διάφορες μορφές, καθώς και τα φαινόμενα πολεμοχαρούς ακραίου Εθνικισμού που δυναμιτίζουν την ειρήνη στον κόσμο με σπινθήρα στα Βαλκάνια.

Οι Έλληνες πατριώτες, θαύτατα δημοκράτες και αντιφασίστες πρέπει να διαδηλώσουμε ενωμένοι, όπως τότε, ενάντια στη δικτατορία των συν)ρχών, την οργισμένη διαμαρτυρία μας και την ολόψυχη καταδίκη των φαινομένων αυτών, καθώς και την κοινή μας απόφαση να μην ανεχθούμε την εμφάνιση παρόμοιων φαινομένων στη χώρα μας και να αντιταχθούμε σθεναρά σε κάθε απόπειρα ναζιστικής και Εθνικιστικής αναβίωσης.

Εμείς οι αντιστασιακοί που γνωρίσαμε το ναζισμό και το φασισμό και τον πολεμήσαμε, θα έπρεπε να είμαστε πιο ευαίσθητοι στην εμφάνιση παρόμοιων φαινομένων σήμερα.

Η πόλη μας που πρωτοστάτησε στον αγώνα κατά του ναζισμού - φασισμού, πλήρωσε το τίμημα με το αίμα των καλύτερων παιδιών της. Χρέος μας λοιπόν να δώσουμε και πάλι τη μάχη στην πρωτοπορία, αυτήν τη φορά μεταφέροντας τις εμπειρίες μας στους νεότερους με την ενότητα στη δράση μας.

Αν σήμερα για παράδειγμα, οι δάσκαλοι και οι μαθητές του Α' και Β' δημοτικού σχολείου στον Άγιο Μηνά δεν γνωρίζουν ότι

στα μπουτρούμια του σχολείου τους είχαν οι Γερμανοί στιβαγμένες κρατούμενες γυναίκες της Εθνικής Αντίστασης η ευθύνη είναι δική μας. Και πιο μεγάλη η δική μου ευθύνη, γιατί ανάμεσα στις κρατούμενες γυναίκες, ήταν και οι τρεις αδελφές μου.

Σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση του Λαού της πόλης μας έπαιξε η έκθεση των αρχείων της Εθνικής Αντίστασης που οργάνωσε η Εταιρία Δάσωσης Ιστορικών Αρχείων το Νοέμβριο και ιδιαίτερα οι φωτογραφίες που δείχναν τις θηριωδίες των κατακτητών. Απ' τις φωτογραφίες αυτές μπόρεσε η νεολαία μας, που ομαδικά επισκέφθηκε την έκθεση με τα σχολεία της, να γνωρίσει το πραγματικό πρόσωπο του ναζισμού -

φασισμού .

Κλείνοντας τη μικρή μου γραπτή προσφορά ενάντια στο ρατσισμό και το φασισμό θα ήθελα να επισημάνω πως τη μόνη ελπίδα σήμερα για την αποφυγή των φαινομένων αναβίωσης των αποτελεί η ορμητική ανάπτυξη της τεχνολογίας και η διάδοση της γνώσης που θα βοηθήσουν να προχωρήσει η ανθρωπότητα στο δρόμο της συνεργασίας. Σ' αυτό θα βοηθήσει η προσπάθεια για μια ενωμένη Ευρώπη και προ παντός η οργανωμένη δύναμη των εργαζομένων του κόσμου, θα επιβάλουν ειρήνη και συνεργασία.

Ας μή ξεχνάμε ότι οι έμποροι του πολέμου και οι νοσταλγοί της δόξας του αίματος δεν νικήθηκαν.

**ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ
ΚΑΙ
ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ
ΤΗ
ΝΙΑΟΥΣΤΑ**

Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Πορεία προς την Ομογένεια

Οδοιπορικό για μια προσέγγιση

στον απόδημο Ελληνισμό

της Μακεδονίας

Τιμητική διάκριση από τον τ. Υπατο Πρόεδρο της Παμμακεδονικής δρ. Γεώργ. Αχταριδη (Ν. Φιλαδέλφεια, ΗΠΑ)

Τέσσερα υπερπόντια ταξίδια, διάρκειας ενός τουλάχιστον μηνός το καθένα, που πραγματοποιήσα την τελευταία δετία σε πόλεις της Αμερικής και της Αυστραλίας, ήταν ικανά να καταγράψουν τις πολύτιμες μαρτυρίες και εμπειρίες που αποκόμισα για τη ζωή, τη δράση και τους στόχους των Ελλήνων της διασποράς. Των Μακεδόνων ειδικότερα και ακόμη πιο συγκεκριμένα των εκεί εγκατεστημένων Χαλκιδικιωτών, των συμπατριωτών μου.

Προσκεκλημένος της Εκκλησίας, των Παμμακεδονικών ενώσεων, ξένων Πανεπιστημίων, διεθνών συνεδρίων και Μακεδονικών συλλόγων μετέφερα εκεί το Χαλκιδικιώτικο χρώμα, την Ιστορία και Λαογραφία της Χαλκιδικής, τις παραδόσεις της, αλλά συγχρόνως το παρόν της, τις ασχολίες των κατοίκων της, τον ανελλισόμενο τουρισμό και τα μελλοντικά της σχέδια. Ακόμη μίλησα σε σειρά διαλέξεων για το «Μακεδονικό», το Άγιον Όρος, τον Σταγειρίτη φιλόσοφο Αριστοτέλη, τον Μακεδονικό Αγώνα, τα εθνικά μας θέματα.

Θέλω να πιστεύω, θα αποτολμήσω να ισχυρι-

σθώ, ότι σ' αυτά τα ταξίδια έπραξα το καθήκον μου συνειδητά και στο μέτρο του δυνατού, όσο μου το επέτρεπε ο προσωπικός διαθέσιμος χρόνος, αλλά και τα οικονομικά. Και το έπραξα με τον λόγο, την εικόνα, το τυπωμένο χαρτί, τη μουσική παράδοση, την παρουσία μου στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τη συναναστροφή. Ένα ατελειώτο οδοιπορικό που είχε αφητηρία την Εκκλησία και την Πατρίδα. Την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό.

Εναι αλήθεια μεγάλη η διαφορά να διαμορφώνει κανείς άποψη σε όσα λέγονται για τους Έλληνες της διασποράς από το να βιώνει καταστάσεις και γεγονότα ανάμεσά τους. Μια πρώτη επαφή με όλες τις γενιές που εκεί εξελίχθηκαν δίνουν

Αφηγείται ο Βασίλης Πάππας

Πρόεδρος της Ιστορικής και Λαογραφικής
Εταιρείας Χαλκιδικής

την αίσθηση ότι ενσαρκώνουν τον καθαρό αιμο Έλληνα, απ' οποιοδήποτε Ελληνικό κομμάτι γης προέρχονται: Μακεδόνες, Αρκάδες, Μεσσήνιοι, Λάκωνες, Θεσσαλοί, Ποντιακής καταγωγής. Όλοι τους προφέρουν και οραματίζονται κάθε λεπτό τη λέξη ΕΛΛΑΔΑ.

Σε κάθε ταξίδι μου στις ηπείρους της Αμερικής ή της Αυστραλίας, κάθε φορά, έπαιρνα και μια διαφορετική γεύση, ένιωθα ένα καινούργιο, παράξενο συναίσθημα. Αντιμετώπιζα την Ελλάδα όχι πια στην καθημερινότητα, αλλά την Ελλάδα ως Ιδέα, ως Πίστη, ως Σύμβολο.

Ξεκίνησα να βρω τον Έλληνα αποκομμένο από τη γενέτειρα, όπως άλλωστε ήταν φυσικό. Ζήτησα με επιμονή να σπουδάσω το πρόσωπό του, την έκφρασή του, να ζυγίσω τα ποικίλα συναισθήματά του από την πικρή ξενιτειά και τις συνέπειές της. Αναρωτήθηκα: Τί άλλαξε άραγε σ' αυτούς τους ανθρώπους; Πώς νοιώθουν σήμερα στο χώρο μιας μεγαλούπολης των αρκετών εκατομμυρίων ανθρώπων, ανάμεσα σε δεκάδες εθνικότητες με διαφορετική κουλτούρα και σκέψη; Και η κοινή και προφανής διαπίστωση είναι ότι ο Έλληνας της διασποράς παρέμεινε Έλληνας, είναι καλύτερα πιο Έλληνας. Αυτή είναι η αλήθεια. Ζει και μετουσιώνεται την παράδοση κάθε στιγμή, σε όλες τις μορφές. Μέσα από μια δικαιολογημένη προσαρμογή στη δεύτερη πατρίδα του. Ναι, ο Έλληνας της Αμερικής και της Αυστραλίας κρατάει

Παιδιά του Ελληνικού σχολείου με παραδοσιακές στολές και τίς σημαίες Ελλάδος και Αυστραλίας σε εκδήλωση της Ελληνικής Ορθόδοξης εκκλησίας αυστραλιανής πόλεως

γερά την παράδοση, και μάλιστα με μια νέα διάσταση. Παρακολούθησα με μεγάλη ευχαρίστηση εκδηλώσεις της Εκκλησίας, των σχολείων, των πολιτιστικών συλλόγων, των Κοινοτήτων, των ομογενειακών μας οργανώσεων γενικά και διαπίστωσα μια γιγάντια προσπάθεια να διατηρήσουν τα ήθη και έθιμα της Ελλάδας, της γενέτειράς τους. Κάποιοι μίλησαν για αλλοίωση των εθίμων, όταν αυτά έφθασαν εκεί Εγώ θα τόλγα προσαρμογή, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι το έθιμο είναι ένας ζωντανός οργανισμός που όταν ξεριζώνεται, κατά κάποιον τρόπο προσαρμόζεται στις νέες συνθήκες. Θάλεγα καλύτερα, πως πρόκειται για πάντρεμα των ελληνικών εθίμων με την εκεί πραγματικότητα. Όλες οι γιορτές, οι χοροί, τα λεγόμενα *picnic* ή *festivals* που οργανώνονται εκεί με εξαιρετική επιτυχία θα τα χαρακτήριζα ως τους πρεσβευτές της Ελληνικής κουλτούρας, όπου προβάλλεται το ελληνικό πνεύμα. Σχεδόν κάθε ελληνική περιοχή έχει στις 2 αυτές ηπείρους την εκπροσώπηση της με κάποιο πολιτιστικό σύλλογο που άλλοι μεν υπάγονται στις μεγάλες ομογενειακές οργανώσεις και άλλοι διατηρούν την αυτοτέλειά τους. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν ωρισμένες εκδηλώσεις όπως λ.χ. όταν οι σπουδαστές λαμβάνουν σε πανηγυρικές τελετές τα διπλώματά τους και που θεωρείται μια μεγάλη στιγμή γι' αυτούς, τους γονείς και τους φίλους τους. Εκδηλώσεις με ελληνικές χορωδίες, με ελληνικά χορευτικά συγκροτήματα. Συνάντησα οικογένειες να πηγαίνουν τα παιδιά και τα εγγόνια τους στις πρόβες των χορευτικών τους, αποστάσεις 2 και 3 ώρες, μόνο και μόνο για να κρατήσουν την Ελληνική παράδοση, την ελληνική λεβεντιά. Τους συζήτησα, τους συνα-

ναστράφηκα. Και κατάλαβα τον ελληνικώτατο παλμό τους. Πέρα ως πέρα Έλληνες.

Θέλω να εξάρω ιδιαίτερα τη συμβολή της Εκκλησίας στην όλη προσπάθεια που καταβάλλει για να εδραιωθεί και να επικρατήσει σ' όλους τους τομείς το ελληνικό στοιχείο. Παρακολούθησα μυστήρια της Εκκλησίας μας στις εκθαμβωτικές θάλεγα εκκλησίες τους, όπου με δέος και την απαιτούμενη ευλάβεια ζουν την Ορθοδοξία. Έχοντας την τιμή να συζητήσει κανείς με τον Αρχιεπίσκοπο Βορ. και Νοτ. Αμερικής κ.κ. Ιάκωβο, τον πνευματικό ηγέτη του Ελληνισμού της Αμερικής, τον επί 30ετία και πλέον καθοδηγητή της εκεί Ελληνικής Ορθόδοξου Εκκλησίας, που θεωρείται ο πρύτανης των θρησκευτικών ηγετών στις ΗΠΑ, διακρίνει στο πρόσωπό του αυτό που κυριαρχεί στη σκέψη κάθε Έλληνα της Αμερικής: τη μεγάλη δύναμη, και επιρροή της Εκκλησίας στην καθημερινή ζωή του. Ανάλογες εντυπώσεις αποκομίζει κανείς και από την συνομιλία που θάχει με τον Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας Στυλιανό. Ας μη λησμονούμε παράλληλα το αξιόλογο έργο των Γραφείων Παιδείας της Αρχιεπισκοπής, μια ανεκτίμητη προσφορά στα ελληνόπουλα της διασποράς, κυρίως για να κρατήσουν την Ελληνική γλώσσα. Και μια και αναφερόμαστε στην ελληνική γλώσσα, θα ιεραρχούσα ως το κυριώτερο θέμα που απασχολεί την εκεί ελληνική οικογένεια και τις οργανώσεις μας. Μια τιτάνια προσπάθεια που καταβάλλεται για να κρατηθεί η ελληνική μας γλώσσα ανάμεσα στις άλλες, μα κυρίως στη γλώσσα που αναγκαστικά κάνουν κτήμα τους τα ελληνόπουλα της διασποράς. Αλήθεια, πόσο περήφανη είναι η Ελληνική Οικογένεια της Αυστραλίας και της Αμερικής που κατώρθωσε να κληρονομήσει στα παιδιά της την ελληνική

Το σημερινό Ύψατο Συμβούλιο της Παμμακεδονικής Ένωσης ΗΠΑ — Καναδό (Νέα Υόρκη)

γλώσσα, την γλώσσα των πατέρων της, τη γλώσσα τη μητρική. Ένας κρυφός πόθος και συγχρόνως ένα μεγάλο πρόβλημα για την σημερινή νέα γενιά αυτών των μεγαλουπόλεων.

Υπεράνθρωπες, συνεκτιμώντας και τις δυσκολίες, θα χαρακτηρίζα και τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι ομογενειακές οργανώσεις μας, οι συνμοσπονδίες, όλες οι εθνικοτοπικές Οργανώσεις όπως λ.χ. του ΟΗΑΣ. Είναι οι δυναμικοί φορείς που ασχολούνται ουστηματικά με έργα υποδομής για την Παιδεία και τον Πολιτισμό του Ελληνισμού, ώστε να μη διατρέχει κίνδυνο να απομωθούν από τα πολιτιστικά στοιχεία των μεγαλουπόλεων που είναι εγκατεστημένοι. Είναι πιστέψτε μου το στήριγμα και η ελπίδα της Ελλάδας μας στην διασπορά. Και εδώ θα αποτολμήσω να αναφέρω ότι χρειάζεται μετά δεσποσύνη η ελληνική Πολιτεία να δείξει μια ουσιαστικότερη μέριμνα, πιο έμπρακτη συμπαράσταση στους σκοπούς και τους στόχους αυτών των φορέων.

Κοινή παραμένει η διαπίστωση ότι ο Έλληνας όπου κι αν θέτει την προσωπική του σφραγίδα μεγαλουργεί. Η εργατικότητα και η υψηλή κοινωνική θέση που κατέχει ανάμεσα στον Αμερικάνο, στον Αυστραλό, είναι τα κύρια στοιχεία που τον χαρακτηρίζουν. Το ελληνικό λόμπυ στις Η.Π.Α. και ο εθνικός ξεσηκωμός του Έλληνα στην Αυστραλία το απέδειξαν περίτρανα αυτό τον καιρό που δοκιμάζεται η Μακεδονία μας. Και δεν απέχει στο ελάχιστο από την πραγματικότητα αν σχυρι-

-Ελληνική Εβδομάδα- στη Φιλαδέλφειο με ποικίλα εκδηλώσεων που θυμίζουν μόνον Ελλάδα...

σθει κανείς ότι έδωσαν μαθήματα πατριωτισμού και εθνικής ομοψυχίας εκεί που χρειάστηκε και χρειάζεται ακόμη. Ποιός θα παρέθλεπε τις μεγαλειώδεις συγκεντρώσεις, τα συλλαλητήρια στις πόλεις Μελβούρνη, Σίδνεϋ, Αδελαΐδα, στην Νέα Υόρκη, το Σικάγο, τη Φιλαδέλφεια τη Βοστώνη και τόσες άλλες μεγαλουπόλεις που σφίζουν από ελληνικό στοιχείο, να θρνοφωνούν και να υψώνουν δυναμικά τη φωνή τους για την Ελληνικότητα της Μακεδονίας. Ποιός θα μπορέσει να ξεχάσει τον Έλληνα εργάτη ή τον Έλληνα καθηγητή Πανεπιστημίου, τον κάθε επαγγέλματος Έλληνα που ζει εκεί, ντυμένο με εθνική φορεσιά, με την Ελληνική σημαία και το λάβαρο του συλλόγου του να κάνει παρέλαση για την εθνική επέτειο της 25ης Μαρτίου του '21 ή της 28ης Οκτωβρίου του '40. Ακόμη, εκδηλώσεις για τα «ΔΗΜΗΤΡΙΑ», Ελληνική Εβδομάδα με εθνικό, θρησκευτικό, πολιτιστικό περιεχόμενο που παρακολουθούν χιλιάδες κάτοικοι των πολυάνθρωπων αυτών πόλεων και που θυμίζουν μόνο ΕΛΛΑΔΑ. Συμμετείχα σε συνεδριάσεις μακεδονικών μας συλλόγων, σε παλύωρες συσκέψεις των Παμμακεδονικών Οργανώσεων και αφουγκραζόμουν την αγωνία τους για την πορεία των εθνικών μας θεμάτων. Δεν είναι λίγες οι φορές που στέλνουν υπομνήματα, ανακοινώσεις εδώ στην Ελλάδα και επισημαίνουν ανθεθνικές κινήσεις ανθρώπων που εργάζονται στην ανθελληνική προπαγάνδα. Πόσες φορές και αν ζήτησαν έντυπο υλικό από την κάθε Ελληνική Κυβέρνηση για να το μεταφέρουν στην Αυστραλιανή Κυβέρνηση ακόμη και στο Αμερικανικό Κογκρέσσο, προκειμένου να ενημερώσουν την Διεθνή Κοινή Γνώμη για τα εθνικά μας δίκαια. Είδα ακόμη με τα μάτια μου Έλληνα να πωλεί την επιχείρησή του και να διαθέτει τα χρήματα για τον αγώνα της Μακεδονίας, για τα εθνικά μας δι-

Παρέλαση της Ελληνικής Παρακίας στην εθνική γιορτή της 25ης Μαρτίου. — Η νεολαία του συλλόγου «Παύλος Μελάς» παρελαύνει στη Φιλαδέλφειο.

καια. Τί πιο ιερό, πιο υψηλό και πιο ωραίο... Αναρωτιέται καμμιά φορά κανείς τί δύναμη δαθείτει ο Έλληνας της διασποράς, πόσο παραμένει ρομαντικός θα τόλεγα και συγχρόνως μακριά από την Ελληνική πραγματικότητα;

Μίλησα προηγουμένως για την εργατικότητα που διακρίνει τον Έλληνα της διασποράς και τις υψηλές θέσεις που κατέχει στην Αμερικανική και Αυστραλιανή Κοινωνία. Πραγματικά οι Έλληνες κατάφεραν εκεί να έχουν πολιτικές διασυνδέσεις με το Κογκρέσσο, τη Γερουσία και τον Λευκό Οίκο και να βοηθούν την Ελλάδα κατά τρόπο ανύποπτα σπουδαίο. Στον οικονομικό τομέα κατέχουν επίσης αξιοζήλευτη θέση. Αλλά και στον επιστημονικό και στον κοινωνικό. Βλέποντας ότι αυτή τη στιγμή διδάσκουν στα αμερικανικά Πανεπιστήμια πάνω από 2.500 Έλληνες, ότι έχουμε αρκετούς ομοσπονδιακούς βουλευτές, πρυτάνεις, δημάρχους ελληνι-

Με διοργανωτή την Παμμακεδονική Ένωση Αυστραλίας οι εκδηλώσεις των «Δημητρίων» σημειώνουν κάθε χρόνο τεράστια επιτυχία (η φωτογραφία από τη Μελβούρνη)

κής καταγωγής, αντιλαμβάνεσθε ότι ο Έλληνας αποτελεί μια πολύ υπολογίσιμη μονάδα στο Αμερικανικό οικοδόμημα. Αρκεί να θυμηθεί κανείς την περίπτωση - θαύμα, του Μάικλ Δουκάκη, που παρ' ολίγο να περάσει την πόρτα του Λευκού Οίκου.

Εκτός όμως από το γερουσιαστή Μασσαχουσέτης Μάικλ Δουκάκη, ονόματα που έγιναν γνωστά από διάφορες προσπάθειές τους να βοηθήσουν εθνικά την Ελλάδα, έχουμε πολλά να αναφέρουμε. Το γερουσιαστή Πωλ Σαρμπάνη στην πολιτεία του Μέριλαντ, που σπούδασε στην Οξφόρδη και με θαύτατη ελληνική συνείδηση στηρίζει και τιμά τις ελληνικές του ρίζες. Ήταν μάλιστα ο πρώτος που μπήκε στην Αμερικανική Βουλή. Τον Τζων Μπραδήμα, βουλευτή για 22 χρόνια στην Ινδιάννα και πρόεδρο του New York University. Το Μιχάλη Μπιλιράκη από τη Φλόριντα. Το Νικ Μαυρούλη, βου-

λευτή από τη Νέα Αγγλία. Το Μάικλ Μπακάλη, που έβαλε υποψηφιότητα στο Ιλλινόις για γερουσιαστής. Το Νίκο Πετρή, πολιτειακό γερουσιαστή στην Καλιφόρνια. Τον Άρτ Άγγνος, δήμαρχο του Σαν Φραντσίσκο (που γνωρίσαμε από την Αδελφοποίηση της πόλης του με την πόλη της Θεσσαλονίκης), τον δήμαρχο Κόντος της Αδελαΐδας, το γερουσιαστή Πωλ Τσόγγκας και από τα νέα και αξιόλογα πρόσωπα τον Τζόρτζ Στεφανόπουλο, πολύτιμο συνεργάτη του προέδρου των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον, γιο και εγγονό Ελληνορθόδοξων Ιερέων, απόφοιτο του Κολούμπια της Οξφόρδης, αλλά και πολλούς άλλους αξιόλογους δημόσιους άνδρες. Και το σπουδαιότερο είναι ότι υπάρχουν σήμερα στην Αμερική πολλοί νέοι ελληνοαμερικανοί, που φιλοδοξούν να κατακτήσουν στις ΗΠΑ πολιτικά αξιώματα, ώστε την επόμενη γενιά να έχουμε καταπληκτικά αστέρια στην αμερικανική πολιτική, που σίγουρα θα ξεπεράσουν την γενιά του Δουκάκη και του Σαρμπάνη. Θα πρέπει ίσως να διευκρινίσω ότι οι πολιτικοί μας της Ομογένειας ακολουθούν και τα δυο κόμματα (Δημοκρατικό - Ρεπουμπλικανικό). Όπως τόνισε σημαίνον μέλος της Ελληνικής Παροικίας στην Ουάσιγκτον, «σημασία έχει να μένουμε καλοί Αμερικανοί, δείχνοντας στην ηγεσία πως είμαστε πρώτα και πάντα καλοί Έλληνες», εννοώντας έτσι την ενότητα του ομογενειακού μας στοχείου και τη θετική επιρροή του στη διαμόρφωση της γενικότερης εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ έναντι της Ελλάδος.

Αλλά μια και αναφερθήκαμε στον χώρο των Η. Π.Α. επιτρέψτε μου επιγραμματικά να δώσω κάποια ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία και για τους Έλληνες της μακρινής Αυστραλίας.

Η Ομογένειά μας εκεί αποτελεί το 5% περίπου του πληθυσμού της Αυστραλίας. Από δημογραφική άποψη εξεταζόμενοι οι ομογενείς μας κατατάσσονται τέταρτοι μετά από τους Βρετανούς, τους Ιρλανδούς και τους Ιταλούς.

Από τις ομιλούμενες γλώσσες, η Ελληνική είναι τρίτη στη σειρά μετά την Αγγλική και την Ιταλική.

Από 10ετίας περίπου η Αυστραλία άρχισε να εφαρμόζει την πολιτική της πολυεθνικής και πολυπολιτιστικής κοινωνίας, που βοηθάει στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας των διαφόρων εθνικών ομάδων. Τέλος από τη σκοπιά της πολιτογράφησης των Αυστραλών, οι ομογενείς μας έπονται μόνο των Βρετανών, και προηγούνται όλων των άλλων εθνικών ομάδων. Ενδεικτικά αναφέρομαι σε μερι-

κά ονόματα Ελλήνων της Αυστραλίας που έκαναν αισθητή την παρουσία τους στην πολιτική ζωή της, όπως ο υπουργός καταναλωτικών υποθέσεων Φ. Θεοφάνους, ο γερουσιαστής Ν. Μπόλκας, υπουργός διοικητικών υποθέσεων, ο Δ. Φούρας πρόεδρος της Βουλής της Κουησλάνδης, ο υπουργός αθλητισμού Γ. Σαρρής, οι γερουσιαστές Τ. Κάλλης και Δ. Σάμιος, οι βουλευτές Α. Θεοφάνους, οι αδελφοί Πήτερ και Άλαν Μοντιάδης κ.π.ά.

Κλείνοντας, θα πρέπει επίσης να επισημανθεί η σύσταση στην Αυστραλία του Ελληνικού Συνδέσμου Εργατικού Κόμματος (Greek Labour Association) και του Ελληνικού Παραρτήματος του Φιλελεύθερου Κόμματος (Greek Branch of the Liberal Party) στις διάφορες πολιτείες.

Συμπερασματικά, μέσα από την έντονη παρουσία των ελληνικής καταγωγής πολιτικών στις Η. Π.Α. και Αυστραλία, θέλω να επισημανθεί και να τονισθεί η ουσιαστική προσφορά του απόδημου Ελληνισμού στα εθνικά μας θέματα. Με τα σημερινά δεδομένα στις 2 αυτές ηπείρους, αισιόδοξες είναι οι προοπτικές για τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν εκεί, στις νέες τους πατρίδες οι Έλληνες της διασποράς, κάτι που ήδη όχι μόνον δια-

φαίνεται, αλλά και αποδεικνύεται από το έκδηλο ενδιαφέρον τους.

Για μας η παρουσία τους εκεί, στα κυριότερα ομογενειακά κέντρα, προσδίδει ιδιαίτερο βάρος, όπως παράλληλα ο ρόλος και το έργο που επιτελούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και ο Τύπος, ο εκεί, ο Ελληνικός. Ραδιόφωνα, τηλεοράσεις, Τύπος, πέραν του γεγονότος ότι συντελούν στην διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και στην καλλιέργεια του ενδιαφέροντος για τα κοινά της γενέτειρας, επιδίδονται σε πραγματική σταυροφορία και μάχονται για τις εθνικές μας θέσεις σε όλα τα μέτωπα και επίπεδα. Μια μάχη που θα συνεχίζεται αιώνια.

Μετά τη σκιαγράφηση του εθνικοπολιτιστικού ρόλου του Έλληνα που ζει μακριά από τη γενέτειρά του έρχεται το μεγάλο ερώτημα: Τι άραγε περιμένει ως αντάλλαγμα από τη Μητέρα Ελλάδα αυτός ο Έλληνας της ξενιτειάς που τη νοσταλγεί, την κουβαλάει μέσα του και την φροντίζει; Τί άραγε περιμένει από τον καθένα μας;

Και η απάντηση είναι απλή και ουσιαστική: να τον σκεφτόμαστε και να μας νοιώθει κάθε στιγμή στο πλευρό του. Δεν έχουμε παρά να του το υποσχεθούμε.

Οι στήλες της (ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ) είναι στην διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού

Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες 5 το πολύ δακτυλογραφημένες σελίδες και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

Το περιεχόμενο κατά προτίμηση να ασχολείται με την Νάουσα και την γύρω περιοχή κυρίως.

Οι εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Δραστηριότητες των Συλλόγων

Μ.Ε.Γ.Σ.Ν. Κοπανού «Η ΜΙΕΖΑ»

«Δεν αρκεί να ονειροπολούμε. Είναι λίγο. Δεν αρκεί να πολιτικο-λογοούμε. Είναι πολύ. Κατά βάθος ο κόσμος είναι απλώς ένας σωρός από υλικά.

Θα εξαρτηθεί, από το αν είμαστε καλοί ή κακοί αρχιτέκτονες, το τελικό αποτέλεσμα. Με μοναδικό κίνητρο τη φλόγα της δημιουργίας, προσπαθήσαμε να ξορκίσουμε τη μοναξιά.

Για την προσπάθεια αυτή δεν υψώνουμε ύμνους, όμως προσδοκούμε τα μηνύματά της να μεταφραστούν ανάλογα και να δράσουν πολλαπλασιαστικά προς όλες τις κατευθύνσεις».

Διοικητικό Συμβούλιο
Μ.Ε.Γ.Σ.Ν. ΚΟΠΑΝΟΥ
«Η ΜΙΕΖΑ»

Πρόεδρος, Μπαλτατζίδου Θεοδ.
Αντ)δρος, Δημητριάδης Σάββας

Γ. Γραμμ. Παρθενόπουλος Αλέξανδρος

Ταμίας, Χαρίση Αντωνία

Μέλη: Κωσταλίδης Χρ., Σέπκα Γιώτα, Μπαλτατζίδης Σπύρος.

Το Βέρμιο, οι κήποι του Μίδα, η πόλη Μιέζα, ο Μέλας (;) ποταμός, η σημερινή Αράπιτσα, η Σχολή του Αριστοτέλη, οι τάφοι των Μακεδόνων, το θέατρο, όλα γύρω μας εντάσσουν την κοινότητά μας σε ένα κόσμο που χάνεται στη σφαίρα του μύθου και του ονείρου.

Το χωριό μας προέρχεται από τον χαλασμό της Κοινότητας του Αγίου Νικολάου και ο Άγιος Νικόλαος ως κατοικημένος χώρος έχει ζωή χιλιάδων χρόνων. Η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε σε φως αρκετά ευρήματα και είναι άγνωστο ακόμα τί μας επιφυλάσσει αυτός ο τόπος. Πρόσφατα σχετικά, η αρ-

χαιολόγος Βικτωρία Αλαμανή έφερε στο φως το αρχαίο θέατρο μιας πόλης που πιθανόν να είναι η Αρχαία Μιέζα.

Η Μιέζα η πόλη του Μίδα (;) οι κήποι του Μήδα και ο κήπος ή περίπατος του Αριστοτέλη, δένονται μεταξύ τους από τις μαρτυρίες των αρχαίων. Ο Βέρης μυθική μορφή απόκτησε τρία, παιδιά, τη Βέροια, τη Μιέζα και τον Όλγανο. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι προτομή του Όλγανου βρέθηκε στο χώρο της κοινότητάς μας.

Ο Σύλλογός μας, «Η ΜΙΕΖΑ» μας δίνει με το παρελθόν και δίνει στη δράση μας την αμορφιά και τη συνέχεια της πολιτιστικής δράσης της αρχαίας ΜΙΕΖΑΣ, για μια καλύτερη ανθρώπινη ζωή.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1983, με σκοπό την προώθηση και λύση των προβλημάτων που απασχολούν την Νεολαία του Κοπανού και των κατοίκων του, την πολιτιστική ανάπτυξη, ανάταση και αναβάθμιση του χώρου που ζούμε και γενικότερα της περιοχής, την κέντριση του ενδιαφέροντος της Νεολαίας με την δημιουργία διαφόρων τμημάτων (Η/Υ, Χορευτικά, Δανειστική Βιβλιοθήκη, Σκάκι, Τάβλι, Αθλητισμός κ.ά.), για την δημιουργικότερη απασχόλησή τους, και την προστασία, φροντίδα και αξιοποίηση του φυσικού μας περιβάλλοντος, καθώς επίσης και πολλά άλλα.

Ο Σύλλογος έστρεψε την προσοχή του σε τρεις τομείς, Κοινωνία

Δραστηριότητες του Συλλόγου

νικό - Πολιτιστικό - Αθλητικό.

Στον Κοινωνικό τομέα, δημιούργησε και λειτούργησε τον Αυτοδιαχειριζόμενο Παιδικό Σταθμό στον Κοπανό ο οποίος σήμερα κρατικοποιήθηκε.

Στον Αθλητικό τομέα, δημιούργησε και εξόπλισε την αίθουσα Γυμναστηρίου, καθώς επίσης δημιούργησε και αθλητικά τμήματα (ενόργανης - ρυθμικής γυμναστικής, γυμναστική γυναικών κ.ά.).

Στον Πολιτιστικό τομέα, λειτούργησε και εξόπλισε την αίθουσα Νεολαίας όπου λειτουργούν τα πολιτιστικά τμήματα (Η/Υ, Δανειστική Βιβλιοθήκη, Σκάκι, Τάβλι).

Η ΜΙΕΖΑ στοχεύει πλέον στον πλήρη εξοπλισμό της 2ης αίθουσας που έχει στην κατοχή της όπου θα λειτουργήσουν τα τμήματα εικαστικών τεχνών του θεάτρου, κουκλοθέατρου, χορευτικά, το οικολογικό τμήμα, εκμάθηση διαφόρων παραδοσιακών οργάνων κ.ά.

Στην υλοποίηση των στόχων του Συλλόγου, είχαμε και πιστεύουμε ότι θα έχουμε την αμέριστη συμπαράσταση

- του Υπουργείου Εμπορίου
- της Γενικής Γραμμ. Ν. Γενιάς
- του Υπουργείου ΜΑΚ.-ΘΡΑΚΗΣ
- της Γεν. Γραμμ. Αθλητισμού
- του Υπουργείου Πολιτισμού
- της Νομ. Αυτ. Ημαθίας
- της Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Συλ. Ν. Ημαθίας
- των κατοίκων του Κοπανού
- μελών και φίλων του Συλλόγου.

Τους ευχαριστούμε θερμά όλους.

ΚΛΑΔΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΧΑΜΗΛΑ ΔΕΝΔΡΑ ΡΟΔΑΚΙΝΙΑΣ

Περίληψη

Πειράματα και παρατηρήσεις κλαδεμάτων για χαμηλά δένδρα ροδακινιάς έγιναν από το 1988 μέχρι το 1994 σε τρεις οπωρώνες. Ένα προσωπικό μου 2,5 στρεμ. περιοχής Τροχών Ναούσης, 22 στρεμ. του Τρύφωνα Μαρκοβίτη

**Του Δρος
Νικ. Σπάρτη**

στην Κρύα Βρύση Γιαννιτσών (Εικ. 2) και σε 100 στρεμ. του Θεολόγη Καραϊνδρου στο χωριό Αγία Μαρίνα Βεροίας. (Εικ. 3).

Το δένδρο σαν μονοετές εμβόλιο κόβεται σε 12-13 γόνατα στο ύψος γονάτου από το έδαφος (Εικ. 1) μετά τη φύτευσή του ή στο ίδιο ύψος το Μάη μήνα σαν δενδρύλλιο με κοιμόμενο μάτι. Αφήνονται 3-4 βλαστοί που τον χειμώνα οι προεκτάσεις τους κόβονται στο ύψος ομφαλού ορθίου ανθρώπου, το 2ο χειμώνα στο ύψος των ώμων ή της κεφαλής του, τον 3ο στο ύψος ανδρός με ελαφρά σηκωμένα τα χέρια και τον 4ο χειμώνα ή το Μάιο - Ιούλιο σε δυο γόνατα της βάσης τους. Έτσι τα δένδρα μένουν χαμηλά σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Σε πιο αδύνατα δένδρα το 2ο μέχρι τον 6ο χρόνο οι προεκτάσεις οδηγών κόβονται σε 20-21 γόνατα στο χειμερινό κλάδεμα και το 6ο καλοκαίρι σε 2 γόνατα της βάσης τους, ενώ το δενδρύλλιο μετά τη φύτευσή του κόβεται στο ύψος γονάτου από το έδαφος.

Από το 2ο μέχρι τον 5ο χρόνο οι βραχιόνες διχάζονται, αφήνονται και καρποφόρες ποδιές, έτσι

Εικ. 1. Το νέο ανεπτυγμένο εμβόλιο από κοιμόμενο οφθαλμό κόπηκε το Μάιο στο ύψος γονάτου. Αναπτύχθηκαν τρεις βραχιόνες από ταχυφυείς το ίδιο καλοκαίρι που κόπηκαν σε πλάγιο ταχυφυή 2ας τάξεως την άνοιξη του δεύτερου χρόνου για να ανοίξει η γωνία.

απακτάται ανοιχτό κύπελο με γωνία μεταξύ των βραχιόνων μεγαλύτερη από 90° - 100° (Εικ. 1).

Εκτός του χειμερινού κλαδεματος το βασικό κλάδεμα γίνεται από το δεύτερο καλοκαίρι με βλαστολογήματα αραιώματα και κλαδέματα θλαστών από Μάιο μέχρι Ιούλιο δυο, τρεις φορές το χρόνο. Έτσι τα δένδρα ροδακινιάς αποκτούν ένα κάθετο ύψος μέχρι το πολύ 2,20 μ. (Εικ. 4). Με μια πλαστική κλούθα ύψους 0,30 μ. ολοκληρώνονται άνετα το κλάδεμα, το αραιώμα και η συγκομιδή, χωρίς σκάλα ή χρήση της οποίας αυξάνει πολύ το κόστος παραγωγής. Όλες οι εργασίες σε χαμηλά δένδρα γίνονται αποτελεσματικότερες και φθηνότερες. Με την ειδική ή πλαστική ταινία που δένονται οι κορυφές των βραχιόνων δεν γίνεται χρήση στηριγμάτων που επιβαρύνουν

το κόστος.

Οι πακνές φυτεύσεις με 41,6 - 57,1 δένδρα στο στρέμμα αντί 28 όπως γίνεται συνήθως, αυξάνουν τις στρεμματικές αποδόσεις.

Τα θερινά κλαδέματα από Μάιο μέχρι Ιούλιο βοηθούν τη δημιουργία ζυγρών καρποφόρων θλαστών μέσου μήκους 80 cm και πάχους στο μέσον τους 0,5 cm που δίδουν μεγαλύτερους καρπούς.

Δεν υπάρχουν ξηράνσεις στο εσωτερικό της κόμης, δεν γυμνούνται τα κάτω μέρη των βραχιόνων, δεν δημιουργείται ζυγή θλάστηση στις κορυφές. Με καλοκαιρινά βλαστολογήματα αφαιρούνται, τα λεπτοκλάδια και οι ροζέττες, δημιουργούνται ολιγότεροι ταχυφυείς στους ετησίους που κλαδεύονται το χειμώνα γιατί δίδουν μικρότερους καρπούς. Αφήνονται ετήσιοι καρποφόροι

Εικ. 2. Ο κ. Τρύφων Μαρκοβίτης σε ροδακινιά τριών ετών
Το έδαφος είναι φρεζαρισμένο.

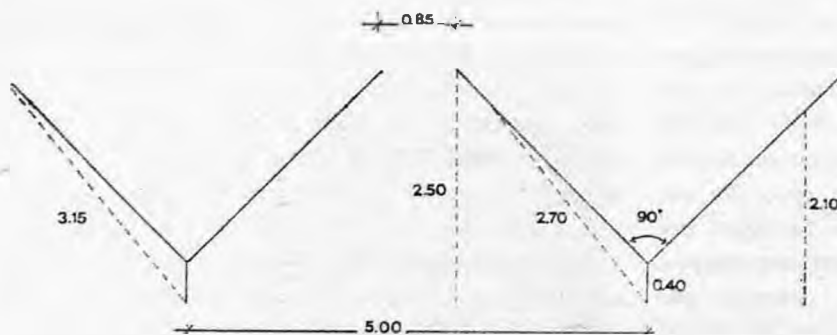
Εικ. 3. Ο κ. Θεολόγος Καραίνδρος κοντά σε ροδακινιά
τεσσάρων ετών. Τα ζιζάνια κόπηκαν με οβούρα στα εν-
διάμεσα των γραμμών.

και στο εσωτερικό του κυπέλου για αξιοποίηση του χώρου.

Με το κόψιμο των προεκτάσεων όλων των κορυφαίων μετά τον 5ο χρόνο σε δυο ταχυφυείς της βάσης τους δημιουργούνται κανονικοί ετήσιοι στις κορυφές, χωρίς

ή με λίγους ταχυφυείς 2ας τάξεως. Δε δημιουργούνται λαίμαργοι 1,5-2,5 μέτρων. Για να μη σπάσουν κλαδιά από πλατφόρμα λόγω πυκνότητας, η μεταφορά ροδακίνων γίνεται με έλκυθρο. Αφού τα δένδρα περάσουν το 7ο

ή 8ο χρόνο της ηλικίας τους κορυφολογούνται λίγο οι πιο λεπτοί και μακρείς ετήσιοι. Με το βάρος του καρπού οι βλαστοί γέρνουν έτσι στα κάτω γόνατα δημιουργούνται νέοι και ζωηροί αντικαταστάτες.

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:50

Εικ. 4. Το τελικό ύψη των βραχιόνων με άνοιγμα γωνίας μεταξύ τους 90° και πάνω είναι στον 5ο-65 χρόνο 2.10 μ. κάθετο και 2.70 μ. πλάγιο με τελικό κάθετο ύψος 2.5 μ. και πλάγιο 3.15 μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ ΑΕ

ΝΗΜΑΤΟΥΡΓΕΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΑΡΙΘ. ISSN 1106 - 2118